

6—11 december

Debatter m. m.

Fredagen den 6 december

Sid.

Interpellation av herr Sundin om snabbare fördelning av lån till företagareföreningar	3
---	---

Onsdagen den 11 december

Svar på interpellationer:

av herr Åkesson ang. indragningen av vissa tågägenheter	7
av herr Franzén ang. jordbrukets kreditförsörjning	9
Folkhögskolans ställning och uppgifter	13
Utbyggnad av inrikesflygets trafiknät	33
Anslag till en kampanj för lönsparande	34
Upphävande av varuskatten å gräddglass	36
Lagförslag om ändring i rättgångsbalken m. m.	40
Löneställningen för länskolinspektör m. m.	59
Utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m.	66

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 11 december

Statsutskottets utlåtande nr 173, ang. folkhögskolans ställning och uppgifter	13
— nr 174, ang. snabbare utbyggnad av inrikesflygets trafiknät, särskilt i Norrland	33
— nr 175, ang. den territoriella pastoratsindelningen m. m.	34
— nr 176, ang. anslag till en kampanj för lönsparande	34

	Sid.
Bevillningsutskottets betänkande nr 50, ang. upphävande av varuskatten å gräddglass	36
— nr 51, ang. beredskapslagstiftning inom finansdepartementets verksamhetsområde	39
— nr 52, ang. Ortsavdragen vid beskattningen	39
— nr 53, ang. ändrad lydelse av 27 § 3 mom. och 69 § 1 mom. uppbördsförordningen	39
Bankoutskottets utlåtande nr 35, ang. reglemente för riksdagsbiblioteket m. m.	40
— nr 36, ang. beredskapslagstiftning inom finansdepartementets verksamhetsområde	40
Första lagutskottets utlåtande nr 38, ang. ändring i rättegångsbalken m. m.	40
Utrikesutskottets utlåtande nr 9, ang. godkännande av handelsavtal med Folkrepubliken Kina	58
— nr 10, om godkännande av tilläggsprotokoll till överenskommelsen ang. upprättande av en europeisk betalningsunion	58
Statsutskottets utlåtande nr 177, ang. de s. k. Guadeloupe-medlen ..	58
— nr 178, ang. vissa lönefrågor beträffande den lokala och regionala skolledningen m. m.	59
Bevillningsutskottets betänkande nr 54, ang. vidgad rätt till uttag av medel, som insatts å skogskonto	66
Bankoutskottets memorial nr 37, ang. instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott	66
Jordbruksutskottets utlåtande nr 39, ang. utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m.	66

Fredagen den 6 december

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 29 nästlidne november.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 382, i anledning av riksdagens år 1956 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning i vad berättelsen avser de vetenskapliga högskolorna i Stockholm och Göteborg samt farmaceutiska institutets lokalfråga; ävensom

nr 383, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande åldringsvården jämte i ämnet väckta motioner.

Interpellation om snabbare fördelning av lån till företagareföreningar

Herr SUNDIN (cp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Hantverket och småindustrin intager en mycket framträdande plats inom vårt näringsliv både vad det gäller produktionsvärde och antalet sysselsatta. Omsättningen inom småföretagsamheten uppgår till åtskilliga miljarder kronor om året. Om verksamheten för denna näringsgrupp försvåras, kan detta därför få en märkbar inverkan på hela vårt näringsliv.

Kreditsvårigheterna har drabbat den mindre företagsamheten speciellt hårt. Småföretagarna arbetar som regel med ett minimum av eget kapital. På grund av att de nu inte kan få så långa leverantörskrediter som tidigare och till följd av ökade svårigheter att få inbetalningar från kunderna har många småföretagare kommit i en besvärlig ekonomisk situation. De 30 miljoner kronor, som av förra årets riksdag ställdes till förfogande

för utlåning genom företagareföreningarna, har därför haft en mycket stor betydelse för de mindre företagarna.

Tyvärre har inte samtliga disponibla medel till företagareföreningarna ännu fördelats. I en skrivelse till Kungl. Maj:t av den 13 november 1957 påpekade företagareföreningarnas förtroenderåd, att till den 30 oktober 1957 hade företagareföreningarna inkommit med ansökningar om tillsammans 44 484 000 kronor. Vid detta tillfälle hade föreningarna beviljats lån om sammanlagt 20 100 000 kronor. Tillsammans med senare anslagna pengar för företagareföreningar fanns då 10 774 000 kronor disponibla. De inneliggande ansökningarna var då omkring 9 miljoner kronor. Det synes också som om handläggningstiden i en del fall varit för lång.

På grund av det ansträngda läge, som många mindre företagare befinner sig i, är det av synnerligen stor vikt, att de anslagna medlen snabbt fördelas.

Med stöd av det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa följande fråga:

Ämnar statsrådet vidtaga några åtgärder för att dels få till stånd en snabbare handläggning av dessa ärenden och dels se till att de för företagareföreningarna disponibla medlen snarast fördelas?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående folkhögskolans ställning och uppgifter jämte i ämnet väckta motioner;

nr 174, i anledning av väckt motion om skyndsamt utredning rörande behovet av och förutsättningarna för en

snabbare utbyggnad av inrikesflygets trafiknät särskilt i Norrland;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående en reform av den territoriella pastoratsindelningen och den församlingsprästerliga organisationen i riket m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en kampanj för lönsparande jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 50, i anledning av väckta motioner om upphävande av varuskatten å gräddglass;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till viss för krigsförhållanden avsedd beredskapslagstiftning inom finansdepartementets verksamhetsområde, såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet;

nr 52, i anledning av väckta motioner rörande ortsavdragen vid beskattningen; och

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning

om ändrad lydelse av 27 § 3 mom. och 69 § 1 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272);

bankoutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning med förslag till reglemente för riksdagsbiblioteket m. m.; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till viss för krigsförhållanden avsedd beredskapslagstiftning inom finansdepartementets verksamhetsområde, såvitt propositionen hänvisats till bankoutskottet; samt

första lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.05.

In fidem
G. H. Berggren

Måndagen den 9 december

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollet för den 3 innevarande månad.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 173—176, bevillningsutskottets betänkanden nr 50—53, bankoutskottets utlåtanden nr 35 och 36 samt första lagutskottets utlåtande nr 38.

Anmäldes och bordlades

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av handelsavtal mellan Sverige och Folkrepubliken Kina; samt

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsprotokoll nr 9 till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion;

statsutskottets utlåtanden:

nr 177, i anledning av väckta motioner om utredning och ändrad redovis-

ning av de s. k. Guadeloupe-medlen; samt

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa lönefrågor med anledning av ändrad organisation av den lokala och regionala skolläroingen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 6 § förordningen den 27 mars 1954 (nr 142) om taxering för inkomst av medel, som insatts å skogs-konto;

bankoutskottets memorial nr 37, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 16.03.

In fidem

Fritz af Petersens

Tisdagen den 10 december

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollet för den 4 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Med stöd av bifogade läkarintyg anholder jag härmed om sjukledighet från riksdagssammanträdena den 10 och 11 dennes.

Lund den 9 december 1957

G. Edström

Undertecknad intygar härmed, att riksdagsmannen överläkare *Gunnar Edström*, Lund, på grund av sjukdom (influenta med hög feber) är sängliggande och oförmögen att delta i riksdagsarbetet den 10 och 11 dennes.

Lund den 9 december 1957

P. O. Gedda

Leg. läkare

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtanden nr 9 och 10, statsutskottets utlåtanden nr 177 och 178, bevillningsutskottets betänkande nr 54, bankoutskottets memorial nr 37 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 39.

Anmäldes och bordlades en av herr *Werner* under sammanträdet till herr talmannen avlämnad, av honom m. fl. undertecknad motion, nr 567, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa stödåtgärder i anledning av skadorna å 1957 års skörd.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 16.02.

In fidem

Fritz af Petersens

Onsdagen den 11 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Ang. indragningen av vissa tågägenheter

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **SKOGLUND**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Åkessons interpellation angående indragningen av vissa tågägenheter, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Åkesson har frågat mig

dels om jag är i tillfälle att upplysa om vilka direktiv, som har utgått från järnvägsstyrelsen till underlydande trafikförvaltningar angående tågindragningar denna höst, och vilka förhållanden, som har föranlett indragningar av ibland upp till 20—25 procent av samtliga tågägenheter;

dels om jag vill medverka till att, innan beslut om indragning av trafikförbindelse inom statens järnvägar fattas, kontakt tas med berörda kommuner, så att sådana trafikindragningar om möjligt undvikas, som mera märkbart skulle påverka bygdens normala trafikförhållanden.

Med anledning härav får jag anförda följande.

Tågindragningarna är som vid flera tillfällen tidigare framhållits ett led i strävandena att anpassa driften till den minskade resandefrekvensen på tågen. Det kan nämnas, att antalet resande per personförande tåg från 1949 till 1956 gått ner från 75 till 65. Resandefrekvensen på statens järnvägar var år 1956 lägre än i något annat land i Europa. Även om man tar hänsyn till att SJ driver persontrafiken i förhållandevis stor utsträckning med driftbilliga små rälsbusståg, är resandantalet besvärande lågt ur ekonomisk synpunkt. Jag kan i detta sammanhang nämna, att statens järnvägar för budgetåret 1956/57 upp-

visade ett driftunderskott av ca 61 miljoner kronor. Härvid har då bortsetts från ränteförpliktelsen som likaledes uppgick till ca 60 miljoner kronor. För innevarande budgetår torde man få kalkylera med ett driftunderskott av ca 100 miljoner kronor.

Det är mot denna bakgrund som järnvägsstyrelsen till distriktscheferna och trafiksektionsföreståndarna i skrivelser under de senaste åren gett allmänt formulerade direktiv om åtgärder för en bättre anpassning av persontågsplanens omfattning efter den vikande resandefrekvensen.

Dessa skriftliga direktiv har sedermera muntligen vidareutvecklats och i viss mån konkretiserats vid tidtabellsammanträden med linjemyndigheterna.

Som ett resultat av ansträngningarna att anpassa tågplanen till resandeunderlaget har antalet tågilometer personförande tåg numera beskurits med ca 5 procent jämfört med motsvarande tid 1956. Att procentsatsen indragna tåg på några bandelar kunnat uppgå till 20—25 procent är i och för sig inget anmärkningsvärt. Om t. ex. på en bandel finns 5 tågpar per dag och ett tågpar dras in gör ju detta genast 20 procent.

Under 1957 har situationen ytterligare försämrats. Nedgången i trafiken på korta och medellånga avstånd har fortsatt i oförminskat tempo. Antalet försålda biljetter under tiden januari—juli var 5,5 procent lägre än motsvarande tid förra året. Under samma tid ökade utgifterna för drift och underhåll med 11,6 procent. Den försämring av läget, som inträtt genom att intäktsökningen blivit mindre än vad man tidigare räknat med samtidigt som kostnaderna stegrats kraftigt, har föranlett järnvägsstyrelsen att i skrivelse till distriktscheferna den 8 oktober 1957 utfärda skärpta direktiv om anpassning av persontågsplanen efter dess ekonomiska förutsättningar. I skrivelsen förutsättes bl. a., att rälsbusståg,

Ang. indragningen av vissa tågägenheter

som i medeltal har lägre resandeantal än 25, och lokdraget, personförande tåg, som i medeltal har lägre resandeantal än 75, bör särskilt undersökas för att klarlägga dess inkomst- och utgiftsförhållande. Undersökningen skall avse förutom persontrafiken även post- och ilgodstrafiken etc. I direktiven anges, att i den mån inkomsterna av ett tåg icke täcker de direkta utgifterna för tåget, detta i princip bör slopas på hela sträckan eller del av denna. Siffrorna 25 och 75 har av styrelsen valts som praktiska gränser för genomgången av tågplanen. I skrivelsen framhålles, att fall kan tänkas, där trafiken är så betydelsefull ur inkomstsynpunkt, t. ex. då flertalet resande färdas lång sträcka utanför det aktuella tågets område, att lägre resandeantal än vad som angetts kan försvara tågets bibehållande.

Det är sålunda det vikande trafikunderlaget och de ökade kostnaderna på driftsidan, som föranlett indragningarna. Åtgärden är beklaglig men med hänsyn till järnvägsföretagets ekonomi ofrånkomlig. Ett strikt ekonomiskt resonemang kan emellertid inte alltid läggas till grund vid indragningarna. Om t. ex. inte andra kollektiva transportmedel finns att tillgå får man gå fram med försiktighet, då det gäller indragning av reselägenheter. Hittills har man också inom ramen för vad som är ekonomiskt rimligt sökt att beakta detta förhållande.

Vad beträffar den andra av interpellantens framställda frågan, ber jag få hänvisa till riksdagens behandling av vissa motioner i detta ärende 1954 och vad järnvägsstyrelsen i samband därmed anförde. Frågan finns refererad i allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 15 vid 1954 års riksdag.

Järnvägsstyrelsen har meddelat, att styrelsen alltjämt ser på dessa frågor på det sätt, som angivits i den i utlåtandet refererade skrivelsen.

Kontentan av skrivelsen är att järnvägsstyrelsen är mycket angelägen om att de regionala järnvägsmyndigheterna i god tid tar kontakt med trafikantsidan, när det gäller ändringar i tidta-

bellen, som på ett eller annat sätt kan innebära en viss serviceförsämring.

Jag vill understryka angelägenheten av att det samråd, som järnvägsstyrelsen uttalat önskan om, kommer till stånd och att sådant samråd sker i god tid, innan ändringar, som innebär viss serviceförsämring, vidtas.

Härmed anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr ÅKESSON (fp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

De direktiv kungl. järnvägsstyrelsen utsänder till sina underlydande trafikförvaltningar får många gånger, när de verkställts, vittgående konsekvenser för trafikförhållandena inom den bygd som berörs av dessa. Direktiven som sådana är i regel baserade på ekonomiska utredningar och tar mindre hänsyn till de sociala följdverkningar de får inom området.

Indragningar av en tågägenhet, som av SJ anses vara mindre lönande, föranleder att resemöjligheterna blir sämre, och som följd härav minskar antalet resande även med andra tågägenheter ävensom på anslutande linjer. På detta sätt fortgår utvecklingen mot den tidpunkt då trafikunderlaget blir så svagt, att det icke kan anses vara ekonomiskt försvarbart att bibehålla järnvägsdelen.

Under den tid järnvägarna funnits, har skapats samhällen längs dem. I dessa samhällen har vuxit upp småindustrier av olika slag. Dessa samhällen och industrier har i järnvägen haft sitt naturliga kollektiva trafikmedel. På grund av att järnvägen icke kunnat ombesörja transporter så snabbt som bilarna har befolkningen måst anlita dessa för vissa av sina transporter. Att trafikanterna överger järnvägen är en sanning med modifikation. Trafikanterna överger inte järnvägen, om denna kan sköta transporter med samma service och snabbhet som bilarna.

Att, som nu sker, indraga tågägenheter och trafikförbindelser utan att dess-

förrinnan kontakt knytes med kommuner och trafikanter längs banan, kan icke anses vara tillfredsställande. Man förutsätter att det ligger i SJ:s intresse lika väl som i trafikanternas att bästa möjliga trafikförhållanden och trafikservice existerar.

Glesbygdernas och den övriga landsbygdens trafikförhållanden löses icke genom trafikindragningar och järnvägsnedläggningar. Jag förmenar, herr statsråd, att man på detta sätt icke heller löser SJ:s ekonomiska problem.

Det har aviserats genomgripande järnvägsnedläggningar inom östra delarna av Småland, Blekinge och Skåne, just de delar av landet som uppvisar den största avfolkningen. Skulle nedläggningarna verkställas, måste man för att inte avfolkningen skall påskyndas skapa andra kollektiva trafikmedel som på fullt likvärdigt sätt kan ombesörja transporterna.

Ett kollektivt trafiksystem kommer man icke att kunna undvara inom landet. Systemet måste utformas på ett sådant sätt, att det kan fylla sin funktion. För närvarande utgör järnvägarna en grundstomme i vårt kollektiva trafiknät. Innan man vidtar så genomgripande åtgärder som nu föreslås måste det föreligga en plan över hur det kollektiva trafiknätet skall utformas i framtiden. Sporadiska nedläggningar och indragningar gör att samordningen av det kollektiva trafiknätet blir dåligt.

Samordning av olika trafikmedel inom större områden vore säkerligen till nytta. Man skapade därvid bättre samfärdslemöjligheter. Den allmänna trafikutredningen håller just på med att utreda dessa problem.

Jag hemställer till herr statsrådet, att nedläggning av järnvägar och indragning av trafikförbindelser icke må komma till stånd i någon större omfattning förrän den nu arbetande allmänna trafikutredningen avlämnat sitt betänkande.

Jag ber att än en gång få tacka för svaret.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. jordbrukets kreditförsörjning

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet STRÄNG, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Franzéns interpellation angående jordbrukets kreditförsörjning, och nu yttrade:

Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Franzén till mig riktat följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat de i interpellationen påtalade svårigheterna för jordbrukarna att erhålla långfristiga krediter?

Är herr statsrådet i så fall beredd att vidta åtgärder i syfte att möjliggöra för hypoteksbanken att anskaffa medel i sådan utsträckning, att behovet av hypotekslån inom 60 % av det senaste taxeringsvärdet kan tillgodoses på tillfredsställande sätt?

Är herr statsrådet vidare villig att medverka till prövning av möjligheterna för jordbrukare att erhålla långfristiga sekundärlån inom 75 % av fastighetsvärdet?

I anledning av interpellationen vill jag anföra följande.

De två förstnämnda frågorna synes stå i direkt samband med den framställning till fullmäktige i riksbanken från styrelsen för hypoteksbanken som fullmäktige besvarade den 31 oktober i år. I skrivelsen hemställdes, att fullmäktige snart möjligt skulle ompröva ett tidigare beslut inom riksbanken, som inneburit avslag på hypoteksbankens framställning om medgivande till ytterligare obligationsförsäljning under innevarande år. Omprövningen borde resultera i att hypoteksbanken medgavs rätt att under återstående del av året på marknadsmässiga villkor försälja obligationer i sådan omfattning att största möjliga del av det mest angelägna lånebehovet kunde tillgodoses.

Riksbanksfullmäktige erinrar i sitt svar om att hypoteksbanken för innevarande år lämnats emissionstillstånd till ett sammanlagt belopp av 40 miljoner kronor. Ursprungligen hade tillstånd lämnats för 20 miljoner kronor under

Ang. jordbrukets kreditförsörjning

första halvåret samt endast 15 miljoner kronor under andra halvåret, men genom ett tillägg av 5 miljoner kronor i augusti kunde tillståndet också för andra halvåret omfatta 20 miljoner kronor. Vidare hade riksbanken vid förhandlingarna med kreditinstituten efter räntehöjningen i juli kunnat göra vissa eftergifter i tidigare gällande krav på likviditetsuppbbyggnaden i jordbrukskassorna. Härigenom hade riksbanken enligt fullmäktiges mening tillmötesgått önskemålen om ökat kreditutrymme för jordbrukets normala behov i den utsträckning som föreföll möjlig med hänsyn till de kreditbehov som förelåg även på andra områden, och fullmäktige räknade därför icke med att någon ytterligare utökning kunde komma i fråga under innevarande år.

Innan jag närmare går in på de av interpellanten berörda frågorna vill jag betona, att sedan riksdagen angivit principerna för kreditpolitiken är utformningen av dess enskildheter en uppgift som åvilar riksbanken. För min personliga del vill jag emellertid gärna instämma i interpellantens uppfattning om önskvärdheten av att jordbrukarnas behov av långfristig kredit i så stor utsträckning som möjligt kan tillgodoses. Jag noterar i detta sammanhang att frågan nu icke gäller tillfredsställandet av de kreditönskemål av mera kortfristig art som uppkommit genom höstens skördeskador, beträffande vilka en överenskommelse redan uppnåtts.

Som ett led i de senaste årens restriktiva kreditpolitik har riksbanken sett sig nödsakad att även minska emissionstillstånden för hypoteksbanken. Tillstånden har sålunda under 1956 och 1957 begränsats till 40 miljoner kronor per år, att jämföras med ett genomsnitt om ca 65 miljoner kronor under åren 1950—1955. Med bortseende från tillfälliga toppar i upplåningen kan man sålunda säga, att begränsningen i upplåningsrätten rör sig om drygt en tredjedel av upplåningens genomsnitt under de senaste åren. De angivna siffrorna avser netto-upplåningen mot obligationer, d. v. s. nyupplåningen, minskad med amorte-

ringar på tidigare upptagna obligationslån. Härutöver har inflytande amorteringsmedel under senare år medgivit en ytterligare nyutlåning med minst 10 miljoner kronor.

Herr Franzén har i sin interpellation uttalat, att de medel, som hypoteksbanken sålunda haft till sitt förfogande för nyutlåning, icke räckt till för att täcka lånebehovet. Detta är ju emellertid i nuvarande kreditmarknadsläge icke något som endast gäller hypoteksbankens rörelse eller jordbrukets kreditbehov. Den strama kreditpolitiken avser att som ett led i de konjunkturstabiliserande strävandena begränsa kreditgivningen i förhållande till önskemålen, och därvid får även angelägna lånebehov vänta på att tillfredsställas. En allmän restriktivitet i kreditutgången är ett ofrånkomligt element i en dylik politik. Härvid måste en avvägning göras mellan de olika kreditändamålen, en avvägning som måste hållas inom ramen för de reala resurser som står till vårt förfogande. Man kan från olika intressegruppers sida ha olika uppfattningar om kreditstramningens verkningar på skilda områden. Men att dra några definitiva slutsatser om att den förda kreditpolitiken drabbat en speciell grupp hårdare än andra torde knappast vara möjligt.

Till det sagda kommer att efterfrågan på just långa krediter är avsevärt större än utbudet av dem. Detta gör att en lång rad ändamål, som skulle vara betjänta av långfristig finansiering, tills vidare måste tillgodoses med korta lån i den utsträckning som sådana kan ställas till förfogande. Det får därför icke betraktas som något extraordinärt att en del ändamål på jordbrukets område måste tillgodoses av andra institut än hypoteksbanken. I detta avseende har jordbruket nödgats tillämpa samma tillvägagångssätt som de flesta andra kredittagare i dagens speciella läge.

Med hänsyn till vad jag nu anfört torde den sista av herr Franzéns frågor, nämligen den som rör sekundärlånegivningen på jordbrukets område, främst kunna besvaras med en hänvisning till att det i dag inte är låneformer vi lider

Ang. jordbrukets kreditförsörjning

brist på, utan sparande och kapital. Vad särskilt gäller interpellantens uttalanden om önskvärldheten av att återinföra sekundärlånerörelsen för jordbruket vill jag erinra om, att det icke endast var tillskapandet av de statliga kreditgarantierna inom ramen för jordbruksrationaliseringen som föranledde beslutet vid 1951 års riksdag om denna låneforms avveckling. Förutom att syftet med de statliga sekundärlånen, nämligen en sanering av 1930-talets olämpliga jordbrukskrediter, i stort sett uppnåtts, tillkom också att de på jordbrukskreditens område verksamma instituten i stor utsträckning visat sig kunna på normala vägar tillfredsställa ifrågakvarande lånebehov. Huruvida det i dag ånyo föreligger ett behov sekundärlånegivning mot säkerhet i jordbruksfastighet, torde därför — mot bakgrund av den allsidiga prövning som ägde rum för endast sex år sedan — knappast kunna konstateras utan föregående undersökning. Med hänsyn till den vikt jag tillmäter frågan om vilka åtgärder som kan vidtagas för ernående av en förskjutning av kreditgivningskapaciteten från den korta till den långa marknaden också när det gäller långivningen till jordbruket, är jag emellertid beredd att överlämna det av interpellanten väckta spörsmålet till den nyss tillsatta kreditmarknadsutredningen.

Herr FRANZÉN (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansminister Sträng för svaret på min interpellation. Jag delar givetvis finansministerns mening, att en stram kreditpolitik varit nödvändig och att man härvid måste göra en avvägning mellan de olika kreditändamålen. Men det är knappast möjligt att dra några definitiva slutsatser om att den förda kreditpolitiken drabbat en speciell grupp hårdare än andra, säger finansministern vidare. Ja, det är väl så, att i stort sett hela näringslivet fått känna av kreditrestriktionerna. Men det står väl också klart, att jordbruket och småföretagsverksamheten i övrigt haft särskilda kreditbesvärigheter. Jag vill erinra om att man i re-

geringsprogrammet hösten 1956 särskilt påtalade, att kreditåtstramningen medfört påfrestningar särskilt för jordbruket och småföretagsverksamheten.

Det går väl inte gärna att komma ifrån, att räntekuppen i somras drabbat jordbruket särskilt hårt. Jordbrukspriserna är ju bundna genom treårsavtalet, varför jordbruket inte kunnat få någon kompensation för de ökade omkostnader, som räntehöjningen medfört. Det är inte bara fråga om ökade kapitalkostnader utan också om ökade kostnader för de varor och tjänster, som jordbruket behöver. Detta medför ett ökat kreditbehov hos jordbruket, och lånen får betalas med en högre ränta — i den mån lån nu kunnat erhållas. Det har sagts, att anledningen till räntehöjningen i somras var omtanke om att bostadsbyggandet skulle få ökade krediter. I stor utsträckning är det alltså jordbruket, som får betala fiolerna.

Min interpellation gällde emellertid främst de långvariga krediterna. Jag är glad över att kunna konstatera att finansministern delar min uppfattning att jordbrukarnas behov av långfristig kredit bör tillgodoses på ett bättre sätt. Det är ju riksbanken som har att svara för utformningen av kreditpolitiken i detaljerna. Jag har svårt att förstå, att riksbanken kunnat neka hypoteksbanken det begärda tillståndet att få ta upp obligationslån på ytterligare 40 miljoner kronor. Eftergifterna i fråga om likviditetsuppbyggnaden i jordbrukskassorna är ju en tillgång men utgör ingen lösning av det långfristiga kreditbehovet. Det måste vara önskvärt att jordbrukarna i så stor utsträckning som möjligt får tillfälle att inrymma sitt nödvändiga kreditbehov i långfristiga bundna lån. I det avseendet är förhållandena långt ifrån tillfredsställande. Såsom framgick av finansministerns svar, har riksbanken på ett rigoröst sätt minskat emissionstillstånden för hypoteksbanken. Under 1956 och 1957 har tillstånden begränsats till 40 miljoner kronor, under det att de under åren 1950—1955 varit i genomsnitt 65 miljoner kronor.

Drygt en tredjedel av upplåningen för

Ang. jordbrukets kreditförsörjning

Jordbrukets långfristiga kreditförsörjning har alltså skurits bort, och detta har skett i en tid, då jordbrukets kreditbehov ständigt ökats. Det kan inte bestridas att jordbruket blivit en alltmer kapitalkrävande näringsgren. Det är en följd av mekaniseringen och de höjda fastighetspriserna. Därtill kommer också att penningvärdet i viss utsträckning försämrats.

Bristen på långfristig kredit har medfört att jordbrukarna i många fall tvingats ta kortfristiga lån i större utsträckning och mot betydligt högre ränta, 7 å 8 procent, därest de nu över huvud taget kunnat få några lån. Detta är en hård belastning för en nystartande jordbrukare. Jordbrukens taxeringsvärden har höjts kraftigt, med cirka 40—50 procent, men de medel, som står till förfogande för hypotekslånen, täcker inte tillnärmelsevis behovet av sådana lån inom 60 procent av de gamla taxeringsvärdena. Man kan naturligtvis hoppas att den nyligen tillsatta kreditmarknadsutredningen skall kunna komma fram med förslag till bättre förhållanden. Men jordbrukets kreditbesvärigheter — då inte minst vad beträffar de långfristiga krediterna — är så stora att det är angeläget att en lösning av frågan snarast kommer till stånd.

Det kan väl vara riktigt som finansministern säger, att det vi i dag lider brist på inte är låneformer utan sparande av kapital, men man får fördenskull inte underskatta betydelsen av att få så lämpliga låneformer som möjligt. Det var av den anledningen jag ställde frågan om prövning av möjligheterna för jordbrukare att erhålla långfristiga krediter i form av sekundärlån inom 75 procent av fastighetsvärdet. Jag är tacksam för finansministerns löfte om att detta spörsmål skall överlämnas till kreditmarknadsutredningen, och jag hoppas att det inte skall behöva dröja alltför länge innan utredningen framlägger ett förslag.

Finansministern säger att den förutvarande sekundärlånegivningen till jordbruket avskaffades bl. a. av den anledningen, att ifrågavarande lånebehov kunnat tillfredsställas av de verksamma kreditinstituten på normala vägar. Ja, men

den situationen har vi ju alls inte i dag. Man kan ju inte heller säga att de statliga kreditgarantierna, som i viss utsträckning skulle ersätta de gamla sekundärlånen, härvidlag är tillfyllestgörande. Sådana lån beviljas ju endast för viss storlek av jordbruksfastighet, och därtill kommer att hypoteksföreningar och jordbrukskassor inte har pengar till sådana lån i erforderlig utsträckning. Oftast är det alldeles omöjligt för en nystartande jordbrukare att få de lån som han måste ha.

Jordbruket har, såsom jag framhållit, blivit en alltmera kapitalkrävande näring. En bunden och därför kanske i lång tid stående kapitalskuld av 75 procent av taxeringsvärdet får nu betraktas som ganska normal och rimlig. Det synes mig då också vara rimligt att jordbrukarna får möjlighet till långfristiga krediter upp till den gränsen. Sådana bestämmelser gäller ju för bostads- och affärsfastigheter. Sveriges jord och skog har ju alltid betraktats som guldkantade papper och som våra säkraste belåningsobjekt. Någon förlustrisk skulle det alltså inte medföra, om jordbrukarna finge möjlighet till sådana långfristiga krediter.

Jag kan inte komma ifrån att jordbrukets försörjning med långfristiga krediter är långt ifrån tillfredsställande tillgodosedd. Det är enligt min mening nödvändigt att man snarast möjligt söker komma fram till rimligare förhållanden. Hypoteksbanken måste få tillstånd att på den fria marknaden ta upp obligationslån på samma sätt som t. ex. bostadskreditkassan fått göra för sin sekundärlånegivning. Det bör inte vara omöjligt att tillmötesgå jordbruket på det sättet. Det är riksbanken som bestämmer om den saken, men det är säkert inte utan betydelse om finansministern lovar att medverka.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Werner* m. fl. väckta motionen nr 567.

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående folkhögskolans ställning och uppgifter jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 146, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 22 mars 1957, föreslagit riksdagen att godkänna dels av chefen för ecklesiastikdepartementet förordade riktlinjer för folkhögskolans ställning och uppgifter, att tillämpas tills vidare från och med arbetsåret 1958/59, dels av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till byggnadsarbeten m. m. vid folkhögskolor, att tillämpas tills vidare från och med arbetsåret 1958/59, dels av departementschefen förordade grunder för allmänt driftbidrag till folkhögskolor, att tillämpas tills vidare från och med arbetsåret 1958/59, dels ock av departementschefen förordade riktlinjer för behandlingen av frågor rörande folkhögskolan och de stora årskullarna.

De av departementschefen förordade riktlinjerna för folkhögskolans ställning och uppgifter inneburo bland annat, att graderade betyg icke borde få förekomma. I intyg om genomgången kurs borde enligt departementschefens mening dock, om eleven så önskade, kunna lämnas särskilt omdöme om elevens sätt att tillgodogöra sig undervisningen. Sådant specialintyg borde avse undervisningen i dess helhet och jämväl innehålla uppgift om undervisningens omfattning, i vart fall om antalet undervisningstimmar i de olika ämnena. Endast följande omdömen syntes böra få användas: 1) mindre tillfredsställande, 2) tillfredsställande. I vidare mån än vad departementschefen sålunda förordat borde det ej vara medgivet att utfärda vitsord över elevs kunskaper och färdigheter. Ej heller syntes det motiverat, att vitsord i flit och uppförande bibehölls vid folkhögskolan.

I samband med förevarande kungl. proposition hade utskottet till behandlings förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Krügel* m. fl. (I: 510) och den andra inom andra kammaren av herr *Allard* m. fl. (II: 644), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att för från andra och tredje årskurs ävensom specialkurs avgående elev, som begärde vitsord över sina kunskaper, sådana skulle kunna utfärdas, samt att riksdagen jämväl måtte besluta, att vitsorden i flit och uppförande skulle bibehållas;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Sunne* och *Englund* (I: 511) och den andra inom andra kammaren av fröken *Höjer* m. fl. (II: 642), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag av 21 § folkhögskolestadgan, att de folkhögskolor, som så önskade, icke förvägrades rätten att tilldela sina elever graderade betyg i vissa ämnen, eller — som ett alternativ — i vissa ämnesgrupper, i båda fallen enligt ett av skolöverstyrelsen framfört förslag om en 4-gradig betygsskala;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Svenson* m. fl. (I: 512) och den andra inom andra kammaren av herr *Jansson* i Benestad m. fl. (II: 643), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 146 måtte anhålla om utfärdande av sådana riktlinjer för folkhögskolans ställning och uppgifter, att graderade betyg tills vidare kunde förekomma vid folkhögskolorna;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wolgast* m. fl. (I: 551) och den andra inom andra kammaren av herr *Bark* m. fl. (II: 691), i vilka hemställts, att riksdagen måtte uttala sig för en ändring av 21 § folkhögskolestadgan i huvudsaklig anslutning till ett av skolöverstyrelsen avgivet förslag, så lydande:

Elev äger av skolans rektor erhålla intyg om genomgången kurs. Styrelsen äger besluta, att i de intyg, vilka sålunda utfärdas, omdöme skall lämnas om elevens sätt att tillgodogöra sig undervisningen.

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

Sådant specialintyg må avse antingen undervisningen i dess helhet eller inom viss ämnesgrupp och skall jämväl innehålla uppgift om undervisningens omfattning. Endast följande omdömen må användas: 1) mindre tillfredsställande, 2) tillfredsställande, 3) mycket tillfredsställande, 4) utmärkt tillfredsställande.

I vidare mån än nu är stadgat må ej meddelas vitsord, avseende elevs kunskaper eller färdigheter.

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Spetz* m. fl. (I: 548) och den andra inom andra kammaren av herr *Bark* m. fl. (II: 693), i vilka hemställts, att riksdagen i enlighet med skolkommissionens förslag måtte besluta, att mellan folkhögskola och regionalt bildningsförbund överenskommelse skulle kunna träffas, att heltidsanställd lärare skulle fullgöra hälften av sin tjänstgöringsskyldighet under vinterkurs i form av konsulentverksamhet inom förbundet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wolgast* m. fl. (I: 550) och den andra inom andra kammaren av herr *Malmberg* m. fl. (II: 692), i vilka hemställts, att riksdagen för budgetåret 1958/59 måtte anvisa 1,6 miljoner kronor att fördelas mellan skuldtvingda folkhögskolor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Alvar Andersson* och *Mossberger* (I: 552) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Göingegården m. fl. (II: 696), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 146 måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall utan riksdagens hörande medgiva, att vissa nu för folkliga musikskolan i Arvika gällande särskilda bestämmelser finge tillämpas vid andra folkhögskolor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 511 och II: 642 och I: 551 och II: 691

ävensom med avslag å motionerna I: 510 och II: 644, I: 512 och II: 643 samt I: 548 och II: 693, godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 22 mars 1957 förordade riktlinjer för folkhögskolans ställning och uppgifter, att tillämpas tills vidare från och med arbetsåret 1958/59, med den ändring i fråga om utformningen av 21 § folkhögskolestadgan som utskottet förordade;

2) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 550 och II: 692, godkänna av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till byggnadsarbeten m. m. vid folkhögskolorna, att tillämpas tills vidare från och med arbetsåret 1958/59;

3) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 552 och II: 696, godkänna av departementschefen förordade grunder för allmänt driftsbidrag till folkhögskolor, att tillämpas tills vidare från och med arbetsåret 1958/59;

4) att riksdagen måtte godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för behandlingen av frågor rörande folkhögskolan och de stora årskullarna.

I motiveringen hade utskottet beträffande frågan om av folkhögskolan utfärdade vitsord anfört bland annat:

»Frågan synes enligt utskottets mening bäst kunna lösas genom att folkhögskolorna medges rätt att i stället för graderade betyg över elevernas kunskapsinnehav utfärda graderade omdömen om deras studielämplighet (sätt att tillgodogöra sig undervisningen). Sådana omdömen blir oberoende av omfattningen av varje särskild skolas kurser i varje särskilt ämne. Bindes graderingen vidare till en särskilt konstruerad skala med omdömesformuleringar, som icke för tanken till det allmänna skolväsendets mera renodlade kunskapsbetyg, elimineras de tidigare påtalade svagheter i fråga om de hittills nyttjade betygsskalorna, nämligen frånvaron av enhetliga betygsnormer. Omdöme om studielämplighet

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

bör enligt skolöverstyrelsens förslag avse antingen undervisningen i dess helhet eller inom viss ämnesgrupp. Utskottet finner det icke tillrådligt att intyg skall kunna avse endast en del av undervisningen, då detta skulle kunna medföra att elever som ämnar begära dylikt intyg över viss ämnesgrupp, skulle kunna lockas att betrakta övriga ämnen, i vilka intyg icke gives, såsom mindre väsentliga ur studiesynpunkt. Enligt utskottets mening bör de föreslagna specialintygen om elevs sätt att tillgodogöra sig undervisningen därför avse samtliga läroämnen, varvid antingen endast ett omdöme lämnas avseende undervisningen i dess helhet, eller särskilda sammanfattande omdömen lämnas avseende undervisningen i den humanistiskt-samhälleliga ämnesgruppen, den matematiskt-naturvetenskapliga ämnesgruppen samt eventuellt annan ämnesgrupp speciell för skolan. Sådant specialintyg må utdelas endast på av elev framställd begäran och bör innehålla uppgift om undervisningens omfattning, i varje fall om antalet undervisningstimmar i olika ämnen. Utskottet biträder det i motionerna I: 551 och II: 691 framställda yrkandet om en utformning av 21 § folkhögskolestadgan i huvudsaklig anslutning till skolöverstyrelsens förslag, dock med det av utskottet ovan förordade tillägget beträffande omdöme om studieförmågan i viss ämnesgrupp. Vad departementschefen förordat beträffande vitsord i flit och uppförande föranleder ingen erinran från utskottets sida.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Ohlon* och *Påls-son* samt fröken *Karlsson* ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 510 och II: 644 samt I: 512 och II: 643 ävensom med avslag å motionerna I: 511 och II: 642, I: 551 och II: 691 samt I: 548 och II: 693, godkänna av reservanterna förordade riktlinjer för folkhögskolans ställning och uppgifter, att

tillämpas tills vidare från och med arbetsåret 1958/59.

Den av reservanterna föreslagna motiveringen innehöll bland annat följande uttalande:

»Utskottet anser för sin del att det särskilt ur elevernas synpunkt måste anses värdefullt att de efter genomgången andra och tredje årskurs samt specialkurs — om de så önska — kunna erhålla vitsord över sina kunskaper. Utskottet tillstyrker därför bifall till det i motionerna I: 510 och II: 644 i nyssnämnda avseende framställda yrkandet, vilket även i viss mån ansluter sig till vad i motionerna I: 512 och II: 643 hemställts.»

Herr **WOLGAST** (cp):

Herr talman! Det föreliggande förslaget kommer att hälsas med den största tillfredsställelse och tacksamhet. De motioner och önskemål, som här har framförts, rör sig om vissa delar, kanske man rent av kunde säga vissa detaljer, som i varje fall är nog så viktiga.

I motionen i denna kammare nr 550 har jag yrkat att riksdagen måtte besluta att bevilja ett årligt anslag av 1,6 miljoner kronor under en tid av fem år till de skuldbelastade folkhögskolorna. Deras skuldsättning uppgår i dag till 10,8 miljoner kronor. Det framlagda förslaget innebär, att statsbidrag skall utgå till byggnader med 75 procent, 75 procent av 10,8 miljoner är ungefär 8 miljoner. Genom att låta anslaget utgå med 1,6 miljon kronor under fem år, skulle man således täcka detta belopp, 8 miljoner. Dessa skolor arbetar under synnerligen svåra förhållanden. Bidraget skulle visserligen utgå till redan färdigställda byggnader, men det skulle ju kunna betraktas såsom ett retroaktivt byggnadsbidrag.

Statsutskottet förklarar emellertid på denna punkt — jag föreställer mig att utskottets uttalande ger en gnista av hopp för dessa tungt skuldsatta skolor — att de i framtiden skulle kunna erhålla bidrag av lotterimedel. Det statsfinansiella läget tillåter dock inte för närvarande, säger utskottet, att bidrag lämnas, men det kanske blir möjligt, om läget

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

blir bättre. Dessa skolor får väl som sagt leva på detta hopp. Jag kommer, herr talman, inte att framställa något yrkande om bifall till motionen.

I motion nr 548 i denna kammare föreslås, att det skall vara möjligt att kombinera lärartjänst vid folkhögskola med befattning som bildningskonsulent. Statsutskottet säger sig hälsa med glädje möjligheten till ett samarbete mellan folkhögskolan och den fria och frivilliga bildningsverksamheten. Lärare föreslås således få rätt att upp till en viss gräns räkna timmar då vederbörande undervisar i studiecirkel såsom tjänstgöring vid folkhögskola.

Utskottet har inte velat ta ställning till denna kombination av lärare och bildningskonsulent. I Kungl. Maj:ts proposition förklaras, att frågan skall tas upp vid utarbetandet av nästa års proposition. Enligt min uppfattning bör det då inte finnas något hinder för att riksdagen redan nu fattar beslut i denna riktning. Folkhögskolan och den frivilliga bildningsverksamheten står varandra synnerligen nära. Var och en som har praktisk erfarenhet om dessa ting vet, att vad som här föreslås skulle vara en synnerligen god och lycklig kombination.

Statskontoret anför att den föreslagna anordningen skulle komma att medföra ökade kostnader. Jag för min del anser att denna kombination utgör en så god organisation, att även om det skulle medföra något högre statsbidrag, kommer ändå organisationskostnaderna totalt att väsentligt nedgå. Dessa organisationskostnader får med nuvarande ordning täckas genom landstingsanslag. Det hela skulle genom den föreslagna nya ordningen bli både billigare och ändamålsenligare. Genom denna kombination finge också folkhögskolan den naturliga anknytning till bildningsverksamheten som man på alla håll anser vara önskvärd.

Man skisserar nu upp folkhögskolans framtid efter enhetsskolans genomförande på det sättet, att man förklarar att den åtminstone delvis — många säger »huvudsakligen», men för min del vill

jag inte gå så långt — kommer att verka inom den frivilliga bildningsverksamheten. Till dess att enhetsskolan är genomförd, kommer det naturligtvis, fortsätter man resonemanget, att finnas vissa anpassningssvårigheter för folkhögskolan. Dessa mellanliggande år bör då, anser man, användas för att åstadkomma den nödvändiga anpassningen. Det är då enligt min uppfattning mycket lämpligt att man försöker underlätta denna anpassning genom den föreslagna kombinationen av lärar- och konsulentbefattningar.

Jag tillåter mig att uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t vid prövning av folkhögskolans ställning nästa år också kommer att framlägga förslag i den åsyftade riktningen.

Det, som för närvarande vållar det största bekymret, är frågan om betyg-sättningen vid folkhögskolorna. I motion I: 510 av herr Krügel och I: 512 av fru Svenson yrkas, att elev vid folkhögskola skall kunna erhålla betyg. Jag vill inte här ingå på alla de skäl, som redovisats av skolkommissionen och som återfinnes i Kungl. Maj:ts proposition, för att man icke bör införa betyg vid folkhögskolorna. Jag anser dessa skäl vara fullt bärande. Systemet med betyg vid folkhögskolorna tillkom på så sätt att man började ge betyg åt eleverna i andra och tredje årskurserna. Så småningom tvingades andra skolor att följa efter. Eleverna från de skolor, som börjat med betyg, visade nämligen upp dessa när de sökte arbete och fick därigenom ofta företräde framför sådana elever som inte hade några betyg. Svenskar har ju nu en stor benägenhet att värdesätta alla pappersmeriter och gör det, såsom jag tycker, i regel alltför högt. Om en person bara kan visa upp papper, så anses vederbörande meriterad.

Därför var det klart att de andra skolorna följde efter. Men jag vill försäkra att inom folkhögskolorna ansåg vi detta vara en farlig och dålig väg. Allt fler folkhögskolor följde emellertid efter, ej minst för att skydda de elever, som kom till skolorna — fick de inte betyg när de slutade, skulle de komma att bli utslag-

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

na i konkurrens om platserna med elever från skolor, som utfärdade sådana betyg.

Såsom visats är det tämligen oriktigt att utfärda betyg, då man inte har enhetliga kursplaner och enhetlig betygssättning över hela riket. Är det verkligen meningen att folkhögskolan skall störta sig in i allt detta och ha fixerade och bestämda kursplaner och samtidigt genomföra enhetlighet i fråga om betygssättningen och naturligtvis som en följd därav underkasta sig ingående inspektioner och granskning av att föreskrifterna verkligen följs? Det skulle komma att helt och hållet förrycka den karaktär, som den svenska folkhögskolan har.

Jag kan alltså inte tycka att det som sagts i motionen nr 512 är riktigt. Det finns där inte så litet av något hänfullt emot folkhögskolan. Man frågar där, om inte folkhögskolan kan med framgång tillämpa samma teknik som finns exempelvis vid gymnasiet och realskolan. Det är något slags egendomligt drag av högfärd, som gör att vi tar avstånd från de normer, som tillämpas i gymnasiet och realskolan. Jag tycker att motionärerna här icke visar någon vidare förståelse för vad folkhögskolan verkligen är. Det har inte alls varit vår mening att på något sätt nedvärdera den pedagogik, som användes inom andra skolformer, men det är väl inte nödvändigt att vi i folkhögskolan skall använda den metodiken. Vi har alltid velat gå vår egen väg, och den väg som vi skapat avsluter sig mycket nära till den fria och frivilliga folkbildningens väg. Att vi vill hävda vår egen individualitet är alltså inte någon grund för att beskylla oss för att stämpla andra undervisningsformer som mindervärdiga. Det ligger oss fjärran att göra någonting sådant. Det är helt enkelt så, att folkhögskolan enligt vår mening bör bibehålla sin individualitet och sitt sätt att arbeta.

Hur betygsgivningen skall tillämpas, har inte den nuvarande stadgan haft klara bestämmelser om. De olika skolorna har haft viss frihet att handla. Men vi har nu kommit fram till en punkt, där beslut måste fattas. Det nuvarande läget

får inte bestå. Därför har också skolkommissionen tagit upp frågan, som nu behandlats av Kungl. Maj:t och av statsutskottet. Såväl skolkommissionen som Kungl. Maj:t har utgått från att kategoriskt förklara att några betyg inte får ges. Jag förstår att det är mot detta som motionärerna vänder sig. De säger att avsaknaden av betyg skulle innebära ett hinder för eleverna, då det gäller för dem att söka vidare yrkesutbildning. I det sammanhanget har man särskilt pekat på svårigheterna för folkhögskolans kvinnliga elever att komma in vid sjuksköterskeskolorna. Jag vill då bestämt säga ifrån, att folkhögskolan måste, för att bibehålla sin egenart, värna sig mot att bli en preparandskola för den ena eller andra fortsatta utbildningen. Ändamålet med folkhögskolan ligger på ett, jag skulle vilja säga högre plan.

I den av mig väckta motionen har hemställts, att riksdagen måtte besluta i enlighet med vad skolöverstyrelsen har väckt förslag om. Skolöverstyrelsen säger att det skall vara en gradering, närmast ett omdöme, även om naturligtvis varje graderat omdöme också måste bli en värdering av elevernas kunskaper. Men ett omdöme om deras förmåga att tillgodogöra sig undervisningen måste naturligtvis också vara ett omdöme icke allenast över det sätt, på vilket de inhämtat kunskaperna, utan också om den framgång som eleverna haft i sina studier. Vi är livligt övertygade om att det vid folkhögskolan, lika litet som vid gymnasiet och realskolan, inte finns någon kungsväg som leder fram till bildningsmålet, utan man måste överallt gå den trägna studievägen. Detta är vi alltså fullt medvetna om. Men metoderna kan ju vara skiftande. Bildning behöver inte innebära inhämtande av ett visst mått fasta kunskaper på ett avgränsat område. För egen del anser jag att folkhögskolans mål är vidare. Det avgörande är, som sagt, inte själva kunskapsinhämtandet, utan den förmåga som eleverna visar sig äga att över huvud taget tillägna sig erfarenheter och kunskaper.

Utöver detta har statsutskottet gjort vissa kompletteringar, och jag tycker

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

för min del, herr talman, att de av statsutskottet gjorda kompletteringarna till skolöverstyrelsens förslag är ganska bra.

Det är egendomligt, att båda motionerna, nr 510 och 512, sysselsätter sig endast med de kvinnliga elevernas möjlighet att få genomgå en sjuksköterskeskola. Det verkar inte precis, men halvt om halvt, som om denna undervisning skulle göra det möjligt för flickorna att bli sjuksköterskor. Alla vi, som arbetar inom landstingen, vet att sjuksköterskornas arbete är ytterst betydelsefullt, och vi har ju i landstingen lagt ned mycket pengar på sjuksköterskeskolorna för att få en tillfredsställande rekrytering. Jag tycker sålunda att det är mycket viktigt, att vi får elever till dessa skolor, och dugliga elever, och jag tror man kan säga, att många just av dem, som gått igenom en folkhögskola, har visat sig passa till sköterskor.

Nu menar man, att om man inte ger något betyg alls, skulle dessa elever stå sig slätt i konkurrensen med andra, och detta skulle försvåra intagningen vid sjuksköterskeskolorna. Medicinalstyrelsen har yttrat sig, men det är rätt svårt att riktigt utläsa vad medicinalstyrelsen menar och de fulla konsekvenserna av vad som anförts. Styrelsen säger att det skall vara ett formulär om att vederbörande på fullt tillfredsställande sätt tillgodogjort sig undervisningen. Vad utskottet här föreslår täcker till fullo vad medicinalstyrelsen har sagt. Utskottet fortsätter emellertid med att säga, att det är önskvärt med graderade omdömen för att lättare kunna bedöma elevernas meriter, jämförda med övriga sökandes. Om man nu får en fyrgradig gradering, som statsutskottet föreslår, torde medicinalstyrelsens önskemål bli till fullo tillfredsställt.

Jag har talat vid rektorn för södra Sveriges sjuksköterskeskola om detta, och jag har frågat henne, om hon inte kan anse att detta är tillfredsställande och kan utgöra en tillräcklig grund för intagningen. Hon har sagt, att om det kompletteras med ett angivande åtminstone något så när av kursernas omfång

eller ett timantal som ägnats varje ämne, anser hon att det blir tillfredsställande. Det är just denna komplettering av förslaget som statsutskottet har gjort.

Jag kan således inte finna att de, som nu har bekymmer för elevernas chanser att komma in vid en sköterskeskola, behöver vara så oroliga. Jag för min del tycker att dessa bekymmer är tämligen ogrundade. Jag skulle vilja säga, att det kanske redan nu är så, att betygen inte smäller så märkvärdigt högt. Man har en lapp på att man har gått igenom en folkhögskolekurs, men vi får oupphörligt förfrågningar från alla möjliga håll om den eller den elevens beskaffenhet och förmåga att tillgodogöra sig undervisningen m. m. På den punkten tror jag man kan säga, att vi måste utöva inte så litet av en yrkesvägledning för de unga. Man kan inte bara gå efter betygen. Den ena passar här och den andra där, och jag tror att det är synnerligen viktigt att eleverna får ett gott råd av sina lärare, som just genom den personliga beröringen och kontakten med eleverna inom folkhögskolorna är kompetenta att ge ett sådant vitsord och en sådan vägledning som behövs.

Jag tycker alltså att även reservanterna kan vara belåtna med utskottets utlåtande.

Till sist vill jag upprepa vad jag sade i början, att vi hälsar detta förslag med den största tillfredsställelse. Det kommer att för många skolor och framför allt för rörelseskolorna innebära en ofantlig lättnad i deras bekymmer. Landstingsskolorna har det ju relativt bättre. Landstingen har ju brukat visa ganska stor förståelse för folkhögskolornas krav.

Beträffande betygen vill jag upprepa, att jag tror att folkhögskolorna måste gå sin egen väg. De måste ha sin egen art, och det är inte frågan om att vi här skulle påverka eleverna till att bli det ena eller andra, utan vi skall försöka att i fortsättningen tjäna det ändamål, för vilket skolorna ursprungligen varit avsedda, nämligen att ge eleverna en allmän medborgerlig bildning och fostran, att ge dem en förmåga att en gång

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

i tiden kunna inpassa sig i samhällslivet, i yrkeslivet och i familjelivet.

Jag vill till sist påpeka den starka anknytningen till den fria och frivilliga bildningsverksamheten. Jag måste erkänna, att var och en som hållit på med någonting blir ofta på något sätt förhållad av just det. Man lider kanske också av fixa idéer. Då vi talar om ungdomens framtid och vad vi skall göra för denna ungdom, har det alltid stått klart för mig såsom en angelägen uppgift, att vi måste ge de unga del av de andliga värdena. Vi måste ge dem ideal att sträva efter. Det är detta som är huvudsaken, då vi skall försöka få fram en ungdom, som på rätt sätt kan inpassas i samhället som goda medborgare. Det är detta som kommer att bära ungdomarna. Det är det ändamålet som den svenska folkhögskolan vill tjäna, på samma sätt som den fria och frivilliga folkbildningen vill göra det. Det skall icke bara vara fråga om ett meddelande av kunskaper, hur bra det än må vara. Det måste finnas något mera, nämligen en andlig lyftning, som vi skall ge åt våra elever. Vi vill få med ungdomen i utbildningsarbetet, i studiecirkelarna för att på det sättet hjälpa dem att lösa de stora problem, som vi vet att ungdomen nu har.

Herr talman, med detta ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ARRHÉN (h):

Herr talman! I likhet med många andra av våra utbildningsanstalter befinner sig även folkhögskolan i dag vid en skiljeväg, beroende på omständigheter varöver vi måhända inte i allo kan säga vara herrar.

Folkhögskolan kom på sin tid in i landet söderifrån. Den var till en början en utpräglad bildningsskola — i varje fall mera en bildningsskola än en utbildningsskola, vilket den siste talaren riktigt har betonat. Det kan emellertid tänkas att detta mål för en folkhögskolas verksamhet inom ett folk under tidernas lopp på grund av nya förhållanden kan förskjutas eller till viss del omvandlas.

När man i dag ställs inför att bedöma det nya läge, som i detta hänseende har uppstått för folkhögskolornas del, har man anledning att observera, att vissa förändringar i tidsläget har inträtt, något som man måste ta hänsyn till. Det är ett dylikt läge inför de nya avvägningarna, som speglar sig i departementschefens ord, vilka även utskottet gjort till sina: »Det finns anledning för folkhögskolorna att i tid söka anpassa sin undervisning, till både innehåll och form, efter det nya läget, att pröva andra kurs typer och söka en starkare anknytning till nya befolkningsgrupper.» Däri ligger ett indirekt erkännande av, att man inte kan endast fortsätta i de gamla spåren. Det har tillkommit nya element.

När man ser fram över de närmaste 10, 15, 20 åren, har man att ta hänsyn till att en ny skolform kommer in i bilden. Man måste försöka bedöma, i vad mån den enhetsskola, som då börjar sin verksamhet — i varje fall på 1960—1980-talen får vi hoppas — kan komma att få inflytande vid lösandet av detta problem. Det har från vissa håll sagts, att enhetsskolans införande kommer att innebära en minskning av det elevklientel, som hittills gått till folkhögskolorna. Nu tror jag icke alls, herr talman, att så kommer att bli fallet. De uttalandena bygger på en missuppfattning och en överskattning av vad enhetsskolan har möjlighet att ge de unga eleverna, som det är fråga om.

Av enhetsskolan har man emellertid rätt att hoppas, att den skall kunna ge en väsentligt bättre kunskap i att läsa, skriva och räkna än vad dagens folkskola har möjlighet till. Om så blir förhållandet, vilket vi har rimlig anledning att tro, kommer detta att avlasta folkhögskolan en del bekymmer beträffande meddelandet av rent elementära kunskaper, som den tidigare — efter vad som är mig bekant — känt som en belastning. Behovet av en fortsatt utbildning eller av vidgad allmänbildning kommer givetvis att kvarstå.

Det är min fasta övertygelse, att det elevklientel, som för närvarande frekven-

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

terar våra folkhögskolor, har en annan inställning till dessa frågor än vad en del av den äldre generationen har. De som nu går som elever på folkhögskolorna har sina studiemål på ett helt annat sätt fixerade än man hade tidigare. Man går inte längre på folkhögskolorna i enlighet med Grundtvigs tankar. Förut hade man ofta den motiveringen, att man kunde ligga där ett år, därför att det alltid ur allmänna synpunkter kunde vara nyttigt. Man följde undervisningen, så återgick man till en egen, kanske tidigare påbörjad verksamhet, exempelvis inom lantbruket; man gick igenom folkhögskolekursen, innan man övertog gården. Vederbörande elev hade alltså ofta ekonomiskt sett sitt på det torra, redan när han kom till kursen. Det skulle kunna sägas, att detta elevskikt, i den mån det fanns företrätt, i viss mån representerade ett överklassklientel bland folkhögskolornas elever. Detta klientel erkände, att det var nyttigt att gå igenom en sådan kurs. Man behövde den, men man var inte absolut beroende av den.

Men sedan finns det också ett annat klientel, som inte har det lika bra förspänt utan måste betrakta folkhögskolekursen som del av en utbildning, med vilken man skall kunna skapa sig ett underlag för framtida försörjning. För dem ligger det hela till på ett annat sätt. Sådan har den fattige pojken situation varit i alla tider. För honom är betygen guldkantade papper i två avseenden: det är dyrt för honom att skaffa sig dem, men därefter är de för honom värdefulla. Det är den synen på betyg och liknande saker, som den ekonomiskt mindre väl ställde har: han måste helt enkelt lägga sig vinn om att erhålla dessa papper, som herr Wolgast nu senast talade litet föraktfullt om. De utgör hans medel till framgång.

Herr Wolgasts kritik är emellertid måhända i vissa avseenden bärkraftig. Svenskarna är ett »pappersälskande» släkte. Men man kommer inte ifrån dem. Dessa s. k. papper, och de vitsord, som där står upptagna, är i alla fall inte humbug utan representerar resul-

tatet av dels elevens arbete och möda, dels av allvarliga bedömanden och avvägningar från en lärares eller en bildningsinstitutions sida.

Herr Wolgast överdrev i mitt tycke den synpunkten, att »folkhögskolan har skyldighet att förbli vad man på många håll anser att den verkliga är». Jag tror, att han alltför ensidigt tog hänsyn till 1800-talsuppfattningen på den punkten, under bortseende från de faktorer som kommit in i bilden under de senaste decennierna. »Eviigt kan ej bli det gamla»; 1800-talet och dess synpunkter på tillvaron och samhällsförhållandena kan inte anses vara för alltid giltiga. Man får även på detta område tänka sig möjligheten till förändringar.

Därför är det t. ex. för mig omöjligt att godta vad departementschefen i sin proposition betonar, å ena sidan, att folkhögskolorna skall anpassa sig till nya lägen, men å andra sidan inte får bli »preparandskolor». Man kan ju ställa frågan: Varför inte det? Ty ett faktum är, att de kurser av preparandtyp, som folkhögskolorna hittills givit, varit eftersökta av eleverna, varit till nytta för eleverna och fyllt ett nytt behov.

Jag talade häromdagen med en riksdagskollega, som nyligen hållit en föreläsning inför tredje årskursen vid en folkhögskola om just här föreliggande proposition och olika utlåtanden i den här frågan. Han hade därvid kommit på idén att efter föreläsningen fråga eleverna: »Vilka av de här närvarande bedriver studierna med ett uppsatt studiemål och därför har intresse av betygssättningen?» Det var 26 elever närvarande, och av dem reste sig spontant — som han sade — 22 stycken. Man skall naturligtvis inte generalisera — jag har inte gjort motsvarande undersökningar vid de andra 88 folkhögskolorna i landet — men en sådan inblick i elevkulissen säger enligt min mening ändå en hel del. Resultatet stämmer också med de erfarenheter jag under min uppväxttid gjorde inom min egen familj för ett 30-tal år sedan. Naturligtvis gällde det »målstudier»! Det gavs betyg, och undervisningen ledde seder-

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

mera i det fallet till fortsatt utbildning inom det yrke, lantbruket, som det närmast gällde. Därför har jag ytterst svårt att godta pekpinnen, det varnande fingret i detta sammanhang. Jag kan inte ansluta mig till dem, som menar, att folkhögskolans uppgift är det allmänna, konturlösa förmedlandet av »kultur-arvet», med stora bokstäver, att det inte får förekomma något element av utbildning, vars resultat man får preciserat i ett betyg, som sedan kan leda en vidare på kunskapens många vägar.

Jag har också låtit mig berättas, att det vid platstillsättningar nu ofta går så till, att de sökande, som kan uppvisa graderade betyg, kommer i första rummet vid bedömningen. Sedan kommer de, som har ett generellt intyg av ena eller andra slaget; de anses inte jämförbara med dem, som presterar graderade betyg. Följden blir, att de, som saknar betyg, ofta kommer bort i hanteringen, och detta innebär en stor orättvisa mot dessa elever.

Sedan är jag emellertid, herr talman, villig att erkänna, att det viktigaste argumentet mot, att graderade betyg inte bör utdelas, kan vara, att kurserna ter sig olika. Trots att detta påstående innehåller en del av sanningen, övertygar det mig emellertid inte helt, ty jag finner det inte livsfarligt, att kurserna har litet olika innehåll. Det är i alla fall fråga om en *högre* folkhögskolekurs, och alla kurser av denna typ måste rimligtvis befinna sig på samma eller liknande plan. Om kurserna inte är exakt lika, är det väl inte hela världen. I all synnerhet när det gäller de naturvetenskapliga ämnena tror jag, att utvecklingen av sig själv leder till, att vi får ungefär likartade kurser vid alla folkhögskolor; i varje fall skulle det vara mycket enkelt att få till stånd en genomgång av ungefär samma kursmoment.

Det är detta, herr talman, som har gjort att jag står närmast de synpunkter, som kommit till uttryck i motion 510 i denna kammare samt i den reservation, som är bifogad utskottets utlåtande. Jag har kommit till den ståndpunkten, därför att jag tror, att dessa

synpunkter har ett värde både för föräldrarna och för eleverna. Jag tror också, att det är synpunkter, som har framtiden för sig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr WOLGAST (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är övertygad om att herr Arrhén har rätt, då han talar om de anpassningssvårigheter som kommer att möta, men, herr Arrhén, då torde väl frågan bli, huruvida givandet av betyg — givetvis graderade vitsord, som nu rekommenderas av herr Arrhén — befördrar anpassningen eller ej. Det är en samlad opinion bland folkhögskolans lärare, som anser att detta icke gagnar en anpassning utan blir hindersamt för en sådan, vilket jag tycker ligger i sakens natur.

Jag har förut sagt att det är riktigt, att eleverna önskar betyg — och det vill elevernas föräldrar också — men frågan är, om dessa åsikter skall vara utslagsgivande, vilket jag inte heller kan hålla med om.

Herr Arrhén säger att man måste vitsorda, att det nästan är omöjligt att ge betyg för så vitt det inte finns klart utarbetade grunder och kunskapsstoffet m. m. sådant är angivet. På detta likformiga underlag skulle sedermera de graderade vitsorden givas. Detta är, säger herr Arrhén, ett klart indicium på att det inte kan finnas några graderade vitsord, men i nästa ögonblick säger han att detta inte skulle vara så farligt, därför att i stort sett blir det ju vid en folkhögskola en mycket likartad undervisning. Jag tycker att den argumenteringen slår undan hela det underlag, på vilket den är byggd. Om man vill dra ut konsekvenserna av det arrhénska resonemanget, kommer man inte då just fram till det som statsutskottet här har föreslagit? Jag tycker att en klar logik leder fram till det, och detta statsutskottets ställningstagande är också den väg, som vi inom folkhögskolan anser vara den riktiga.

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

Herr ARRHÉN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wolgast ville hävda, att det står en samlad opinion folkhögskolelärare bakom den uppläggning, som här föreligger i utskottets utlåtande. Det kan man nog knappast hävda, om man känner till hur det ser ut i kulisserna; läget är snarare fifty-fifty. Det ser emellertid utifrån sett ut, som om det rådde enighet. I varje fall föreligger det inte någon opinion av det andra slaget. Det torde emellertid bero på att det ur taktisk synpunkt bedömts vara det riktiga sättet att uppträda i föreliggande läge. Vi har ändå att räkna med en opinion — vilket också skyttade fram i herr Wolgast anförande — som med näppe nöd godtar den här intygslämningen, som i själva verket dock har givit betygslinjen ett finger. Vi har alltså också att räkna med en opinion — som herr Wolgast talade om — nämligen från föräldrar och elever. Jag finner detta högst naturligt och riktigt, ty föräldrarna, som givetvis har att vidkännas utgifter för barnens folkhögskolestudier, skulle nog gärna vilja se betygen såsom ett påtagligt resultat av de uppoffringar, som gjorts.

Herr Wolgast säger vidare, att likformiga kurser är nödvändiga, om man önskar införa graderade betyg, och att jag understrukt detta i mitt anförande och därmed ryckt bort grunden för min egen argumentering. Jag har emellertid inte alls gjort det i mitt anförande, utan jag sade, att det argument, som framförts *till synes* var bärkraftigt, men att jag ansåg, att det inte var absolut nödvändigt, att man alltför hårt krävde likformiga kurser. Ty man måste ha klart för sig, att även om vi får likformiga kurser, kan utbildningsresultatet bli olika beroende på lärare, läroanstaltens allmänna standard och annat mera — något som förövrigt även gäller beträffande läroverk och liknande institutitioner. Argumenteringen för likformigheten får vi därför ta med en nypa salt.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! I folkhögskolestadgan fixeras syftet med folkhögskolans under-

visning bl. a. så, att ändamålet skall vara att åt vuxen ungdom meddela allmän medborgerlig bildning. Folkhögskolan har ju av ålder haft sin huvudsakliga rekrytering från landsbygden och har åt dess ungdom, sedan denna lämnat folkskolan, gett en god och uppskattad fortbildning.

Även om man från början visade en viss misstro mot denna skolform och myntade bl. a. uttrycket »folkhögskolan», övervanns snart denna misstro och skolan fick allmänt erkännande, och så har det fortgått under årtionden.

Landsbygden har varit den naturliga rekryteringsbasen. Men på senare tid har vissa tendenser — vilket också berördes av de föregående talarna — i samhällsutvecklingen gjort sig gällande som även fått betydelse för folkhögskolorna. En betydande omflyttning från landsbygden till städer och tätorter har försiggått och försiggår alltjämt. Genom denna omflyttning har folkhögskolorna i stor omfattning fått elevgrupper, som vill begagna kursvistelsen till fortbildning och förberedande yrkesutbildning. För att hävda sig i konkurrensen vid inträdesansökan till vissa yrkesutbildningsanstalter har en del elever vid några folkhögskolor inte ansett sig kunna nöja sig med det sedvanliga intyget om genomgångna kurser utan har vid en del skolor lyckats utverka graderade kunskapsbetyg.

I den proposition, som nu ligger på riksdagens bord, har departementschefen emellertid hävdat, att graderade kunskapsbetyg icke bör förekomma vid folkhögskolorna. Denna uppfattning stöder han — herr Arrhén var också inne på detta — på det förhållandet, att fasta kursplaner och enhetliga betygsnormer saknas inom folkhögskolan. Herr Arrhén har hävdat, att detta inte hade någon betydelse för utfärdande av betyg, men jag kan inte dela hans uppfattning på denna punkt. Jag anser att det knappast skulle vara möjligt att under sådana förhållanden ge rättvisa kunskapsbetyg.

Skolöverstyrelsen är i princip inne på samma linje i vad det gäller förbud mot

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

betygsgivning, men överstyrelsen föreslår i stället ett omdömesbetyg efter en fyragradig skala. Dessa omdömesbetyg skulle ha betygsskalorna: mindre tillfredsställande, tillfredsställande, mycket tillfredsställande samt utmärkt tillfredsställande. Det skulle alltså bli en graderad skala när det gäller omdömet om elevens möjlighet att tillgodogöra sig undervisningen.

Man har — och jag tycker med rätta — hävdad att folkhögskolan inte skall göras till en pluggskola. Denna fara hotar, om eleverna får graderade kunskapsbetyg. Men jag tror att de omdömesbetyg, som föreslagits, är tillräckliga när det gäller de flesta eleverna vid folkhögskolan, som — herr Arrhén nämnde detta i flera sammanhang — tänker på sin fortsatta utbildning, sin framtida försörjning, och därför genomgår en folkhögskolekurs. Jag vet själv att jag vid flera tillfällen frågat elever en tid efter det att de lämnat folkskolan vad de tänker göra, och de har nämnt någon yrkesutbildning, men så har de sagt att det nog skulle vara bäst att först genomgå en folkhögskolekurs, ty detta skulle hjälpa dem att vinna inträde på yrkesutbildningsanstalten.

Så är det säkerligen med de allra flesta ungdomar nu för tiden. Tiden har blivit mer nyttobetonad än förr, och det får man naturligtvis ta i beaktande. Jag tror att det skulle vara oklokt om folkhögskolan försökte sortera ut elever därför att den inte vill vara ett slags preparandanstalt. Jag kan inte riktigt förstå en sådan inställning, och skulle folkhögskolan verkligen slå in på den linjen, är jag tämligen övertygad om att den skulle mista en mycket stor procent av sina elever, något som folkhögskolan knappt har råd till.

Det har ju, herr talman, redan sagts åtskilligt i denna fråga. När det gäller betygsfrågan — det är ju den frågan som faktiskt har dominerat under utskottsbehandlingen med anledning av de motioner som väckts — anser jag att det är tillräckligt med de omdömesbetyg som föreslagits. Med hänsyn till olika kurser och olika undervisningsnormer vid olika

skolor skulle det bli oerhört svårt att ge rättvisa kunskapsbetyg. Jag har visserligen hört, och jag antar att det är riktigt, att man vid någon sjuksköterskeskola skulle sortera undan folkhögskoleintygen för att sedan använda dem i sista hand. Det är en kollega i riksdagen som sagt, att det förhåller sig på det sättet, men jag har inte kunnat kontrollera uppgiften. Får man nu dessa omdömesbetyg, har man i alla fall en viss gradering, och det tror jag är tillräckligt för att man skall kunna bedöma eleverna.

Jag anser, herr talman, att det förslag, som nu har blivit utskottets, är det som jag närmast kan ansluta mig till, och jag ber att få yrka bifall till detta förslag.

Herr PERSSON, IVAR, (cp):

Herr talman! Det är givetvis för mig, som har kontrasignerat denna proposition, synnerligen tillfredsställande, att utskottet i det stora hela har instämt i propositionens uttalanden och förslag.

Den fråga som har vällat den mesta diskussionen gäller ju huruvida graderade betyg skall få ges eller ej. När jag i propositionen har stannat för att sådana icke bör ges, så är det ju i överensstämmelse med vad skolkommissionens majoritet har föreslagit. Jag vet emellertid mycket väl, att det också finns en minoritet i kommissionen med annan mening och att ävenledes en del av eleverna och deras föräldrar vid åtskilliga folkhögskolor önskar graderade betyg. När jag i alla fall inte har kunnat ansluta mig till den linjen, är det av skäl som till stor del redan har kommit fram i debatten. Jag vill bara ytterligare understryka, att det inte råder sådan enhetlighet i undervisningen och kurserna vid våra folkhögskolor, att man skulle kunna ge betyg, som vore fullt jämförbara de olika skolorna emellan. Någon större enhetlighet i kurserna har icke ansetts önskvärd. Det är ju ett genomgående tema i denna proposition, att folkhögskolans frihet skall i största möjliga utsträckning bibehållas. Det är ingalunda

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

något fel att undervisningen bedrivs på ganska olika sätt vid olika skolor. Jag har emellertid räknat med och i propositionen påpekat, att det genom skolöverstyrelsens försorg skulle kunna träffas överenskommelse i betygsfrågan med de institutioner, som antingen anställer eller vidareutbildar folkhögskoleelever i ganska stor utsträckning. Om utskottsförslaget här bifalles, hoppas jag att min efterträdare i departementet kommer att fullfölja denna linje, nämligen att skolöverstyrelsen bör agera för att få en enhetligare bedömning i fortsättningen beträffande dessa elever än vad fallet är i dag. Det är absolut önskvärt. Jag vill inte förneka att det, som herr Arrhén här påpekat, har förekommit orättvisor genom att elever behandlats på olika sätt.

När utskottet här i alla fall har gjort en liten avvikelse från propositionens förslag i huvudsaklig överensstämmelse med ett uttalande av skolöverstyrelsen, så anser jag att det inte innebär någon principiell skillnad gentemot propositionens hemställan i denna del. Det blir bara, som det redan har sagts i debatten, en fyrgradig skala i stället för endast en tvågradig.

Reservationen däremot har gått in på en annan linje, och denna skulle leda till en allmän, således väsentligt ökad betygsgivning. Det kan inte vara önskvärt, då i alla fall folkhögskolorna inte böra vara några preparandskolor, såsom här också har sagts tidigare.

Jag menar sålunda att reservanternas inställning inte kan vara ändamålsenlig med hänsyn till att det icke bör bli en likriktning av skolorna och deras kurser. Jag hoppas emellertid för min del, om utskottsförslaget nu blir antaget, att man kommer att i största utsträckning gå på den linjen, att de intyg, som eventuellt kan komma att begäras, får avse en sammanfattning av samtliga läroämnen. Jag tycker att detta vore den linje som skulle bäst tillgodose den frihet vi vill låta dessa skolor ha att utforma sina kurser.

Naturligtvis kan det, som utskottet här påpekat, bli fråga om något säromdöme

för just en viss skola i en speciell ämnesgrupp, men därutöver tycker jag inte att man skulle behöva skilja på olika ämnesgrupper.

Herr talman! Jag anser mig sålunda kunna ansluta mig till utskottets förslag i dess helhet.

Herr ARRHÉN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Persson framhöll i sitt anförande nyss, att det inte var någon principiell skillnad mellan utskottets skrivning nu och propositionens. Den skillnaden föreligger emellertid, att dåvarande statsrådet Persson var mera 1800-talsromantiker än vad utskottets ledamöter sedermera visat sig vilja vara. Den lilla skillnaden är rätt betydelsefull.

Dåvarande statsrådet skrev också sin proposition mot bakgrunden av de utredningar som företagits av skolkommissionen. Jag erinrar om, att denna kommission vid det här laget är över tio år gammal. Vi bör sluta med att hänga upp våra vantar på denna spik, som rimligtvis vid det här laget måste vara tämligen rostig. Tio år i vår tid kan tänkas ge nya utgångslägen. Detta utesluter givetvis inte, att vi i vissa avseenden kan ha anledning att dra nytta av det arbete, som då utfördes.

Herr Persson upprepade åter argumentet, att folkhögskolorna inte får vara preparandskolor. Jag har emellertid för min del den synen på folkhögskolorna, att den första årskursen där skall bevaka och bevara Grundtvigs traditioner. Då skall en bildningsverksamhet efter allmänna linjer bedrivas. Men varför skall de därpå följande kurserna av mera speciell natur, den andra årskursen och tredje årskursen samt specialkursen si och specialkursen så, behöva följa det gamla, mera romantiska receptets stipulationer? Det förstår jag inte. Där måste det var fråga om *målstudier*, och dessa måste man ställa in i helt andra sammanhang än de övriga av mera allmän natur.

Det är emellertid också, herr talman, klart, att det inte råder så förfärligt stora motsättningar mellan mig och utskottet. Vi bärs alla av ett intresse för folk-

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

högskolan, och vad vi här diskuterar rör sig om nyanser. Men jag kan inte finna annat, än att de synpunkter, som jag här tillåtit mig att framföra, delas av ett mycket stort antal folkhögskolelärare och jag skulle tro även av många bland eleverna. Därför har jag funnit det angeläget att stryka under dem till den kraft och verkan det hava kan.

Herr PERSSON, IVAR, (cp) kort genmäle:

Herr talman! När herr Arrhén här vill beteckna både mig och skolkommissionen såsom i viss mån romantiker — förmodligen dock inte på samma sätt — så vill jag erinra honom om att visserligen påbörjade skolkommissionen sitt arbete för mer än tio år sedan, men den delegation, vars utredning ligger till grund för denna proposition, kom till åtskilligt senare och avlämnade ej sitt betänkande förrän in på 1950-talet.

Det är emellertid, tycker jag, fullständigt felaktigt att här, såsom herr Arrhén uppenbarligen gör, bygga på att vissa orättvisor drabbar en del elever under nuvarande system och med nuvarande betygsgivning. Blir utskottsförslaget bifallet skapas det ju en viss enhetlighet, och kan sedan den överenskommelse träffas varom jag har talat, så att man inte kräver graderade betyg från någon institution som skall vidareutbilda dessa elever, så menar jag att all rättvisa blir tillgodosedd. Och den blir det naturligtvis i något starkare grad med utskottets skrivning, som jag här har anslutit mig till, än med propositionens.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! Som en av företrädarna för statsutskottet ber jag bara att få säga, att jag är glad över att vi har kunnat samla så stor enighet som det har blivit omkring denna mycket viktiga fråga.

Jag är glad över att folkhögskolornas lärarkår har kunnat ansluta sig till dessa riktlinjer liksom skolöverstyrelsen,

departementet och nu riksdagen, och jag anser att det bör lova gott för framtiden.

Redan i skolkommissionen framhöll vi starkt att vi ville värna om folkhögskolans frihet. Det är denna strävan som har gjort att vi icke har velat gå med på de graderade betygen. Skulle vi ha gjort det hade det varit slut på folkhögskolans frihet. Då hade skolöverstyrelsen måst utarbeta mycket noggrannare föreskrifter, som hade måst följas vid varje skola, för att de graderade betygen skulle få något så när samma värde.

Jag är glad över vad som har sagts här i kammaren från olika håll, att detta är ett gott steg framåt. Jag vet att huvudparten av kammarens ledamöter hyser intresse för denna skolform och vill slå vakt om densamma även för framtiden. Jag är ledsen över att vi inte till alla delar har kunnat fullfölja de tankar som fanns inom skolkommissionen och som också sedan har förts till torgs. Jag tänker närmast på det ekonomiska området. Vi har inte ansett det vara möjligt att avlyfta de skulder som vissa folkhögskolor tyvärr måste släpa på. Men för egen del hoppas jag att även den dagen skall komma, när vi kan få ge dessa skolor ett handtag så att de inte behöver ha de där ekonomiska bekymren. När detta kan bli är det väl ingen av oss som vågar sia om.

Herr Wolgast har mycket ingående framhållit folkhögskolans tanke, kan vi säga. Jag behöver inte ge mig närmare in på det.

Att det har dröjt några år sedan skolkommissionens förslag kom är kanske förklarligt. Som alla ledamöter i denna kammare vet har vare sig departementet eller skolöverstyrelsen suttit och rullat tummarna under tiden, utan det har varit många projekt och många stora frågor som har fått sin lösning under mellantiden, och nu har turen kommit till folkhögskolan. Jag tycker att tågordningen har varit ganska snabb — om man nu alls kan tala om snabbhet i en tågordning. Jag tror att det är ett

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

led i de samlade åtgärder som statsmakterna har velat vidta för vårt skolväsende.

Herr Arrhén var något inne på folkhögskolans framtid. Jag tror inte det är lämpligt att vi tar upp någon större diskussion om den saken i dag. Vi får nog tillfälle att återkomma till den punkten litet senare.

I stort sett kan jag sammanfatta det hela på det sättet, att jag tror att alla som är intresserade av folkhögskolan anser att detta är en stor dag. Det är en dag som man har längtat efter. Vi hoppas att det nya beslut, som nu här kommer att fattas, skall ytterligare poängtera betydelsen av denna fria skolform, som har varit av så utomordentlig betydelse under ett antal decennier.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Jag gör inte anspråk på att tillföra debatten någonting nytt, men jag har känt ett starkt behov av att få göra en personlig deklaration.

Jag måste då börja med att säga, att jag tycker att utskottet liksom propositionen har skapat en väl avvägd kompromiss, en kompromiss som ju folkhögskolefolket har kunnat ena sig om. Jag skall inte gå in på alla de synpunkter som ligger bakom. Här har talats om »poetisk» inställning till denna fråga. Sådant är fjärran från mig. Min uppfattning är så realistisk som den någonsin kan vara. Skall man ha kvar folkhögskoleformen, skall man också låta folkhögskolan bevara sin gamla frihet i möjligaste mån. Och när jag nyss talade om en kompromiss tycker jag just att man här har gjort en rätt avvägning mellan den nya tidens krav och den gamla tidens behov.

Jag vet inte om här tidigare har citerats vad som enligt en artikel i Tidsskrift för Svenska Folkhögskolan sagts på folkhögskollärarmötet på Hampnäs. En av talarna sade bl. a. att det råder en fantastisk övertro på betyg i samhället och att folkhögskolornas graderade betyg strängt taget är värdelösa,

eftersom de inte är jämförbara. Han fortsatte: »Har vi betyg riskerar vi att få fastställda kurser.» Undervisningsrådet Ragnar Lund erinrade i samma debatt om att enhetsskolan i princip skulle vara betygsfri, men att betygen ändå tränger in där mer och mer. Om folkhögskolan, fortsatte han, går in för betyg är dess frihet i fara — då kommer snart kravet på fastställda kurser.

Som gammal folkhögskoleelev måste jag helt och fullt skriva under detta.

Det talas här om att eleverna på folkhögskolorna ofta förbereder sig för inträde vid olika läroanstalter. Det vet jag. Men här har man det system med allmänna omdömen, som jag minns att vi för 36 år sedan hade vid t. ex. Sigtuna folkhögskola, såväl inom den humanistiska ämnesgruppen som inom den naturvetenskapliga. En sådan gradering utgör en ganska god vägledning, ty när vederbörande söker sig in vid en läroanstalt krävs det ofta ändå något mera än betyget.

Jag har mest erfarenhet från socialinstitutet. Där är det inte huvudsaken om en elev har AB eller B i vissa ämnen utan där är det fråga om eleven över huvud taget är lagd för utbildning av ett visst slag.

Vid socialinstitutet går man så till väga att folkhögskoleelever, som kommer med acceptabla omdömen, får pröva i vissa ämnen, som anses vara väsentliga för just den läroanstalten, innan de kommer in. Detta förfaringssätt kunde man tänkas tillämpa också inom andra läroanstalter. Men, väl att märka, det är inte endast folkhögskoliterna som fått pröva och undergå dessa prov, utan detsamma är förhållandet med sådana studenter, som har relativt låg betygspoäng.

Att sedan skolfuxarna här tycker att det är så förfärligt viktigt med betyg kan jag ju förstå. Men jag understryker ännu en gång, att det viktigaste dock är att få ett allmänt omdöme om lämplighet för studier över huvud taget.

Med dessa korta reflexioner, herr talman, ber jag att av allt hjärta få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

Herr **ARRHÉN** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte underlåta att säga några ord med anledning av vad ett par talare här nyss har framhållit, nämligen att om de graderade betygen skulle införas vid folkhögskolorna skulle det betyda döden för folkhögskolornas frihet.

Om vi läser i motion nr 510 i denna kammare, underskriven av 28 ledamöter, står där påpekat, att *de flesta folkhögskolor redan nu ger graderade betyg i andra och jämväl, där sådant förekommer, i tredje årskursen samt att åtskilliga folkhögskolor ger graderade betyg i samtliga kurser.*

Att dagens folkhögskolor slagit in på dessa vägar kan, mina damer och herrar, inte gärna bero på något slags inneboende elakhet. De har helt enkelt försökt att motsvara ett det praktiska livets krav. Och den omständigheten, herr talman, att situationen alltså nu, innan vi tar denna lagstiftning, får sin prägel av att de graderade betygen redan användes, kan omöjligt sägas innebära detsamma, som att vi redan skulle ha gravlagt »folkhögskolans frihet» i det här landet och att vi skulle göra oss delaktiga i något slags återuppväckande från de döda, då vi eventuellt följer utskottets förslag oförändrat. Om herrarna och damerna verkligen tror, att beslutet kommer att ha denna innebörd, så är det nog inte med verkligheten överensstämmande.

Herr **CARLSSON, GEORG**, (cp):

Herr talman! Jag anser nog att de som har talat för utskottet överdrivit farhågorna för att folkhögskolorna skulle mista sin karaktär genom att vissa elever skulle kunna få betyg i ämnen, som de anser sig behöva när de skall söka sig till vidare utbildning. Att lärare säger, att betyg är papperslappar, som inte har så stort värde, förvånar mig. Att lärare vill slippa ifrån betygssättningen förvånar mig däremot inte, ty det är ju både enkelt och bekvämt.

I diskussionen har sagts, att eleverna själva önskar betyg och att elever-

nas föräldrar också önskar betyg. Detta är väl den typ av elever och föräldrar, som vill framåt, och dem tycker jag man har mycket starka skäl att ta hänsyn till.

Nu har väl motionärerna inte tänkt, att den ordning de föreslår skulle bli bestående alltför länge, utan de har pekat på att så länge vi inte har enhetskolan utbyggd, finns det vissa områden, som behöver kompletteringskurser, eftersom en del ungdom inte har kunnat fortsätta sin utbildning direkt efter folkskolan.

I denna fråga som i många andra kan man framföra skäl både för och emot, men jag tycker nog, att reservanternas skäl är så pass starka, att jag för min del vill ansluta mig till reservationen.

Herr **ENGLUND** (fp):

Herr talman! Jag har i åtskilliga år varit ledamot av styrelsen vid en folkhögskola och har haft anledning att vid upprepade tillfällen överväga frågan angående betygssättning. Jag har också haft tillfälle att i den danska tidningen Venstres Maanadsblad ta del av en dansk folkhögskoledebatt, som har pågått i ett par år och som rymmer ett tjugotal inlägg av danska folkhögskolerektorer om den danska folkhögskolans ställning och dess önskvärda utveckling.

Den danska folkhögskolans läge tycks för övrigt vara ett helt annat än den svenska folkhögskolans läge. Där klagas man över svårigheten att få elever och att komma i kontakt med olika befolkningsgrupper. Det önskemål, kring vilket flertalet av de danska folkhögskolerektorerna samlar sig för att bryta denna den danska ungdomens likgiltighet för sin folkhögskola, är att fånga ungdomen genom att foga in folkhögskolan i den danska ungdomens utbildningsbehov. Den danska folkhögskolan är således — om man får döma efter denna serie av artiklar — på marsch mot den svenska folkhögskolan, samtidigt som vi nu här diskuterar, hur man skall hindra denna fortsatta utveckling och i stället gå tillbaka till Grundtvig.

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

Jag tror, att det är en verklig risk för folkhögskolan att skapa svårigheter för utbildningen. Den som behagar gå igenom och granska den variation, som finns mellan de svenska folkhögskolorna i fråga om elevtillströmning och arten av de elever, som strömmar till, skall lätt finna, att de folkhögskolor, som inte rymmer någon utbildningsmöjlighet, får ett helt annat och jag vågar säga sämre elevmaterial än de, som har utbildningsmöjlighet.

Man kan naturligtvis som herr Wolgast säga, att även om eleverna vill ha betyg och även om föräldarna vill ha betyg, så behöver man inte bry sig om det, om det samhällsintresse som är knutet till folkhögskolan innebär att eleverna inte skall ha betyg. Men är det verkligen så, att samhällsintresset är knutet till att eleverna inte skall ha betyg? Det är självklart, att det finns ett samhällsintresse av att man får utbildat folk på alla områden. Folkhögskolan har den utomordentliga egenskapen att genom de ekonomiska villkor, som föreligger för dem, som går i folkhögskola — internaten och stipendierna — ge en möjlighet för den, som eljest har svårt att skapa de ekonomiska resurserna för utbildning i andra skolformer, att få denna utbildning här.

Dessutom vill jag säga, att den grundläggande distinktion, som herr Wolgast här gör mellan den medborgerliga utbildningen och fackutbildningen, enligt mitt sätt att se är mycket tvivelaktig. Det har kommit in en distinktion i vårt sätt att bedöma ämnena, där man talar om vissa ämnen såsom givande färdigheter och andra såsom givande bildning. Men är den distinktionen riktig? Om man tar ett sådant ämne som matematik, som betecknas som ett färdighetsämne, så framtvingar det ämnet sinne för kvantiteter. Det finns en engelsman, som hör till fabianernas krets, som har skrivit en utmärkt bok om den mänskliga naturen i politiken. Han skriver på ett ställe, att det, som skiljer en god politiker från en dålig politiker, är att den gode politikern har sinne för kvantiteter och den dålige politikern saknar det. För bild-

ningen — inte bara den politiska — är det således väsentligt, att man får in detta sinne för kvantiteter, och det är därför mycket ändamålsenligt, att också folkhögskolan ger god träning på den punkten.

Nu har ju lyckligtvis genom utskottets beslut differensen mellan majoritet och minoritet i hög grad mildrats. Jag vill fastslå att det inte alls är, som det förutvarande statsrådet säger, att den modifikation som har gjorts i förhållande till propositionen är obetydlig. Det är tvärtom så, att om propositionen bifallits skulle det ha inneburit ett hot mot den svenska folkhögskolans framtida bestånd. Genom det medgivande som här lämnas att använda en fyragradig skala kommer man emellertid i själva verket åtminstone i huvudsak tillbaka till betyg. Skillnaden mellan motionen, som vill bibehålla betygsgivningen, och det förslag som utskottet stannat för, är, när det kommer till kritan, att man enligt utskottsförslaget får ge betyg inte för varje särskilt ämne, utan för vissa större ämnesgrupper. Vid betygsgivningen får man vidare inte såsom hittills använda betygsskalan Bc, B, Ba, AB, a och A, utan man får nöja sig med Bc, B, AB och A. Det är naturligtvis en försämring, men ingen väsentlig sådan.

Jag anser det vara ett stort framsteg att eleverna får dessa betyg på sina papper och att deras betygssättning inte blir anonym på så sätt att vid de folkhögskolor, som inte utfärdar officiella betyg, elevernas prestationer betygsätts genom anonyma uppgifter av de lärare, som har undervisat dem, vid hänvändelse från olika kommande arbetsgivare. Ur synpunkten av opartiskhet och öppenhet på detta område måste det, herr talman, vara ett väsentligt framsteg att betygen och möjligheten till jämförelse betygen emellan blir tillgängliga för envar och icke anonyma.

Herr talman! Jag tror att oavsett om vi biträder utskottets förslag eller stannar för reservationen kommer det väsentliga hot mot folkhögskolan, som låg i propositionens utformning på denna punkt, att vara undanröjt.

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

Herr WOLGAST (cp):

Herr talman! Herr Englund yttrade något som jag måste uppfatta som en förebråelse mot folkhögskolan. Han sade att vi skulle vilja rekommendera ett patenterat bildningsmål. Nej, redan i mitt första anförande var jag angelägen att klargöra att det enligt vår uppfattning inte finns någon kungsväg till bildning eller kunskaper, utan där måste man alltid gå de trägna studiernas väg. Jag vill än en gång påpeka detta som svar på vad herr Englund sade.

Fröken Ebon Andersson tog avstånd från tanken att hon skulle vara romantiker. Men, fröken Andersson, kan det verkligen vara någon fördel att inte ens ibland ha ett romantiskt sinne?

Gentemot herr Arrhén vill jag säga, att jag tycker att det är ganska egendomligt att han vill göra gällande att de som önskar betyg är moderna, medan vi som vill ha betyg i en friare form stämplas som omoderna och hörande hemma på 1800-talet. Jag undrar från vilket århundrade betygsättningen härstammar? Systemet med betyg är väl uråldrigt i vårt land. Då herr Arrhén talade om den rostiga spik, som man hänger sina vantar på, undrar jag var hans rostiga spik i själva verket finns.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Jag ber att få understryka vad herr Näsström nyss sade och uttala mitt beklagande över att det inte varit möjligt för statsmakterna att i nuvarande ekonomiska läge tillgodose de nödlidande folkhögskolorna på ett sådant sätt, som utredningen hade tänkt sig. Det är ett faktum att dessa skolor har en ekonomiskt sett mycket skiftande grund. En del av dem, särskilt sådana som inte är landstingsskolor eller kanske inte ens har någon större folk rörelse bakom sig, för en osäker tillvaro. Samtidigt förstår jag förre statsrådet Persson när han nu stannat för denna utformning av förslaget. Det har tydligen inte varit möjligt för honom att av statsfinansiella skäl komma längre än vad han lyckats ernå.

Diskussionen i dag har kommit att röra sig om en som jag tycker ganska oväsentlig detalj. Det har närmast varit en sorts pedagogisk »teologi». Eftersom jag är en smula främmande för teologi över huvud taget är det med den största tveksamhet som jag blandar mig i meningsskiftet. Man tycks under debatten ha glömt bort, att det enligt reservanternas förslag icke är fråga om att ålägga folkhögskolorna att ge betyg utan att bereda folkhögskolorna möjlighet att ge dylika vitsord åt elever som behöver det. Här är det således inte fråga om att reglera och enhetliggöra utan om att ge en frihet på denna punkt.

Jag var litet överraskad över herr Perssons i Skabersjö anförande i ett avseende. Han var ganska nöjd med utskottets skrivning i fråga om betygen och tyckte inte att den skilde sig så särskilt mycket från propositionen. Jag har nog den motsatta uppfattningen, nämligen att det är en fasligt liten skillnad mellan vad utskottet föreslagit och vad reservanterna förordat. Ty det väsentliga är ju att man får en gradation i vitsordsgivningen, och det får man enligt utskottets förslag. Om sedan ett par mellanled i skalan saknas, spelar inte så stor roll. Nu heter det visserligen att det skall avgas allmänna omdömen om eleverna, men det är självklart att när det gäller en sådan sak måste omdömena basera sig på kunskaper, i varje fall på förmågan att tillägna sig kunskaper, och den förmågan kan inte konstateras utan att vederbörande har ådagalagt vissa kunskaper. Det blir alltså i vissa avseenden, hur vi än vrider och vänder på saken, ett kunskapsbetyg.

Herr Wolgast sade att betyg är en i svenskt skolväsende urgammal företeelse. Nej, det är en skapelse av 1800-talet. Dessförinnan hade man bara allmänna vitsord, avgivna av fungerande rektorer vid vederbörande läroanstalter, vissa vitsord för dem som skulle gå till universiteten, andra vitsord för dem som tänkte gå ut i det praktiska livet. Erfarenheten visade att dessa betyg var så disparata, att de blev fullkomligt värdelösa i många fall. Därför övergick man

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

till fixa skalor med bestämda värden på skalan. Det var först fr. o. m. 1864 som vi fick detta system färdigt. Det är alltså inte fullt hundra år sedan, och hundra år är en kort period i ett folks historia.

Nu måste jag dekretera, herr talman, att trots att jag skrivit under reservationen, kommer jag med största jämnmod att finna mig i om kammaren tar utskottets förslag, eftersom det här bara är fråga om en nyansskillnad. Eftersom jag skrev på reservationen, och den ansluter sig till den ordning som är rådande nu vid många folkhögskolor, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till reservationen.

Herr **ARRHÉN** (h):

Herr talman! Jag har i resonemanget om betygen aldrig använt mig av uttrycken »modern» eller »ommodern» uppfattning. Det skulle vara fullkomligt missvisande att införa en sådan värdering. Vad jag sagt är bara, att man i dagsläget tror sig kunna ha anledning att konstatera, att det aktuella kravet från föräldrar och elever är de graderade betygen. Såsom jag påpekade demonstreras också detta av att vid de flesta folkhögskolor ges redan nu graderade betyg när det gäller tvåårs- och treårskurserna, och vid åtskilliga folkhögskolor ger man graderade betyg, märk väl, *redan nu* även i andra kurser.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag fäste mig vid att herr Karlsson sade, att de elever som vill framåt vill ha betyg. Jag trodde att alla elever, som vänder sig till folkhögskolor, vill framåt — och kanske uppåt också.

Sedan vill jag beröra herr Englund's anförande; han gjorde inget yrkande, och jag kan därför fatta mig kort. Han var orolig för den utveckling som leder till att vi får graderade betyg, och det är klart att vi kan överlägga kallt och nyktert om dessa frågor, vilket jag kan försäkra att såväl skolkommissionen som utskottet har gjort.

Om vi nu inför graderade betyg vid våra folkhögskolor, vad blir då skillnaden mellan en realskola och en folkhögskola, en praktisk realskola och en folkhögskola, en flickskola och en folkhögskola o. s. v. Skillnaden blir inte stor. Kanske blir den egentliga skillnaden bara den, att folkhögskolorna i regel är internat, medan de andra skolorna oftast är externat. Beträffande själva undervisningen skulle de otvivelaktigt komma mycket nära varandra. Om skolöverstyrelsen måste utfärda cirkulär, som anger ämnesgruppernas innehåll och omfattning vid våra folkhögskolor, misstänker jag att folkhögskolorna kommer att mycket nära likna de andra skolor, som jag här nämnde. Våra folkhögskolor skulle därmed förlora sin karaktär av att vara fria informationsanstalter, som jag vill kalla dem. Det är den saken som jag är rädd för.

Herr Ohlon instämde i huvudsak i vad utskottet skrivit, men av någon oförklarlig anledning går han på reservationen. Det må så vara! Till herr Ohlon vill jag emellertid säga, att om vi tänker oss att eleverna skall ha rätt att begära betyg i varje ämne — hur kommer då undervisningen att tvingas bli i våra folkhögskolor? Såvitt jag förstår kommer lärarna, när kurserna börjar, inte att veta vilka elever som kommer att begära graderade betyg. Lärarna måste därför redan vid kursernas begynnelse börja med lappskrivningar, så att de har underlag för betygsättningen när kursen är slut. Såvitt jag förstår måste det gå till på det sättet, och därmed är man även vid folkhögskolorna inne på samma sätt att arbeta som förekommer i andra skolformer.

För egen del tror jag att utskottet har gjort en avvägning, som är användbar. Jag skulle till och med kunna säga att det är en klok avvägning. Jag är kanske jävig på den punkten, men vi, som företräder utskottets majoritet, hoppas i varje fall att framtiden skall visa att det varit en klok avvägning som utskottet föreslagit. Jag tror att det beslut, som kommer att fattas här i dag — herr Ohlon var försiktig och sade »ifall riks-

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

dagen skulle besluta i enlighet med utskottets förslag», men jag är litet mera optimistisk och säger: när nu kamrarna beslutar i enlighet med utskottets förslag — skall bli till fördel för såväl skolorna som för den ungdom som vi gärna vill slå vakt om.

Herr **PERSSON, IVAR**, (cp):

Herr talman! Eftersom herr Englund här har betecknat mitt ställningstagande i propositionen såsom ett hot mot folkhögskolorna så ber jag att få läsa in i kammarens protokoll några rader som visar vad mitt förslag innebär.

Det heter i propositionen: »I intyg om genomgången kurs bör enligt min mening dock, om eleven så önskar, kunna lämnas särskilt omdöme om elevens sätt att tillgodogöra sig undervisningen. Sådant specialintyg bör avse undervisningen i dess helhet och jämväl innehålla uppgift om undervisningens omfattning, i vart fall om antalet undervisningstimmar i de olika ämnena. Endast följande omdömen synes böra få användas: 1) mindre tillfredsställande, 2) tillfredsställande. I vidare mån än vad jag nu förordat, bör det ej vara medgivet att utfärda vitsord över elevs kunskaper och färdigheter.»

Jag hoppas att var och en som läser detta kan se att det ingalunda skulle innebära något hot mot folkhögskolan, om det helt bifölles. Nu går jag ut ifrån att så ändå inte blir fallet, utan att utskottets förslag får majoritet. Utskottet har ju kommit med en kompromiss, och som alla kompromisser går den åtskilligt ifrån båda ytterlighetsståndpunkterna. Man kan tvista om huruvida kompromissen ligger närmare reservationen eller närmare propositionen. Jag har den bestämda uppfattningen att kompromissen ligger närmare propositionen. Ty märk väl att det dock i båda fallen är fråga om att specialintygen skall avse undervisningen i dess helhet. Vad jag har varit rädd för och vad utskottets talesman, herr Näsström, ej heller velat acceptera är uppenbarligen att elever skulle välja ut vissa ämnen som de ville

tentera i och få betyg i, under det att de mer eller mindre skulle kunna strunta i andra ämnen. Något sådant bör inte enligt vare sig propositionens eller utskottets mening få förekomma, och detta anser jag vara mera betydelsefullt i sammanhanget än om betygen blir något mer eller något mindre graderade. Ty det är dock inte i något fall fråga om att man skulle kopiera det vanliga skolbetygssystemet, vare sig i fråga om betygsgradernas antal och benämning eller det sätt på vilket de skall bestämmas. Jag tror nämligen inte att herr Ohlön har rätt när han säger att det måste bli ungefär samma kontroll av kunskaperna i de enskilda ämnena, om man följer utskottets förslag eller reservationen, utan jag tror att det, såsom önskvärt är, verkligen blir fråga om allmänna omdömen i förra fallet och att sådana kan avgas utan att elevernas kunskaper behöver prövas genom åtskilliga skrivningar eller några andra ingående tentamina.

Herr **ENGLUND** (fp):

Herr talman! Genom sin uppläsning av uttalandet i propositionen lyckades herr Persson endast konstatera, att i hans betygsskala fanns det bara två element, godkänd och icke godkänd. Det är detta som jag betraktade som ett hot mot folkhögskolans elevmaterial, som vid sina tävlingar om platser behöver en mera differentierad skala, och utskottet har också genom sin fyrgradiga skala tillgodosett detta behov. Dessutom har utskottets förslag den förtjänsten, att man kan få ett sådant där graderat omdöme för en ämnesgrupp sådan som matematik och naturvetenskap, vilket naturligtvis är av utpräglad betydelse exempelvis för dem som vill bli sjuksköterskor.

Herr Näsström var inne på farhågan för att en fortsatt gradering skulle göra folkhögskolan likartad med våra andra skolformer: realskolan och flickskolan. Om en sådan fara föreläge, herr Näsström, skulle ju redan den nuvarande folkhögskolan, som ju har betyg i vid-

Ang. folkhögskolans ställning och uppgifter

sträckt omfattning, visa betänkliga böjelser att sladda i väg mot realskolan och flickskolan. Men det gör den inte! Den är väsentligt artskild från dessa andra skolformer därför att i undervisningsplanerna vissa ämnen, som har mycket litet utrymme i realskolan och flickskolan, blivit väl tillgodosedda. Psykologien och alla dess tillämpningsvetenskaper inom samhällsläran har ju redan och kommer även framdeles att få ett brett utrymme inom folkhögskolan. Dessutom är ju lärarna där av en annan typ. Folkhögskolan samlar ju och har ända från början i sin lärarkader samlat en grupp av idealister, som har sitt huvudintresse just för allmänna bildningsfrågor och som är mycket intresserade av att dryfta allmänna sociala och etiska problem. Så länge folkhögskolan har en sådan lärarkår — och det kommer den antagligen under en lång tid att få behålla — kommer den att ha ett försprång i detta avseende och ett tryggt försprång på de punkter, som inte bara herr Wolgast utan även jag är angelägen om att tillgodose i folkhögskolan. Slutligen medför ju den omständigheten, att elevkåren i en folkhögskola har en helt annan åldersgruppering än i realskolan och flickskolan säkerhet för att den allmänna medborgarfostran alltid kommer att ha ett tryggt utrymme i folkhögskolan, oavsett om denna folkhögskola har betydelse eller inte.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill erinra om att de läroanstalter som nu kräver betyg från folkhögskolorna ofta har den standardfrågan: Har ni betyg som motsvarar realskolans ämnen på detta område? Det är därför som jag befarar att folkhögskolan skulle komma i den stöpform som realskolan redan har kommit i.

Herr PERSSON, IVAR, (cp):

Herr talman! Herr Englunds sista anförande skulle, såvitt jag förstår, inte utesluta möjligheten, att han anser att vissa elever skulle få ett intyg avseende

blott en viss ämnesgrupp. Då vill jag emellertid erinra om att utskottet i alla fall säger, att specialintyg bör avse elevernas sätt att tillgodogöra sig undervisningen och skall avse samtliga läroämnen, varvid antingen endast ett omdöme lämnas — det är det som jag rekommenderat i ett tidigare anförande — eller, fortsätter utskottet, särskilda sammanfattande omdömen avseende undervisningen i den humanistiskt-samhälleliga ämnesgruppen, den matematiskt-naturvetenskapliga ämnesgruppen samt eventuellt annan ämnesgrupp speciell för skolan — alltså inte bara endera av dessa ämnesgrupper, utan samtliga.

Det är därför jag menar, att jag kan följa utskottets förslag, såsom jag uttalade i mitt föregående anförande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordé herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Arrhén begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 173, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans

uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Pålsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befundo vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 98;
Nej — 27.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. utbyggnad av inrikesflygets trafiknät

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 174, i anledning av väckt motion om skyndsamt utredning rörande behovet av och förutsättningarna för en snabbare utbyggnad av inrikesflygets trafiknät, särskilt i Norrland.

I en inom andra kammaren av herr *Agerberg* m. fl. väckt motion (II: 91) hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att luftfartsstyrelsen måtte få i uppdrag att med beaktande av de i motionen angivna synpunkterna verkställa en skyndsamt utredning rörande behovet av och förutsättningarna för en snabbare utbyggnad av inrikesflygets trafiknät, särskilt i Norrland, samt att inkomma med förslag till en sådan utbyggnad med angivande av angelägenheten av de olika etapperna i en sådan utbyggnad.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionen II: 91 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Näsström* och *Axel Andersson*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES (fp):

Herr talman! Jag har till detta utlåtande fogat en blank reservation för att få tillfälle att göra några erinringar.

Det gäller ju här främst frågan om flyget i Norrland. Sedan motionen

Ang. utbyggnad av inrikesflygets trafiknät

skrevs, har de onekligen hänt en del på detta område. Flygtrafiken har avsevärt förbättrats, även om det föreligger risk att den senare kommer att på nytt försämrats. Kiruna har fått flyg, Luleå och Piteå har sin flygfråga hyggligt ordnad, Umeå och Örnsköldsvik har det åtminstone tills vidare, tycker vi, rätt bra ordnat genom flygfältet i Nordmaling, och Sundsvall—Härnösand har fått sina problem på området lösta. De två delar av Norrland, som liksom står utanför, är Skellefteområdet och Östersundsområdet. Nu ser det ut som om frågan skulle lösas även för Östersunds och Jämtlands vidkommande. Underhandlingar har pågått med Linjeflyg, och det ser ut som om flygtrafiken till Östersund skall kunna komma i gång kanske på vårkanten.

I utskottets utlåtande heter det, att »hela frågekomplexet kring den inrikes flygtrafiken är en uppgift, som ligger inom luftfartsstyrelsens normala verksamhet». I varje fall jag har inte något minne av att det var luftfartsstyrelsen som tog initiativet, när vi fick flyg på Nordmaling, och jag vet att det inte var luftfartsstyrelsen som tog initiativet när det nu gällde att ordna flygtrafiken på Östersund.

Ett område som helt fått stå vid sidan av denna utveckling är, som jag nyss nämnde, Skellefteå, den kanske snabbast expanderande delen av landet utmed Norrlandskusten. I våras förekom en uppvaktning, där vi begärde en utredning i syfte att åstadkomma en för Norrland som helhet i princip riktig lösning när det gäller flygtrafiken. En utredning tillsattes också, men den fick en tämligen begränsad uppgift; enligt direktiven skulle den avse Örnsköldsvik, Umeå och Skellefteå. När man för ett par månader sedan fick betänkandet i sin hand, upptäckte man emellertid att Skellefteå hade blivit bortglömt och att Örnsköldsvik hade blivit bortdömt. Jag skall inte här gå in på någon närmare diskussion av betänkandet; det finns annars en hel del saker som kunde förtjäna att diskuteras, men vi får väl senare tillfälle att ta ställning till dem.

Anslag till en kampanj för lönsparande

Vad jag funnit remarkabelt, är att utskottet säger, att vissa av de i motionen aktualiserade frågeställningarna enligt givna direktiv torde bli föremål för överväganden inom 1953 års trafikutredning. Jag har velat framhålla det underliga i att inte denna trafikutredning, med hänsyn till vad utskottet här yttrar, fick uppgiften att utreda frågan om Norrlandsflyget, utan att en särskild utredning med den uppgiften tillsattes. Vi tycker nog att det hade varit riktigare, om man handlat i enlighet med vad utskottet här anfört både då det refererar luftfartsstyrelsen och då det hänvisar till 1953 års trafikutredning. Jag begärde faktiskt ordet närmast för att uttala den förhoppningen, att statsutskottet även i fortsättningen kommer att hålla fast vid den här inställningen.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Häri instämde herr *Näsström* (s).

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående en reform av den territoriella pastoratsindelningen och den församlingsprästerliga organisationen i riket m. m. jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till en kampanj för lönsparande

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en kampanj för lönsparande jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 182, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 17 oktober 1957, föreslagit riksdagen att till Kampanj för lönsparande å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1957/

58 under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor.

I anledning av förevarande proposition hade väckts följande motioner, nämligen

dels en motion inom första kammaren av herrar *Theodor Johansson* och *Torsten Andersson* (I: 558), i vilken hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 182 måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam prövning av frågan, hur på bankräkning insatt lönsparat kapital skulle kunna göras värdebeständigt, samt att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om de åtgärder enligt motionens syfte, vartill nämnda prövning kunde föranleda;

dels ock en motion inom andra kammaren av herrar *Nyhage* och *Lothigius* (II: 703), i vilken hemställts, att riksdagen med avslag å proposition nr 182 måtte besluta att, för stimulerande av lönsparande, införa ett skattefritt avdrag å 1 000 kronor per år i enlighet med i motionen angivna riktlinjer.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 703, till Kampanj för lönsparande å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1957/58 under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor;

II. att motionen I: 558 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **JOHANSSON, THEODOR**, (cp):

Herr talman! Under många år har det talats om behovet av ökat sparande och kanske alldeles särskilt om önskvärdheten av ökat sparande bland ungdomen. Självfallet hälsas det därför med en viss tillfredsställelse, att man i den föreliggande propositionen tagit initiativ till en kampanj för ökat lönsparande. Kapitalbehovet för investeringar inom olika områden är som bekant mycket stort i vårt land, och den under senare tider höjda räntan visar ju också, att ett

mycket betydande kapitalbehov föreligger. Enda möjligheten att få en sänkt ränta är givetvis att en viss balans uppnås mellan tillgången och efterfrågan på kapital.

Denna proposition om lönsparande har dock två sidor. Det är ju meningen att man skall stimulera sparandet genom en viss vinstutlottning. Detta kan givetvis i och för sig medverka till att öka sparandet, och man kan självfallet också räkna med att det till en viss del stimulerar detsamma. Men för att få till stånd ett mera allmänt sparande bör man inte bygga på den uppfattningen, att ungdomen skall bibringas den föreställningen att den skall få en arbetsfri inkomst och på det sättet få en viss trygghet för framtiden, utan i stället bör det vara angeläget att få ett mera allmänt sparande till stånd genom andra åtgärder. Den saken har vi framhållit i vår motion, där vi påpekat att propositionen borde kompletteras med en viss garanti för att sparade medel skall behålla sitt värde för framtiden. Vi anser nämligen att det inte går att åstadkomma ett mera allmänt sparande i det svenska samhället — en sak som ju i och för sig är nödvändig — om det inte finns en viss garanti för att man får tillbaka de pengar man lämnat in till förvaring med ett bibehållet värde.

Nu har utskottet ju haft det ganska lätt att avstyrka motionen, eftersom det pågår en utredning om dessa frågor. Vi hade vetskap om detta när vi skrev motionen, men då detta lönsparande endast avser ett mycket begränsat belopp och det säkerligen kommer att bli fråga om mycket små summor för varje år, anser vi att man åtminstone bör göra ett försök att få de sparade medlen värdebeständiga, ett försök som skulle kunna bli en värdefull tillgång vid en fortsatt utredning. Vi tror att det skulle vara möjligt att på det sättet komma fram till ett visst resultat.

Utskottet har för övrigt vitsordat behovet av sparande och bl. a. betonat vikten av att det frivilliga sparandet genom lämpliga åtgärder stimuleras. Ut-

Anslag till en kampanj för lönsparande
skottet säger vidare, att olika uppslag syftande till att bredda och intensifiera det enskilda sparandet därför är förtjänta att närmare prövas. Ja, det är just vad vi har syftat till och anledningen till att vi föreslagit att kapitalet göres värdebeständigt.

Vi förstår givetvis att detta problem inte är så lätt att lösa. Den utredning, som har att utreda frågan om stabilisering av olika värden, kommer väl inte att bli färdig med sitt arbete så snart. Enligt den mening jag företräder hade det därför varit önskvärt, om man kunnat göra ett försök i denna riktning i samband med lönsparandet. En sådan garanti skulle också kunna ge ungdomarna en större tilltro till sparandet för framtida ändamål. Det kanske mest värdefulla är enligt vår mening att vi ger ungdomen en verklig tro på sparandets nödvändighet och betydelse för den enskilde individen och för samhället i sin helhet. Genom att vi får mera kapital till förfogande kan det bli möjligt att investera mera i olika näringar, möjlighet att öka produktionen och därmed få bättre möjligheter att bygga vidare i samhället.

Ett ökat sparande behövs alltså framför allt för att få en ökad tillgång på kapital, en bättre balans mellan efterfrågan och tillgång på kapital erfordras, och det hade därför varit angeläget att utskottet biträtt yrkandet i vår motion.

Jag vet ju redan på förhand att det inte tjänar någonting till att i detta sammanhang anhålla om bifall till motionen, och jag skall avstå därifrån. Jag har bara velat erinra om vad vi har syftat till med vår motion och om den betydelse som ett sparande har för ungdomen och för samhället i sin helhet.

Jag skall, herr talman, inte ställa något yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Om upphävande av varuskatten å gräddglass

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 50, i anledning av väckta motioner om upphävande av varuskatten å gräddglass.

I två inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motioner, I: 43 av herr *Franzén* m. fl. samt II: 47 av herrar *Börjesson* och *Svensson* i Stenkyrka, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att varuskatt på gräddglass icke vidare skulle uttagas.

Utskottet hade i det nu förevarande betänkandet på återopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I: 43 av herr *Franzén* m. fl. samt II: 47 av herrar *Börjesson* och *Svensson* i Stenkyrka om upphävande av varuskatten på gräddglass icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Gustaf Elofsson*, *Niklasson* och *Vigelsbo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 43 av herr *Franzén* m. fl. samt II: 47 av herrar *Börjesson* och *Svensson* i Stenkyrka om upphävande av varuskatten för gräddglass, antaga i reservationen införd förslag till förordning angående ändrad lydelse av den vid förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt fogade varuförteckningen.

Herr **ELOFSSON, GUSTAF**, (cp):

Herr talman! Frågan om slopandet av varuskatten på gräddglass har vid olika tillfällen debatterats här i riksdagen. År 1941, när varuskatten på glass infördes, hänfördes gräddglass i beskattningshänseende till choklad- och konfityrvaror, vilket innebar att man skulle betala 65 procent av varans värde i skatt. På detta sätt har det fortgått sedan dess. När skatten på gräddglass infördes, användes emellertid inte gräddglass i så stor utsträckning som för närvarande är fallet. Gräddglass tillverkas

av inhemsk vara och kan ju hänföras till livsmedel, och livsmedel är ju undantagna från varubeskattningen.

Nu har utskottet varje år, när denna fråga motionsvägen varit uppe, sagt att man borde avvakta betänkandet från 1952 års kommitté för indirekta skatter och därefter ta ställning till hur det skall bli i fortsättningen. Denna kommitté har nu avlämnat sitt betänkande, och även den förordar, att skatten på glass upphäves. Men nu säger man inom bevillningsutskottet, att denna fråga skall prövas i samband med det statsfinansiella läget. Jag vill då säga, herr talman, att om man skall pröva detta i samband med det statsfinansiella läget, blir denna skatt aldrig upphävd, utan då bör man i stället ytterligare höja den indirekta beskattningen på alla områden, om det skall bli någon effekt. Detta skatteobjekt är ju inte av sådan betydelse att det är avgörande för statsbudgeten.

Enligt utskottets beräkningar ger skatten på gräddglass drygt 4 miljoner kronor i statsinkomster. Vi vänder oss inte på något sätt emot att man beskattar varor, som kan hänföras till vad vi kallar rena njutningsmedel — såsom choklad och konfityrvaror — men vi frågar oss, varför man skall ha en sådan lyxbeskattning på gräddglass, en vara som är tillverkad av inhemska produkter och som är hänförlig till livsmedel. Inga andra livsmedel beskattas ju på detta sätt. Jag kan inte finna att några som helst skäl föreligger för detta, och om kammaren i dag beslutar att avveckla skatten på gräddglass, kan jag inte finna att detta skulle medföra några som helst större konsekvenser för statsbudgeten. Denna skatt har knappast någon inverkan, ty den ingår väl i felräkningsmarginalen med en sådan statsbudget, som vi för närvarande har.

När denna fråga förr om åren diskuterades, har man varenda gång sagt, att man bör avvakta utvecklingen och se, hur det kommer att bli i framtiden. Nu har vi sett utvecklingen, och nu har vi sett att kommittén för indirekta skatter har förordat att skatten på gräddglass skall upphävas. Jag vill bara tala

Om upphävande av varuskatten å gräddglass

om att statens jordbruksnämnd och dess förhandlingsdelegation förutsatte vid prisöverenskommelsen den 16 mars 1955, att skatten på gräddglass skulle upphävas. Detta har inte skett, och bevillningsutskottet har inte på något sätt velat tillmötesgå denna framställning.

Jag skall, herr talman, inte uppehålla tiden längre, utan ber med dessa ord att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen av mig, herr Niklasson och herr Vigelsbo.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Ett av herr Elofssons argument för upphävande av den skatt det här gäller var att det här var fråga om ett inhemskt livsmedel, som av denna anledning inte borde beskattas. Jag vill erinra kammaren om att när glass uppträder i form av efterrätt, är den fri från beskattning, och det är väl närmast i den formen vi får betrakta den såsom livsmedel, alltså när vi hemma eller på någon restaurang intar glass såsom efterrätt. I sådana fall, då barn eller andra får en del pengar och tvekar om de skall använda dem till karameller eller choklad eller glass, uttas ju däremot skatt för glass. Jag vill minnas, att man från chokladindustriens sida under sammanträdena i varubeskattningskommittén med mycket stor skärpa framhöll, att chokladen var ett livsmedel, som inte fick beskattas. Jag vet inte, om man skall säga om chokladen, såsom herr Elofsson sade beträffande gräddglassen, att den är ett nationellt livsmedel. Visserligen är inte råvaran producerad inom landet, men för tillverkningen av varan krävs ju betydande arbetskostnader och kapitalkostnader, och det är väl ändå nationella tillgångar som i detta sammanhang exploateras.

Herr Elofsson sade vidare, att 1952 års kommitté för indirekta skatter — som vi väntat på rätt länge — framlade sitt betänkande i våras. Kommittén framhöll bl. a. att det föreligger kontrollsvårigheter med indrivandet av skatten på glass och att man därför

borde avveckla den. Det är alldeles uppenbart att det är så, men det kan ifrågasättas, om inte det sätt varpå man vill befria oss från dessa kontrollsvårigheter innebär att man hoppar från en besvärlig skattekontroll till en annan minst lika besvärlig, om inte besvärligare. Motionärerna vill ju att man bara skall fritaga gräddglassen men ej annan glass. Då uppkommer svårigheten att skilja mellan vad som är gräddglass och annan glass. Den är så bekymmersam att också reservanterna har uppmärksammat den. Om det inte går att göra sådan åtskillnad — och jag tror att det inte alls går — får man senare, säger reservanterna, avveckla alltsammans. Jag tror att det är bättre att avvakta utvecklingen och statsmakternas överväganden beträffande de förslag som framlagts av kommittén för indirekta skatter och vad remissmyndigheterna däröver uttalat.

Kommittén hade ju önskat att glassen skulle befrias från skatt, men märk väl att kommittén avsåg *all* glass. Kommittén tänkte sig aldrig något så besvärligt som motionärerna och reservanterna här har förordat, nämligen att man bara skulle undantaga gräddglassen från skatt. Hade den saken kommit upp, hade de säkerligen inte kunnat finna att det var någon särdeles lycklig väg att komma från kontrollsvårigheterna. Men man sade tillika, att denna skatt ändå var av den storleken att den inte borde avvecklas förrän i samband med en avvägning av hur den indirekta beskattningen över huvud taget bör ordnas. Den avvägningen har vi inte kunnat göra inom bevillningsutskottet. Den vilar fortfarande i framtidens knän, som vi får hoppas också är gudarnas.

Som kommittén också uttalat får denna sak vidare vägas mot andra angelägna skattesänkningar. Inför en sådan möjlighet står vi inte heller för närvarande. Med detta kommitténs betraktelsesätt står ju bevillningsutskottets uttalande i full samklang, då vi säger att det inte gäller så litet pengar. För 1956 räknade man med att skatten skulle inbringa 12 miljoner kronor. Det är kan-

Om upphävande av varuskatten å gräddglass

ske mer nu — välståndet här i landet har ju varit i stigande, och man kan tänka sig att folk kan ge ut mer pengar för sådana saker. Av dessa 12 miljoner kronor ger gräddglassen något mer än hälften, låt oss säga 6 till 7 miljoner kronor. Skulle man ta bort dem, får man ta bort alltsammans, alla 12 miljonerna.

Att säga att detta belopp ligger i felräkningsmarginalen är väl ända att anföra ett nödargument. Här sitter i denna kammare många motionärer som vet precis vad de skulle använda dessa 12 miljoner till, om de ställdes till deras förfogande. Man får nog inte ta så lätt på saken — jag nöjer mig med att säga »lätt», eftersom jag talar med min vän herr Elofsson i Vä.

Förutom detta har utskottet också sagt att avvecklingen av skatten bör ske i ett läge då statens inkomster och utgifter bättre kan överblickas än vad för närvarande är fallet. Vi vet inför vilka utgifter vi står, och vi vet också att vi i varje fall inte står inför ökade inkomster. Under sådana omständigheter bör man nog tveka litet, innan man avskaffar en skatt som ger så mycket pengar som 12 miljoner kronor. Utskottet har alltså ingenting emot att skatten någon gång avskaffas, men det vill att det sker i ett större skattepolitiskt sammanhang och framför allt i ett större budgetsammanhang än vi kunnat se saken i vid denna höstriksdag.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (cp) kort genmäle:

Herr talman! När herr Sjödahl säger att gräddglassen inbringrar en ganska avsevärd summa till staten, så vill jag inte betvivla riktigheten härav. Men, herr Sjödahl, vi låter exportera smör och dylikt med subventioner. Vore det inte bättre att svenska folket finge betala mindre för glassen — och jag tror inte att man mår illa av att äta gräddglass — i stället för att använda pengar

för att kunna skicka ut varor i annan form som man eljest inte kan finna avsättning för?

Jag skulle också vilja säga att man inte kan jämföra gräddglassen med chokladindustriens produkter, till vilken alla råvaror importerar. Det är ju en helt annan sak, och därför är det ju alldeles felaktigt att man jämställt denna glass med sådana industriprodukter. Det är inte rimligt att fortsätta med det.

Till sist vill jag bara säga att om kontrollsvårigheterna visar sig oövervinnliga, så har vi i vår reservation skrivit att då bör frågan om skattebefrielse även för annan glass få tas upp. Båda delarna är ju njutningsmedel, men den andra glassen är konstgjord vara, och för gräddglassen använder man ren gräddvara. Jag kan därför inte finna att det för den sakens skull är anledning att ha kvar denna skatt.

Herr SJÖDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara ta upp ett av herr Elofssons argument. Om det visade sig föreligga skattetekniska svårigheter, var reservanterna villiga att diskutera frågan att utvidga skattefriheten till all glass. Men när det väsentliga skäl som talar för skattens avskaffande ligger på det skattetekniska området och till och med reservanterna är på det klara med att här åstadkommes så mycket krångel, att man snart måste ta ett nytt steg, då bör man i all rimlighets namn, herr talman, skjuta på avgörandet till en lämpligare och lägligare tidpunkt.

Herr CARLSSON, GEORG, (cp):

Herr talman! Vi känner till att gräddglassen är ett högvärdigt livsmedel och att den börjar användas mer och mer även i sjukvården. Man har talat om kontrollsvårigheterna, men det är nog bekant för de kontrollerande myndigheterna, att det är de stora företagen med ordnad bokföring som betalar skatten ordentligt. Sedan finns det kolossalt många små företag som det inte är möj-

Om upphävande av varuskatten å gräddglass

ligt att kontrollera. Att man inte kan kontrollera över hela linjen brukar också vara ett skäl för att inte bibehålla en skatt.

Herr Elofsson har framhållit att det här gäller en jordbruksprodukt. Vi vet, att man får exportera råvaran till gräddglassen, smöret, till mycket låga priser. Om riksdagen skall i någon mån fullfölja 1947 års beslut att skapa inkomstlikställighet mellan jordbrukare och andra samhällsgrupper, får man väl snart se sig om efter möjligheter att ta ut rimliga priser på produkterna inom landet, så att man inte behöver gå subventionsvägen.

Förbrukningen av gräddglass är ungefär fjorton liter per invånare i Amerika och ett par liter här i Sverige. När vi ligger närmast efter Amerika i levnadsstandard, är det egendomligt att den svenska förbrukningen är så liten. Man skulle kunna höja förbrukningen här. Det är nog inte bara de där glasspinnarna som man skulle kunna förbilliga genom att ta bort skatten, utan också förpackningarna upp till en tredjedels liter. Dessa kunde bli uppskattade — som en mycket lämplig efter rätt för små familjer.

Man har resonerat om denna sak så många gånger, och vid underhandlingarna inom jordbruksnämnden har gjorts uttalanden om att man bör använda detta högvärdiga livsmedel i större utsträckning inom landet. Därför tycker jag att tidpunkten nu är inne att dra konsekvenserna och ta bort skatten.

Också jag vill yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Franzén* (cp).

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till

utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Elofsson, Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Elofsson, Gustaf*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 32.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till viss för krigsförhållanden avsedd beredskapslagstiftning inom finansdepartementets verksamhetsområde, såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet;

nr 52, i anledning av väckta motioner rörande ordsavdragen vid beskattningen; samt

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 27 § 3 mom. och 69 § 1 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272).

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning med förslag till reglemente för riksdagsbiblioteket m. m.; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till viss för krigsförhållanden avsedd beredskapslagstiftning inom finansdepartementets verksamhetsområde, såvitt propositionen hänvisats till bankoutskottet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m. dels och i ämnet väckta motioner.

Genom en den 5 april 1957 dagtecknad, till lagutskottet hänvisad proposition, nr 172, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i rättegångsbalken;

2) lag om ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 862) med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig;

3) lag om ändring i strafflagen;

4) lag angående ändring i lagen den 9 april 1937 (nr 119) om verkställighet av bötesstraff;

5) lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom;

6) lag angående ändring i lagen den 13 april 1945 (nr 118) om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.;

7) lag om ändring i lagen den 22 april 1949 (nr 164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål;

8) lag om ändring i militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472);

9) lag om ändring i sjölagen;

10) lag om ändring i sjömanslagen den 30 juni 1952 (nr 530);

11) lag angående ändring i lagen den 4 juni 1937 (nr 306) om behörighet för häradsrätt att upptaga sjörättsmål.

Det under 1 upptagna lagförslaget avsåg ändring i 1 kap. 11 och 12 §§, 6 kap. 1 och 9 §§ samt 29 kap. 1, 3, 4 och 6 §§ rättegångsbalken och var i nedan angivna delar så lydande:

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 kap. 11 §

Rådhusrätt vare domför med tre lagfarna domare; ej må flera än fyra lagfarna domare sitta i rätten. *I mål om ansvar för brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därtöfver*, skall rådhusrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd; *finnes, sedan nämnd deltagit, målet ej vara av sådan beskaffenhet, vare rätten dock domför i den sammansättning nu sagts.*

Vid måls — — — — — målsägande finnes.

1 kap. 12 §

I stad — — — — — Konungen bestämmer.

I nämnd skola sitta minst sju och högst nio.

Rådhusrätt vare *i tvistemål* domför med tre lagfarna domare; ej må flera än fyra lagfarna domare sitta i rätten. *I brottmål* skall rådhusrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd.

I nämnd skola sitta minst sju och högst nio. *I mål om brott, varå icke kan följa straffarbete eller avsättning, så ock*

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

*vid syn å stället utom huvudförhandling
vare dock rådhusrätten domför med tre
i nämnden.*

Borgmästaren fördele — — — — — mellan nämndemännen.

6 kap. 9 §

Rätten äge förordna, att utsaga av part, målsägande, vittne eller sakkunnig skall i stället för att antecknas i protokollet upptagas genom stenografi eller på fonetisk väg.

Rätten äge förordna, att utsaga av part, målsägande, vittne eller sakkunnig skall, *i den omfattning utsagan kan antagas vara av betydelse i målet*, i stället för att antecknas i protokollet upptagas genom stenografi eller på fonetisk väg.

Stenograf utses — — — — — av rätten.

Stadgandet i 8 § andra stycket i detta kapitel äge motsvarande tillämpning beträffande utsaga, som upptagits genom stenografi.

Stadgandet i 8 § andra stycket i detta kapitel äge motsvarande tillämpning beträffande utsaga, som upptagits genom stenografi. *Vad nu sagts skall ock gälla vid upptagning på fonetisk väg beträffande den del av utsagan, som icke upptagits ordagrant.*

Bestämmelser om — — — — — av Konungen.

Övergångsbestämmelsen

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958. Om rådhusrätts sammansättning i mål, vari huvudförhandling påbörjats före nämnda dag, gälle vad i äldre lag är stadgat.

Enligt övergångsbestämmelserna till de under 2—11 upptagna lagförslagen skulle jämväl dessa lagförslag träda i kraft den 1 januari 1958.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft nio i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 521 av herr *Huss* m. fl.,
nr 523 av fru *Gärde Widemar* och herr *Lundström*,
nr 553 av fru *Gärde Widemar* m. fl. och

nr 554 av herr *Alexanderson* samt

inom andra kammaren:

nr 669 av herr *Braconier* m. fl.,
nr 697 av herr *Fröding*,
nr 698 av herrar *Jacobsson* i Sala och *Gustafsson* i Borås,

nr 699 av herrar *Gustafsson* i Borås och *Munktell* och

nr 700 av herr *Gustafsson* i Borås.

De likalydande motionerna I: 553 och II: 699 utmynnade i ett yrkande, att riksdagen måtte avslå propositionen i dess helhet.

I motionerna I: 521 och II: 669, vilka även voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte avslå i propositionen framlagt förslag till ändring av gällande bestämmelser om rådhusrätts sammansättning i brottmål eller, därest detta yrkande icke vunne riksdagens bifall, vidtaga sådan ändring i förslaget, att lagändringen skulle träda i kraft den 1 juli 1958 eller, om betänkligheter häremot mötte, att Kungl. Maj:t skulle äga att för viss rådhusrätt förordna om anstånd med lagens ikraftträdande.

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

I motionen II: 698 hade yrkats avslag å propositionens förslag till ändring av bestämmelserna om rådhusrätts sammanfattning i brottmål.

Motionen II: 697 upptog en hemställan, att riksdagen i anledning av propositionen för sin del måtte besluta om jämväl de lagändringar, som erfordrades för full likställighet mellan rådhusrätts och häradsrätts domförhet i brottmål.

I de likalydande motionerna I: 554 och II: 700 hade hemställts, att riksdagen måtte avslå i propositionen framlagt förslag till ändring av 6 kap. 9 § rättegångsbalken samt i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig utredning rörande protokolleringen och direktupptagningen av utsagor vid domstolarna.

Motionen I: 523 innefattade en hemställan, att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte beakta vissa i motionen anförda synpunkter.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i de genom propositionen framlagda lagförslagen — måtte för sin del antaga

1. propositionens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken med den ändringen, att 6 kap. 9 § och övergångsbestämmelsen erhöles följande lydelse:

6 kap. 9 §

Rätten äge förordna, att utsaga av part, målsägande, vittne eller sakkunnig skall i stället för att antecknas i protokollet upptagas genom stenografi eller på fonetisk väg. *I denna ordning må ock upptagas sammanfattning av utsaga, avseende vad som kan antagas vara av betydelse i målet.*

Stadgandet i 8 § andra stycket i detta kapitel skall i tillämpliga delar gälla beträffande utsaga, som upptagits genom stenografi, ävensom beträffande på fonetisk väg upptagen sammanfattning av utsaga.

Stenograf utses — — — av rätten.

Bestämmelser om — — — av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1959. Om rådhusrätts sammansättning i mål, vari huvudförhandling påbörjats före nämnda dag, gälle vad i äldre lag är stadgat.

2. propositionens övriga lagförslag med den ändringen beträffande vart och ett av dem, att de i övergångsbestämmelserna intagna orden »den 1 januari 1958» utbyttes mot orden »den 1 januari 1959»;

B) att motionerna I: 521 och II: 669, I: 523, I: 553 och II: 699, I: 554 och II: 700, II: 697 samt II: 698, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Rylander* och *Branting*, fru *Gärde Widemar* samt herrar *Domö*, *Alexanderson*, *Gezelius*, *Gustafsson* i Borås och *Jacobs-son* i Sala, vilka dels ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, dels ock *i första hand* ansett, att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen — med förklaring, att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken, ävensom med avslag å övriga vid propositionen fogade lagförslag — måtte för sin del antaga ett i reservationen infört förslag till lag om ändring i rättegångsbalken, som upptog allenast de av utskottet förordade ändringarna i 6 kap. 1 och 9 §§;

B) att motionerna I: 521 och II: 669, I: 523, I: 553 och II: 699, I: 554 och II: 700, II: 697 samt II: 698, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna förut anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

såmt *i andra hand* — därest riksdagen bifölle utskottets hemställan under A i vad därigenom under punkten 1 tillstyrkts ändringar i 1 kap. 11 och 12 §§

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

samt 29 kap. 1, 3, 4 och 6 §§ rättegångsbalken samt under punkten 2 tillstyrkts bifall till där angivna vid propositionen fogade lagförslag — hemställt, att riksdagen måtte vidtaga jämväl den ändringen beträffande vart och ett av de i propositionen framlagda förslagen till dels lag om ändring i rättegångsbalken, dels lag om ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 862) med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig, dels lag om ändring i strafflagen, dels lag angående ändring i lagen den 9 april 1937 (nr 119) om verkställighet av bötesstraff, dels lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom, dels lag angående ändring i lagen den 13 april 1945 (nr 118) om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl., dels lag om ändring i militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472) dels ock lag om ändring i sjömanslagen den 30 juni 1952 (nr 530), att till övergångsbestämmelserna fogades ett andra stycke av följande innehåll: »Vad i äldre lag stadgas om rådhusrätts sammansättning skall fortfarande äga tillämpning, där Konungen för viss rådhusrätt förordnar därom. Förordnande som nu sagts må, om skäl därtill äro, meddelas på därom av staden före ikraftträdandet gjord ansökan och skall bestämmas att gälla för viss tid eller tills vidare.»

Rörande sättet för utlåtandets föredragning anförde

Herr AHLKVIST (s):

Herr talman! Med avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 38 hemställas,

att utlåtandet må företagas till avgörande punktvis samt punkten A 1 på det sätt, att först föredrages Kungl. Maj:ts i punkten behandlade lagförslag, sådant det av utskottet tillstyrkts, kapitelvis med övergångsbestämmelse, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan i punkten A 1 föredrages;

att vid behandlingen av den del av utskottets förslag, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

I enlighet härmed föredrogs nu

Punkten A 1

Kungl. Maj:ts i punkten behandlade förslag till lag om ändring i rättegångsbalken, sådant det av utskottet tillstyrkts

1 kap. 11 och 12 §§

Herr statsrådet LINDELL:

Herr talman! Rådhusrätterna är då det gäller brottmål sammansatta på tre olika sätt. När det gäller svåra brottmål, sådana där det kan bli tal om längre straffarbete, består rådhusrätten av en lagfaren domare och en nämnd på minst sju personer. Då det gäller bagatellmål, d. v. s. sådana mål där det bara kan bli tal om böter och det inte finns någon målsägare, kan en lagfaren domare ensam klara av saken. Då det gäller sådana mål som ligger mellan dessa, de medelsvåra brottmålen, är däremot rådhusrätten sammansatt av tre stycken lagfarna domare.

I det sistnämnda hänseendet är det som den nu föreliggande propositionen avser att åstadkomma en ändring. De tre lagfarna domarna skall utbytas mot en juristdomare, som vid sin sida skall ha tre nämndemän. Emot detta förslag har ett rätt stort antal ledamöter i första lagutskottet, som behandlar propositionen, ställt sig avvisande. Det är faktiskt så, att hälften av ledamöterna har godtagit förslaget medan den andra hälften har avvisat det. Lotten har fallit till förmån för dem som velat godta förslaget.

Jag vill till en början deklarerera att jag helt delar den ståndpunkt som i propositionen intagits av min företrädare på justitieministerposten, och jag vill också lägga fram några av de skäl som har föranlett detta mitt ståndpunktstagande.

Reformen innebär först och främst ett ökat lekmannainflytande. Den tillgodo-

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

ser alltså ett önskemål som också här i riksdagen ofta har framförts. Den kommer att medge i större utsträckning än hittills ett fruktbart samspel mellan ämbetsmannadomarens mera fackmannamässiga betraktelsesätt och lekmannens synpunkter, grundade på allmän människokännedom och praktisk erfarenhet av samhällslivets skilda företeelser. Första lagutskottet pekade 1954 direkt mot en lösning i denna riktning. Utskottet framhöll bland annat att det spörsmål som man då dryftade — nämligen om utvidgad behörighet för ensamdomare att döma i brottmål — skulle komma i ett annat läge, om man också i de mindre brottmålen satte lekmän vid sidan av den ensamme juristdomaren. Utskottets ordförande underströk i kammardebatten att det låg nära till hands att gå in för en motsvarande anordning som i häradsrätterna med en domare och en till tre personer begränsad nämnd.

Förslaget syftar också till att öka domstolarnas effektivitet. Tre lagfarna jurister för handläggning av dessa oftast ganska enkla brottmål är otvivelaktigt ett slöseri med kvalificerad arbetskraft. I häradsrätt sitter bara en lagfaren ledamot och dömer i alla slag av mål. Det är nu meningen att få en mera rationell användning av juristdomarna i rådhusrätt. Var och en av de tre domare, som nu sitter tillsammans och dömer kollegialt i brottmål, kan i mån av behov bli ordförande var och en på sin avdelning med tre nämndemän vid sin sida. Det ligger i öppen dag att dessa tre avdelningar skall hinna uträtta betydligt mer än den gamla avdelningen med tre jurister. Behöver man inte bryta ut och göra tre avdelningar kan man tänka sig att göra två avdelningar, men också de hinner med, såvitt jag kan förstå, betydligt mer än den ensamma avdelningen.

Jag kan till min glädje slå fast två saker. Den ena är att det uppenbarligen råder enighet mellan utskottsmajoriteten och reservanterna först och främst beträffande fördelen med ökat lekmaninflytande. Enighet råder tydligen också om att den aktuella reformen leder

till större effektivitet. Det har inte gjorts gällande att reformen skulle utgöra en fara för rättssäkerheten. Min fråga är då: Är det i dagens läge försvarligt att avstå från denna reform?

Åtskilliga rådhusrätter visar i dag en arbetsbalans som måste betecknas som mycket ogynnsam. Bland dem befinner sig landets största domstol, som redovisar en målbilans på inte mindre än 34 procent, alltså mer än en tredjedel, av årsavverkningen. Det är givet att kännbara olägenheter blir följden av en försenad rättsskipning. Kvaliteten på rättsskipningen försämrans genom att bevisningen i större eller mindre omfattning går till spillo. Ur kriminalpolitiska synpunkter är det av ondo att det förflyter lång tid mellan brottet och domen.

Då man bedömer behovet av att öka arbetskapateten är det särskilt viktigt att observera tendensen i måltillströmningen. För närvarande ökar måltillströmningen på ett markant för att icke säga oroväckande sätt. Antalet till rådhusrätterna inkomna mål utgjorde i runda tal år 1954 70 000, år 1955 71 000 och år 1956 icke mindre än 79 000. Att döma av antalet mål som inkommit till rådhusrätterna under de första tre månaderna av detta år jämfört med samma tid föregående är fortsätter målsiffrorna att stiga. Åtskilliga skäl talar för att denna tendens kommer att stå sig under den närmaste framtiden. Motortrafiken, som ju tillför domstolarna åtskilligt av deras arbetsbörda, fortsätter att snabbt expandera, och inflyttningen till städerna fortsätter oförminskat. En förstärkning av polisen förefaller på sina håll vara ofrånkomlig. Antalet brott, som polisen inte har kunnat klara upp, är på sina håll betydande. En intensifierad polisverksamhet skulle leda till att procenten uppdagade brott stiger och att antalet brottmål ökar vid domstolarna. Vill man inte låta balanssiffrorna gå i höjden, måste man se till att arbetskapateten ökas. Det kan ske antingen genom att man tillför domstolarna mera domarpersonal — en åtgärd som ur olika synpunkter är mindre önskvärd — eller också genom att man rationaliserar ar-

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

betsformerna. Det är den senare utvägen, som förordas i propositionen.

Det huvudskäl, som reservanterna anfört mot reformen, är att hela frågan om underrätternas organisation är under utredning. Reservanterna anser, att man inte ens i stora drag kan bilda sig en uppfattning om underrätternas framtida sammansättning. Reformen måste därför enligt deras mening bli ett provisorium.

Tvärtom menar jag, att man med största tillförsikt kan se på denna reforms framtid. Stadsdomstolsutredningen — alltså just den kommitté, som sysslar med den stora undersökningen av rådhusrätternas framtida ställning — har enhälligt lagt fram det förslag, som propositionen baserar sig på. Utredningen omfattar jurister och lekmän, och både den kommunala och den statliga domarkåren är representerade i utredningen. Även rättsvetenskapen är representerad genom professorn i processrätt vid Stockholms högskola. Utredningen har enhälligt förklarat, att dess fortsatta utredningsarbete inte kommer att rubba grunderna för den föreslagna ordningen. Utredningens förslag har varit föremål för en omfattande remissbehandling hos myndigheter och organisationer, som väl känner till förhållandena inom rättsväsendet. Flertalet remissinstanser, därav fem av våra sex hovrätter, har biträtt förslaget, och ett enhälligt lagråd har likaledes sagt sig inte ha något att invända mot reformen. Nog är väl detta ganska starka garantier för reformens bärkraft och varaktighet.

Emellertid är det naturligt, om riksdagen frågar sig vilka alternativ till förslaget som kan tänkas. Jag vill då till en början konstatera, att alla torde vara ense om att den hittillsvarande ordningen med tre lagfarna domare i dessa relativt enkla brottmål tillhör ett gånget historiskt skede. Såvitt jag kan finna är det endast två andra lösningar, som kan diskuteras. Utskottsreservanterna har berört båda.

Den ena innebär, att man ger ensamdomare väsentligt vidgad kompetens. Efter riksdagens ställningstagande 1954 till

förslaget om en sådan ändring måste i alla fall det uppslaget anses förbrukat. Riksdagen hade då tillfälle att grundligt tränga in i frågan om olika möjligheter att ge ensamdomare ökade befogenheter. Riksdagen fann emellertid, att det inte lät sig göra att på ett tillfredsställande sätt objektivt och klart avgränsa de mål, som i och för sig lämpade sig för handläggning av ensamdomare.

Med det sagda vill jag givetvis inte avvisa tanken på att man kan göra någon mindre justering av området för ensamdomares behörighet, men det är en sak, som inte rimligtvis bör stå i vägen för denna reform.

Den andra lösningen, som kan tänkas som alternativ till förslaget om tremansnämnd, är en likartad nämnd i alla brottmål. Reservanterna ifrågasätter, om det finns skäl att bibehålla två olika stora nämnder, och i det sammanhanget hänvisar man till att stadsdomstolsutredningen skulle överväga en sådan minskning av den nuvarande stora nämnden, att för domförhet skulle krävas endast fem nämndemän. Reservanterna har här råkat att ge en något ofullständig bild av utredningens planer. Enligt vad jag har inhämtat avser utredningen en minskning endast till sex. Visserligen har man tänkt sig, att rätten undantagsvis — om förfall inträffar bland nämndemännen — skulle vara domför med endast fem av nämndemännen, men minst sex skall kallas att tjänstgöra, d. v. s. den stora nämnden skulle bli dubbelt så stor som den lilla nämnden.

Som jag sagt råder praktiskt taget enighet om att en tremansnämnd är betryggande för de mål, som det här gäller. Propositionen förutsätter emellertid, att de här ifrågavarande brottmålen undantagsvis kan vara av sådan beskaffenhet, att de kräver en större nämnd, och då skall en sådan tillkallas. Detta står också i full överensstämmelse med vad riksdagen uttalade 1954.

Självfallet är jag inte beredd att i detta sammanhang ta slutlig ställning till frågan om antalet nämndemän i de grövre brottmålen. I sitt betänkande har stadsdomstolsutredningen uttalat, att en

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

jämförelsevis stor krets av domare bör stå bakom rättsavgöranden i allvarigare brottmål. Jag är av samma mening. Det behövs, menar jag, två olika stora nämnder, vardera med sina uppgifter i rättskipningen.

De alternativa lösningar, som reservanterna har antytt, är alltså enligt min mening inte genomförbara, och det finns därför inte heller någon anledning att befara, att reformen skall bli av provisorisk natur.

Reservanterna framför också andra skäl för sin ståndpunkt. Man framhåller, att det är ett önskemål, att reformarbetet präglas av en strävan att åstadkomma en mera enhetlig underrättsorganisation än för närvarande. Därefter påstår man, att det föreliggande förslaget närmast går i motsatt riktning. Men är det inte tvärtom så, att man genom reformen tillskapar en för häradsrätt och rådhusrätt gemensam grundform för domförhet i brottmål, nämligen lagfaren domare och nämnd, d. v. s. man ökar likheten mellan de båda slagen av domstolar? Däremot kan man självfallet ha olika meningar i frågan huruvida ej likformighetsprincipen borde redan i det här sammanhanget ha kunnat drivas längre än som skett. För närvarande är häradsrätt med tremansnämnd inte behörig att avgöra annat än rena bagatellmål, medan den mindre rådhusrättsnämnden, om detta förslag bifalles, får en betydligt vidare kompetens. Den frågan har också berörts av dem som dikterat utskottets utlåtande. De framhåller att ur principiella synpunkter hade det varit önskvärt att även häradsrätts domförhetsregler omprövats i detta sammanhang. Utskottet har vidare uttryckt önskvärdenheten av att denna fråga »snarast möjligt och utan avvaktan på slutförandet av utredningens uppdrag i övrigt tas upp till övervägande och att därav föranledda förslag förelägges riksdagen».

I anledning av detta uttalande vill jag för kammaren gärna ha sagt, att jag för min del skall gärna göra vad som står i min makt för att tillmötesgå utskottet på denna punkt. Avsikten är ju att rådhus-

rättsreformen inte skall träda i kraft förrän den 1 januari 1959. Det är ju en lång tid till dess, och den tiden räcker säkert till att få fram förslag om utvidgning av den mindre häradsnämndens behörighet. Ett sådant förslag skulle kunna föreläggas nästa års riksdag och träda i kraft samtidigt med den reform, som vi nu diskuterar. Bifaller riksdagen ett förslag därom, kommer det alltså inte att bli någon bristande likformighet mellan rådhusrätt med liten nämnd och häradsrätt med liten nämnd.

Jag slutar med att göra följande sammanfattning. Reformen betyder ökat lekmannainflytande. Reformen betyder ett bättre utnyttjande av den lagfarna personalen i rådhusrätterna. Reformen kommer inte att rubba grunderna för det fortsatta reformarbetet — det blir alltså inte tal om något provisorium. Det behövs inte bli någon bristande likformighet mellan rådhusrätt med liten nämnd och häradsrätt med liten nämnd. Det blir billigare att inrätta nämndavdelningar än att inrätta avdelningar med tre lagfarna ledamöter, något som kan bli nödvändigt om reformen inte genomföres. Det blir billigare för kommunerna men också för staten, som i sinom tid skall överta rådhusrätterna. Reformen är således ägnad att underlätta ett framtida förstatligande av rådhusrätterna.

Då jag anser att det här är fråga om en god reform, herr talman, och en reform som är till stor nytta ur rättsvårdens synpunkt, hoppas jag att kammaren följer utskottets förslag, som också innebär bifall till propositionen i denna del.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp) :

Herr talman! Efter den omfattande redogörelse som vi fått för denna fråga och även för reservanternas inställning kanske det inte skulle vara så mycket att tillägga.

Till en början vill jag dock säga att vi reservanter är inte helt övertygade om att fördelarna med den ifrågasatta reformen kommer att bli de, som justitieministern påpekade. Jag kan bekräfta att vi inte velat göra gällande, att förslaget

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

skulle innebära någon fara för rätts-säkerheten, utan vi stöder vår uppfattning på helt andra grunder. Det är riktigt att vi inte vill ha en delreform på detta stadium, utan vi vill, innan man går in för någon ändring för rådhusrätternas del, ha ett principuttalande om hur den framtida domstolsorganisationen skall vara anordnad. Redan då rättegångsreformen genomfördes ställdes ett sådant principavgörande i utsikt, och det har redan dröjt alldeles för länge. Då stadsdomstolsutredningen fick sitt uppdrag att utreda rådhusrätternas förstatligande och omorganisation i anledning därav hoppades man att få fram ett principbetänkande, innan några specialreformer skulle föreslås.

Tyvärr har justitieministern funnit sig föranlåten att framlägga ett förslag grundat på ett delbetänkande från stadsdomstolsutredningen. Det gäller en omorganisation av rådhusrätterna. Vi är alla överens om att vi vill ha ett ökat lekmannainflytande i brottmål, men det är inte det frågan nu gäller, utan hur detta lekmannainflytande bäst skall tillgodoföras rättsskipningen och i vilka former lekmän skall delta i densamma.

Då första lagutskottet hade uppe frågan om endomarreformen 1954 och avstyrkte propositionen, gjorde man det på den grundvalen, att en domare icke borde anförtros bevisprövning då det stred emot rättegångsbalkens principer. Första lagutskottet anvisade andra åtgärder. Bland annat hoppades man att justitieministern skulle komma tillbaka med ett förslag med en annan avgränsning av endomares behörighet, än vad som föreslogs i propositionen. Samtidigt uttalades från utskottets sida, att man önskade få det hela löst i ett sammanhang och inte ville ha några delreformer.

Den målbalans som finns vid vissa rådhusrätter har trots detta uttalande från riksdagen föranlett justitieministern att lägga fram den proposition som nu behandlats inom utskottet, vilket, som justitieministern påpekade, varit så delat att lotten fick fälla avgörandet.

Det är kanske inte så säkert att den föreslagna omorganisationen kommer

att medföra den ökade effektivitet som man räknar med. Även om tre ensamma domare med var sin nämnd naturligtvis sammanlagt utför ett större arbete än en domstolsavdelning med trekollegial sammansättning, kan man inte räkna med att det blir utfört tre gånger så mycket arbete, ja kanske inte ens två gånger så mycket.

Reservanterna anser dessutom att de fördelar, som eventuellt skulle uppnås, kommer att bortfalla genom att den nya organisationen ändock måste bli ett provisorium.

Utredningen föreslog två nämndemän i stället för två av juristerna vid rådhusrätt. Propositionen har föreslagit tre nämndemän. Justitieministern sade, att vi i reservationen skulle ha angivit det önskade antalet till fem. Det har vi inte gjort. Vi har bara refererat ett yttrande från stadsdomstolsutredningen, där antalet anges till fem. Justitieministern säger nu att det kommer att bli sex nämndemän. I häradsrätterna är det sju till nio nämndemän, vilket också gäller för rådhusrätt vid grövre brottmål. Hur kan man då vara säker på att den nu föreslagna organisationen med tre nämndemän kommer att bli definitiv? Det finns väl alla skäl att tro att den frågan blir föremål för ett nytt övervägande och att antalet nämndemän åter ändras. Det har här presenterats alltför många förslag för att vi skulle kunna tro att just det antal som nu föreslås kommer att bli definitivt bestående.

Det måste vidare anses vara stötande för rättsskipningen om man på en plats, t. ex. Stockholm, där det finns både en rådhusrätt och flera häradsrätter, har olika sammansättning av domstolarna. Samma slags mål, som i Södra Roslags domsaga prövas av häradshövdingen plus en nämnd på sju till nio ledamöter, kommer att vid Stockholms rådhusrätt prövas av en domstolsavdelning bestående av en domare och tre nämndemän. En dylik ordning kommer enligt vår uppfattning inte att öka tilltron till rättsskipningen. Det vore därför bättre att vänta och se hur hela organisationen slutligen kommer att utformas. Justitie-

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

ministern sade att han förmodligen redan vid nästa års riksdag kommer att kunna framlägga ett nytt förslag i denna del. Ett bifall till det i dag framlagda förslaget kommer enligt vår uppfattning att innebära att man föregriper avgörandet nästa år.

Reservanterna är inte heller ense med utskottsmajoriteten och justitieministern i en annan viktig punkt. Enligt de uppgifter som vi fått och de beräkningar som gjorts inom utskottet skulle den nya organisationen för de flesta orter komma att ställa sig avsevärt dyrare än nuvarande ordning. Man kan enligt vår uppfattning inte bortse från den kostnadsfördring som här kommer att ske. Även om det finns en stor målbalans i vissa städer är väl detta ingen anledning att nu förordna om en omorganisation av samtliga rådhusrätter i landet, alltså även av sådana rådhusrätter där man kanske inte har någon balans utan den nuvarande ordningen fungerar tillfredsställande. Enligt vår uppfattning skulle det för övrigt ställa sig billigare för sådana rådhusrätter som har målbalans att avarbeta den genom tillfällig förstärkning inom nuvarande organisation än att övergå till den nya.

Det är bara två rådhusrätter i landet, i Stockholm och Skellefteå, som har en balans av över 30 procent av årsavverkningsresultatet. Av landets 117 domsagor är det 16 som har en balans av över 30 procent. Av rådhusrätterna har 13 av 47 en målbalans som uppgår till 15 procent. Endast hos 7 rådhusrätter överstiger målbalansen 20 procent. En målbalans av 20 procent anses som en normal balans för någorlunda stora domstolar. Det måste nämligen alltid finnas en viss balans, därför att det ofta händer att man inte kan sätta ut ett mål till en viss dag på grund av att parter eller vittnen inte kunnat anträffas.

Målbalansen hos rådhusrätterna kan knappast anses vara av den storleksordningen att den kräver sådana extraordinära provisoriska åtgärder som här föreslås. Då man här speciellt åberopat förhållandena i Stockholm vill jag nämna, såsom också framhålles i den mo-

tion i denna fråga som jag väckte i höstas, att då det gäller trafikmål, som kanske är den största kategorien mål i detta sammanhang, har Stockholm lyckats avarbeta sin balans i mycket stor utsträckning, sedan rådhusrätten för några år sedan fick en tillfällig förstärkning på trafikavdelningen. Från den 1 juli 1955, då balansen uppgick till 1 794 mål, till den 1 juli 1957 nedgick balansen till 719, d. v. s. den minskades med 1 075 mål, vilket ju är en mycket betydande siffra. Dessutom har för Stockholms del fr. o. m. den 1 januari i år beslutats en tillfällig förstärkning med ytterligare en tredomaravdelning för brottmål, och man har all anledning att hoppas att staden på det sättet skall kunna komma till rätta med sin målbalans, även om den här föreslagna provisoriska åtgärden nu icke beslutas.

Slutligen skulle jag vilja säga att i en situation sådan som denna, där utskottet är delat i åtta röster mot åtta och hela läget är så pass omstritt, kan det ifrågasättas om det verkligen är lämpligt att vidta en så genomgripande åtgärd, som dock förmodligen kommer att bli ett provisorium och som kommer att draga på kommunerna ökade kostnader; kostnaderna kommer i varje fall under de närmaste åren att bli väsentligt ökade, enligt de beräkningar som vi tagit del av inom utskottet. Är det inte i en sådan situation lämpligare att avstå från en tillfällig reform och vänta med att göra något, tills det hela kunnat samlas i ett principbetänkande som riksdagen kan ta ställning till för att sedan fatta beslut om den domstolsorganisation som man i framtiden önskar ha?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Justitieministern påpekade här att man i utskottet, trots att delade meningar förelegat, var ense om vissa huvudprinciper. Jag vill ytterligare understryka att det, såvitt jag vet, inte från något håll inom utskottet uttalades någon annan mening än den att ett ut-

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

vidgat lekmannadeltagande i rättsskipningen även i rådhusrätterna var önskvärt. Likaså var man ense om att det ur rättsskipningens synpunkt är av största vikt att man undviker den fördröjning av rättsskipningen som blir en följd av besvärande balanser.

Trots detta har man kommit fram till olika ståndpunkter. Det beror på att reservanterna vad den mera principiella frågan beträffar inte känner sig övertygade om att inte ett bifall till utskottets förslag innebär, att man i en hastig vändning och med hänsyn till en situation, som förelegat vid Stockholms rådhusrätt för några år sedan och som nu är i ganska hög grad tillrättad, inför en ordning som, utan att man överväger den i alla dess konsekvenser och i det sammanhang den har med frågan om häradsrätternas sammansättning, binder den fortsatta utvecklingen på detta område. Den fråga, som här kan komma under debatt och vars lösning jag inte tror är så oomstridd, är frågan om häradsrätternas framtida sammansättning i sådana här mål. Man bör dock komma ihåg, att de kategorier mål det gäller utgör ungefär två tredjedelar av domstolarnas hela arbetsbörda på brottmålsrättsskipningens område.

Man kan också ha delade meningar rörande påståendet att detta är de enklaste målen. Jag tror att det kan förekomma både svårbedömda och lättare bedömda mål såväl inom denna kategori som inom den kategori, där man räknar med att det skall vara full nämnd i domstolen.

Det har, såsom justitieministern nämnt, sagts att man kunde räkna med att i framtiden minska antalet nämndemän till minimum fem för domförhet även i det fall, där det nu sitter full nämnd. Justitieministern utgick från att den nya regeln skulle bli, att sex nämndemän skulle kallas och att endast vid förfall en nämnd med fem skulle vara domför. Justitieministern jämförde detta med tremannanämnden och sade att i det förra fallet nämnden alltså skulle vara dubbelt så stor. Till detta vill jag foga den anmärkningen att det nog är allmän

praxis, att när det skall sitta tre i nämnden för att den skall vara domför kallas fyra. Man vill också i de fallen ha en reserv för eventuella förfall eller oförutsedda omständigheter, och justitieministerns jämförelse stämmer alltså inte till alla delar.

Den fråga, som i detta sammanhang borde ha utretts och noggrant övervägts, är huruvida man för den övervägande delen av brottmålen även för häradsrätternas del verkligen kan nöja sig med tre i nämnden. Utredningsförslaget gick ju ut på att det skulle vara två i nämnden i dessa fall. Propositionens förslag om tre innebär alltså en förbättring. Förslaget om två nämndemän var ju praktiskt taget identiskt med den organisationsform som tidigare förekom i mindre rådhusrätter, d. v. s. borgmästare och två illitterata rådmän. Att detta var en otillfredsställande organisationsform, har ju varit allmänt erkänt. Även en nämnd på tre anser jag emellertid vara i minsta laget, och jag tror inte att man i riksdagsbehandlingen år 1954 kan finna någon rekommendation för en sådan sammansättning av nämnden i de mål, som då var i fråga. Därvid är ytterligare att märka att man den gången inte alls hade uppe till behandling frågan om de mål, i vilka det var fråga om att döma till fängelse. Dessa är emellertid med nu, och det ger ju en något annan aspekt på frågan. Men även de vanliga trafikmålen, där det i regel inte förekommer fängelse i domen, är nog ofta av så komplicerad karaktär, att man har anledning säga sig att ett större antal nämndemän än tre skulle vara av största värde.

Man kan sålunda anse, att det ändå är ganska tveksamt, vilken utvecklingen här skall bli, och jag vill erinra om att när rättegångsreformen genomfördes, var det med en viss tvekan som man vidtog en minskning av nämndemännens antal. Det fanns förslag om en längre gående minskning, men det var nog den allmänna opinionen, inte minst från lekmannahåll, som ansåg att man icke borde gå lägre ned än till sju. Det är möjligt att man efter en tid kan fortsätta

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

en bit på den vägen, men därifrån och ned till en nämnd, som i det övervägande flertalet mål skulle bestå av endast tre nämndemän, är det ett så stort steg, att man måste sätta ett frågetecken för en sådan åtgärd.

Man kommer sedan in på frågan hur allvarlig situationen är, vilka viktiga skäl som har föranlett att man tagit upp denna fråga nu och brutit den ut ur dess naturliga sammanhang. Det skäl, som åberopats, är de besvärande arbetsbalanserna vid vissa rådhusrätter, men det har ju gått en viss tid sedan stadsdomstolsutredningen framlade sitt förslag, och bara under den tiden har situationen avsevärt förbättrats. Antalet domstolar, som har någon större balans, har nedgått, så att man nu kan räkna dem på ena handens fingrar. Jag skall inte säga annat än att förhållandena vid Stockholms rådhusrätt är otillfredsställande, men även där har situationen avsevärt förbättrats. T. ex. i fråga om trafikmålen, som kanske tidigare var den besvärligaste gruppen, har man nu kommit ned till en balanssiffra på omkring 25 procent. Det betyder att det skulle ta i genomsnitt tre månader från det att målen kommer in, till dess de avgjorts.

Över huvud taget har här i propositionen talats om balansernas storlek med användande av siffror, som anger balansens storlek i procent av årsavverkningen. Jag har inte sett den metoden använd tidigare. Det är väl riktigt, att det är en ganska god metod att mäta arbetsbalansens storlek, men den kan kräva någon förklaring för att man skall förstå innebörden i de siffror som meddelas. I propositionen har t. ex. framhållits som exempel på besvärande arbetsbalanser, att den legat vid 15 procent av årsavverkningen. Jag kan inte dela den meningen att detta innebär någon besvärande balans. Det innebär att det förflyter i genomsnitt inte fullt två månader mellan den tid, då ett mål kommer in och då det avgöres. Då det med hänsyn till den tid, som går åt för att kalla parter och vittnen, och till att domstolen måste sätta ut målen till lämpliga sammanträdesdagar, i normala

fall knappast är tänkbart att få målen avgjorda på kortare tid än en å en och en halv månad, och om man betänker att det förekommer en viss periodicitet i tillströmningen så att målen kommer så att säga i vågor, kan man, om det skall vara möjligt att utnyttja en domstols fulla arbetskapacitet, inte rimligen ha det så ordnat, att den kan taga upp och avgöra målen utan något som helst dröjsmål även under de tider, då måltillströmningen är ovanligt stor. Man måste i stället räkna med att balansen växlar något under årets lopp. Det finns en viss årstidsperiodicitet, som hänger samman till exempel med sommarens inverkan på bilolyckornas antal och sådant, och när det samlas ett något större antal mål, får de avarbetas under tider, då tillströmningen är mindre. En balans, som innebär att det tar omkring två månader från det att målen kommer in och till dess att de blir avgjorda, är därför ingenting att tala om.

Jag kan också jämföra bl. a. med förhållandena i min egen domsaga. Vi hade vid sista årsskiftet en balans på 18 procent, och det innebär, enligt vad som framgår när man ser förhållandena i domsagan inifrån, att vi under större delen av året inte har någon balans utan kan sätta ut målen omedelbart, men det kan under vissa perioder samlas en del mål på hög, som får avarbetas under den närmaste tiden. För några år sedan var siffran nere i 15, men det året var faktiskt tillströmningen så ringa, att man kan säga att domstolens fulla arbetskapacitet inte utnyttjades.

Man kan också jämföra med de diskussioner om arbetsbalansens storlek som fördes här i riksdagen för inte så länge sedan när det gällde kammarrättens förhållanden. Där talades om att det normalt tog tre år, innan ett mål blev avgjort, och detta betecknades då som inte särskilt avskräckande utan något som man gott kunde tolerera. Mot den bakgrunden får man ju säga, att situationen i underrätterna är ganska tillfredsställande, om man undantar några enstaka fall.

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

Den metod för avarbetande av balanserna som man här föreslagit ur just denna synpunkt är nog diskutabel ur flera synpunkter. Om den — eventuellt — innebär ett billigare sätt att avarbeta balansen t. ex. för Stockholms stad, som ju har det värst, medför den å andra sidan en avsevärd ekonomisk belastning för de städer, som har en domstolsorganisation som bemästrar situationen; de påtvingas nya kostnader för nämndemän, eventuellt också för åklagare och för lokaler, men kan inte utnyttja de domare som är fast anställda. Det innebär sålunda att man låter övriga städer betala för Stockholms del.

Man kan också ha sina tvivel om hurvida det verkligen är någon större vinst ur arbetsbesparingssynpunkt med den föreslagna ordningen. Man säger att man med de tre domare, som nu sitter, skulle kunna organisera tre avdelningar, som skulle kunna avarbeta tre gånger så många mål. I varje fall bland rådhusrätterna är det emellertid en allmän uppfattning, att en avdelning med en domare och tre nämndemän inte på en rättegångsdag kan avarbeta lika mycket som en avdelning med tre jurister. Hur stor skillnaden är, kan jag inte bedöma, men sannolikt är det i varje fall någon skillnad.

Vad sedan beträffar juristernas medverkan är den ju inte förlagd enbart till sammanträdesdagarna. Det åtgår åtskillig tid till förberedelse och uppsättande av domar. Jag tror exempelvis att en domstolssammansättning med en jurist och en juridiskt utbildad sekreterare kan avverka, per vecka eller månad räknat, ungefär lika många mål som två avdelningar med var sin domare och var sin icke juridiskt utbildade sekreterare, ty de icke juridiskt utbildade sekreterarna kan inte utnyttjas för det förberedande arbetet och för uppsättande av domar annat än i mycket ringa utsträckning. Sannolikt blir det därför den rationella anordningen, att man med den föreslagna organisationen får använda två jurister på varje avdelning, och om den avdelningen, i varje fall per rättegångsdag, inte avverkar lika myc-

ket som den nuvarande tredomarsammansättningen, blir vinsten skäligen liten.

Vid övervägande av dessa synpunkter har jag för min del liksom andra reservanter kommit till den uppfattningen, att så starka skäl inte talar för ett utbrytande av denna fråga såvitt angår rådhusrätterna, att man inte kan avvakta och bedöma frågan i ett större sammanhang, helst i sammanhang med hela frågan om underrätternas organisation efter det att rådhusrätterna blivit förstatligade.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr AHLKVIST (s):

Herr talman! Jag kunde nöja mig med att med hänvisning till vad statsrådet och chefen för justitiedepartementet redan anfört yrka bifall till utskottets hemställan. Då jag emellertid redan hade begärt ordet, kanske jag ändå skall något beröra dessa frågor.

Såväl när man läser reservationen som när man lyssnar till reservanterna, kan man inte uraktlåta att få den uppfattningen, att reservanterna motiverar något i överkant, kanske inte heller alltid helt konsekvent, och därför inte verkar alltför övertygande.

Man har kanske lättare att förstå reservanternas ståndpunkt, om man ser denna fråga i sin historiska belysning. Reservanterna är angelägna att framhålla att de i likhet med utskottet är vänner av ett ökat lekmannainflytande och att de önskar en mera enhetlig underrättsorganisation, men de drar inte konsekvenserna av detta utan ställer yrkande om avslag på ett förslag i propositionen, som just syftar till ett ökat lekmannainflytande och en enhetligare underrättsorganisation.

I häradsrätterna har det ju sedan länge förekommit ett lekmannainflytande, och det betraktas väl av alla som en helt naturlig organisation. Lekmannainflytandet i rådhusrätterna är av väsentligt yngre datum, och enigheten om detta inflytande har inte heller varit

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

så särskilt omfattande vid en tidigare behandling av detta ärende.

Jag skall inte fördjupa mig alltför mycket i historien men vill erinra om att när 1931 års riksdag förelades förslaget om principbeslut om processreformen, och man i samband därmed tog upp lekmannainflytandet i rådhusrätterna, anslöt sig andra kammaren till denna tanke, medan första kammaren — som väl på den tiden kunde betraktas som mera konservativ än medkammaren — avslag förslaget.

I samband med 1942 års processreform upptogs emellertid i viss mån lekmannainflytande i rådhusrätterna, och jag skulle nog vilja säga att den form för domförhållsregler, som upptogs i propositionen 1942, i varje fall var konsekvent. Den räknade nämligen med att det i enklare mål, där endast böter kunde ifrågakomma och där det inte fanns anledning anta att någon målsägande förekom, skulle räcka med en juristdomare. I brottmål, där frihetsstraff kunde ifrågakomma, dock inte överstigande två års straffarbete, föreslogs ett juristkollegium av minst tre, högst fyra. I brottmål, där straffarbete över två år ingick i straffskalan, föreslogs likaledes ett juristkollegium, förstärkt med lekmannanämnd. Man kan säga att denna uppbyggnad var så till vida konsekvent, att domstolsorganisationens kvalitet steg i takt med brottens svårighetsgrad.

Vid riksdagsbehandlingen antogs de två första leden. Däremot gjordes en ändring i det tredje ledet, och motiveringen var, att om tre eller fyra juristdomare skulle handlägga dessa mål, så finge lekmännen intet inflytande. Man ändrade därför sammansättningen till en juristdomare jämte lekmän, och den ordningen har sedan dess varit gällande.

Det framgår av remissvaren i samband med nu föreliggande reformförslag, att delade meningar råder om vilken domstolsform som är den mest kvalificerade, ett juristkollegium eller en jurist plus lekmän. Vissa rådhusrätters remissvar innebär uppenbart, att man

har den kvantitativt starkaste domstolsorganisationen för de enklare målen och den mindre kvalificerade för de svårare brottmålen. Redan i samband med 1942 års processreform föreslog två av lagrådets ledamöter en annan ordning, som helt sammanfaller med de domförhållsregler som föreslås i den nu framlagda propositionen.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på den nu föredragna punkten.

Fru SJÖSTRÖM-BENGTSSON (s):

Jag antar att kammarens ledamöter har observerat, att bland utskottets åtta reservanter återfinns inte mindre än fem jurister. Man skulle kanske kunna tycka att den sakkunskap, som de besitter, borde vara avgörande i en fråga som så nära berör deras arbetsområde. Men enigheten bland juristerna är inte hundra procentig, ty även under utskottets utlåtande återfinns vi en jurist. Men jag vill säga att dessa saker inte bara är ett juristernas intresse utan också — jag skall dock inte säga i första hand — ett intresse för allmänheten och för dem bland allmänheten som av en eller annan anledning blir ställda inför domstol. Vad departementschefen här föreslår är ju, som han själv har påpekat, ett vidgat lekmannainflytande i rådhusrätterna. Nära nog alla anser att under den tid som gått — jag tror att det nu är tio år — sedan rådhusrätterna fick lekmannanämnd i vissa mål, varit till gagn för den åtalade, och att också domarkåren i stort sett ansett att den fungerat tillfredsställande och varit till nytta för domstolarna.

Naturligt nog är inte tillfredsställelsen bland domarna helt utan undantag. Det finns helt säkert bland dem en och annan, som med viss skepsis ser på lek-männens medverkan vid domstolarna. Det kan tänkas att man bland de remissinstanser, vilka velat avslå departementschefens förslag, skulle kunna plocka fram en och annan domare, som är helt ointresserad av lekmanamedverkan vid domstolarna. Men eftersom det stora flertalet vitsordar nämndens be-

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

tydelse, har jag mycket svårt att förstå, varför inte en nämnd skulle kunna vara gagnelig även i de mål, som det här är fråga om och som visserligen betecknas som enkla men inte alltid är det. Man kan inte heller bortse från att allmänhetens förtroende för domstolarnas handläggning av målen ökats, sedan nämndinstitutionen inrättats. Varför skulle detta inte också bli fallet med handläggningen av de mål det här är fråga om?

Även om dessa lekmanmässiga synpunkter för mig har stor betydelse, finnes en annan, ytterst betydelsefull sida av problemet. Det är frågan om rådhusrätternas arbetskapacitet, som nu är ett problem, vilket i hög grad berör dem bland allmänheten, som av en eller annan anledning blir åtalade för brott av skilda slag. Med den ordning, som nu råder, händer det, att en åtalad kan få vänta långa tider, ända upp till ett år, ja, stundom ännu längre, innan han blir ställd inför domstol. Här måste något göras, och det måste göras snarast möjligt. Jag anser att man är skyldig att taga den allra största hänsyn till den enskilda människa som berörs av detta. Alla måste inse, hur deprimerande det kan vara att gå och vänta på en dom, även om det endast skulle vara fråga om böter. Jag sade »endast böter», men dessa kan i vissa fall bli så stora, att de sätter den åtalades hela ekonomi i gungning. När det gäller att få fram målen kan vi inte vänta på stadsdomstolsutredningens slutliga betänkande. Här anser jag att man med tanke på de åtalade måste få fram en förändring som kommer att gälla fortast möjligt.

Reservanterna vill göra gällande, att den föreslagna ordningen inte skulle vara tidsbesparande, därför att målens handläggning med nämnd skulle taga längre tid än när de avgöres av tre domare. Det är möjligt att det tar något längre tid att avgöra ett mål med nämnd, men jag anser att man kan ändå vinna tid genom att få tre domstolar som arbetar i stället för en. Det är min tro, och i denna tro kan jag inte rubbas, förrän jag får exakta bevis på motsatsen.

Jag ber, herr talman, att liksom herr Ahlkvist få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSON, CARL ALBERT, (s):

Herr talman! Ett studium av namnförteckningen över utskottsreservanterna ger vid handen, att utskottets jurister så när som på ett undantag har samlat sig omkring de reservationsvis anförda synpunkterna. Detta förhållande förtjänar givetvis mycket stort beaktande. Jag tänker därvidlag självfallet inte i första hand på den bedömning, som kårsynpunkter medvetet eller omedvetet kan leda till, utan fastmera på den rättskunnskap och den erfarenhet, som reservanterna i sin egenskap av jurister besitter. Denna iakttagelse borde kanske föranleda att man stannade upp ett ögonblick och diskuterade just dessa detaljer. Men jag har den uppfattningen, att justitieministern på ett så övertygande sätt i sitt inledningsanförande har klarlagt dessa förhållanden och även bemött de skäl, som reservanterna anført, att reservanternas synpunkter inte kan tillmätas den sakliga tyngd, som motiverar ett avslag på propositionen.

Vad jag också ville säga är, att man kan få den uppfattningen med hänsyn till det engagemang, som stockholmsbanken har visat i denna fråga, att Stockholms stad vore ointresserad av en ändring av nuvarande förhållanden. Så är emellertid inte fallet, även om reservanternas talesmän i sina anföranden närmast ger ett intryck av att situationen ej är så besvärande i Stockholms stad och att man därför vill bagatellisera förhållandena där.

I en skrivelse till lagutskottet i oktober detta år, den 23 oktober, framhöll stadens ansvariga instans, dess rätts- och polisdirektion, det besvärande läge man befann sig i vid rådhusrätten, och det säges i skrivelsen bland annat: »Det bekymmersamma läget vid rådhusrätten i Stockholm gör det enligt direktionens mening särskilt angeläget att riksdagen biträder Kungl. Maj:ts förslag till förändrad sammansättning av rådhusrätt i

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

brottmål. För rådhusrättens i Stockholm del och särskilt ur de synpunkter som Stockholms stads rätts- och polisdirektion har att företräda är det betydelsefullt att sådana ändringar i rättegångsbalkens domförhållningsregler genomförs att rådhusrätten med i huvudsak oförändrad personalorganisation kan avge ett större antal mål än för närvarande.»

Jag vill till detta foga den reflexionen, att om detta uttalande och om denna framställning har alla politiska partier i Stockholms stad varit fullt ense. Ett undantag finns — en reservant — men i övrigt är hela direktionen och även de efterföljande instanserna fullständigt eniga.

Direktionen åberopar också den skrivelse, som gjordes redan 1956, när man tillstyrkte den dåvarande stadsdomstolsutredningens framlagda förslag. Det sades också där, att direktionen tillmätte den framtida utvecklingen vid Stockholms rådhusrätt stor betydelse. Man fortsätter vidare: »På grund av stadens fortgående tillväxt och särskilt med hänsyn till biltrafikens utveckling kunde man nämligen räkna med en fortgående stegring av just det slags brottmål som voro avsedda att handläggas av de nya brottmålsavdelningarna.»

Det kan också tilläggas, att vad direktionen för ett år sedan framhöll beträffande en väntad ökad måltillströmning och därigenom en ökad arbetsbelastning vid rådhusrätten har visat sig stå i överensstämmelse med den faktiska utvecklingen under det senaste året. Man har redogjort för den faktiska situationen vid Stockholms rådhusrätt och konstaterar, att den är ytterligt besvärande och att såväl på brottmålsavdelningarna som på tvistemålsavdelningarna förekommer väntetider, som överskrider vad som kan anses vara försvarligt. Detta gäller i synnerhet — något som jag vill understryka — vid de avdelningar, som handlägger allmänna tredomarbrottmål. Man konstaterar i skrivelsen, att antalet oavgjorda mål vid dessa avdelningar den 1 oktober 1957 totalt utgjorde 2 490, varvid icke medräknats sådana mål, där

svaranden av en eller annan anledning icke kunnat anträffas. Och man tillägger — vilket jag vill understryka — att antalet balanserade mål vid tredomarbrottmålsavdelningarna inte någon gång under de senaste åren varit så högt som för närvarande. Även vid den avdelning, som handlägger endomarbrottmål, finnes en betydande balans, medan däremot situationen för familjerättsmålen och trafikmålen — vilket också framhållits av reservanterna — är något gynnsammare. Dessa senare avdelningar kan uppvisa en mindre nedgång i antalet oavgjorda mål. De avdelningar, som avger allmänna tvistemål, arbetar med en betydande balans, och väntetiden mellan slutförd förberedelse och huvudförhandling utgör i genomsnitt mellan tre och fyra månader.

Av det anförda torde framgå, att de ansvariga instanserna i Stockholms stad är helt för den reform som i propositionen och nu av utskottet föreslås.

Jag ber, herr talman, att med det sagda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Det har i debatten här ifrågasatts, att vi från reservanternas sida inte skulle vara så helhjärtat engagerade för ett ökat lekmannainflytande när det gäller brottmålen. Jag vill bara ännu en gång bekräfta, att vi inom utskottet är eniga om att få till stånd ett ökat lekmannainflytande när det gäller dessa mål, och jag tycker inte att det är riktigt att åberopa första kammarens ståndpunkt år 1931 gentemot mig.

Då det här i debatten frågades, om det ansågs kvalitativt bättre med en jurist och lekmän än med ett juristkollegium, vill jag säga att det inte är detta som det här är fråga om. Vi har aldrig velat ifrågasätta annat än att tre jurister helt och hållet skulle motsvaras av en jurist och full nämnd, d. v. s. sju till nio lekmän, vilket är den organisation som finns vid häradsrätten. Visserligen har utredningen i sitt betänkande uttalat att den anser att tre jurister är en kvalitativt bättre

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

sammansättning av domstolen, men detta har vi inte gjort gällande här, utan vår ståndpunkt är, att man inte bör skapa en domstol vid Stockholms rådhusrätt som är kvalitativt sämre än en häradsrätt med ett större antal nämndemän. Det är givet att den ökade måltillströmningen måste motsvaras av en ökad kapacitet i domstolarna. Det vill vi understryka. Frågan är, om det skall ske på det sätt som propositionen föreslår eller om det skall ske inom den ordinarie organisationens ram.

Herr Carl Albert Anderson betygade stadens intresse och vilja att klara upp den situation som uppkommit. Vi har inte alls betvivlat stadens intresse härvidlag. Detta är tillräckligt tydligt ådagalagt genom det beslut som fattades för några dagar sedan att inrätta en ny tredomaravdelning från och med den 1 januari. Jag hoppas att, som jag sade tidigare, målavverkningen i och med detta skall kunna ske i betydligt snabbare takt än hittills.

Rättsdirektionen har visserligen tillstyrkt denna reform, men rådhusrättens majoritet har avstyrkt den. Detta måste man också ta en viss hänsyn till.

Vidare vill jag säga att det ju inte är stor idé att här tala om den balans som finns i tvistemål och endomarbrottmål, därför att den i alla fall inte kan påverkas av denna reform. Det är riktigt att det i Stockholms stad finns en målbans beträffande tredomarbrottmål per den 1 oktober i år på 2 490 mål, men den totala balansen är betydligt större; i endomarbrottmålen finns en balans på 2 349 mål, och för nämndmålen är balansen 857. Jag skall inte nämna siffrorna för tvistemål, ty de har ingen betydelse, men jag vill stryka under att den reform, som här föreslås, på intet sätt kan komma till rätta med hela problemet om målbansen, utan för detta fordras krafttag från de kommuners sida, där sådan balans har uppkommit. Det är klart att rättsskipningen i städerna måste anpassas efter måltillströmningen. Den inflyttning som skett till åtskilliga städer, bland annat Stockholm, under senare år är huvudanledningen till mål-

tillströmningen, och felet är att man inte på ett tidigt stadium har vidtagit den utökning av rådhusrättens kapacitet som borde ha skett. Nu har staden fått upp ögonen för att det är nödvändigt, och därför tycker jag att man bör avvakta och se vad den nya avdelningen kan uträtta, innan man beslutar en reform i förevarande fall.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Herr Carl Albert Anderson diskuterade ytterligare något frågan om balansen vid Stockholms rådhusrätt och andra domstolar. Jag vill bara i anledning därav påpeka att det verkligt oroväckande i en sådan här situation inte är att det finns en balans av en viss storlek över huvud taget, men det blir oroväckande, när balansen visar en tendens att öka för varje år. Detta innebär att domstolen inte hinner med den arbetsbörda, d. v. s. de inkommande mål, som varje år ger. Nu är emellertid situationen den, att sedan frågan togs upp av utredningen, har läget förbättrats. Balanserna har efter hand i stort sett minskat, och detta visar just att man kan komma till rätta med situationen och komma ned till en normal balans utan att tillgripa den åtgärd som här föreslås.

Jag vill också säga att reservanterna i huvudsak ser på den här frågan ur principiella synpunkter och därför har yrkat rent avslag. Frågan om kostnader för de städer, som nu inte har några svårigheter men blir ålagda att ta på sig extra kostnader, vilka inte är motiverade av deras situation, har för oss mera varit en bisynpunkt. För dem, som eventuellt fäster större vikt vid den synpunkten, har vi emellertid i reservationen även tagit in ett alternativt yrkande som går ut på att om majoritetens förslag går igenom och ändringarna i rättegångsbalken genomförs, så skall det finnas möjlighet att efter ansökan av vederbörande stad Kungl. Maj:t medger anstånd längre eller kortare tid med de nya reglernas ikraftträdande, eventuellt till dess att stadsdomstolarnas förställda blir

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

genomfört. Därest utskottets förslag blir antaget, kommer jag, när vi når fram till övergångsbestämmelserna, att yrka bifall till reservationen även på den punkten.

Herr JOHANSSON, THEODOR, (cp):

Herr talman! Det är självfallet att det för en lekman kan ha sina vanskligheter att ge sig in i en debatt i denna fråga, och det kan även vara svårt att bedöma det här ärendet. Vad jag särskilt har tagit hänsyn till är å ena sidan behovet av den föreslagna reformen och å andra sidan, huruvida densamma kan brytas ut ur den pågående utredningen utan att det föranleder några olägenheter. Det är just dessa två saker som jag särskilt har fäst mig vid.

Som stöd för bedömningen, huruvida denna reform är behövlig, vill jag anföra ett citat från s. 39 i Kungl. Maj:ts proposition. Där säger man bland annat: »Tämligen allmänt bekräftas — vare sig vederbörande remissinstans tillstyrker förslaget genomförande eller förordar andra åtgärder — att förhållandena vid de större rådhusrätterna, i synnerhet Stockholms rådhusrätt, påkallar snara åtgärder för att motverka målbalansen. *Riksåklagarämbetet* uttalar exempelvis, att eftersläpningen i målavverkningen vid de större rådhusrätterna är så betydande, att snabbt verkande åtgärder är erforderliga. *Svea hovrätt* anser arbetssituationen vara sådan, att åtgärder till motverkande av den stigande målbalansen icke kan anstå, tills utredningens uppdrag slutförts. *Statsåklagaren i Stockholm* framhåller, att tillströmningen av tredomarbrottmål alltjämt ökar samt att vid Stockholms rådhusrätt en avsevärd balans av sådana mål föreligger. Jämväl *statsåklagaren i Malmö* understryker, att en betydande balans av tredomarbrottmål förekommer särskilt vid de större rådhusrätterna. *Sveriges advokatsamfund* finner det uppenbart, att de större rådhusrätterna med nuvarande organisation icke är i stånd att på tillfredsställande sätt bemästra sina arbetsuppgifter.

De besvärande målbalanserna har, särskilt i fråga om tredomarbrottmålen, lett till orimligt långa väntetider, vilket innebär allvarliga olägenheter ur straffrättslig och straffprocessuell synpunkt.» Det är just dessa synpunkter som jag har fäst mig vid och som har föranlett att jag liksom Kungl. Maj:t anser att det måste vidtas några åtgärder för att av- arbeta målbalansen.

Justitieministern har lämnat en uttömmande motivering för behovet av denna reform — jag vill också understryka detta. Det är även fullt klart, att ändringen av rådhusrättens arbetssätt inte på något sätt kommer att påverka den fortsatta utredningen, utan man räknar med att denna utbrytning kan ske utan någon som helst olägenhet. Detta är naturligtvis mycket viktigt i detta sammanhang.

Det är vidare självfallet riktigt, såsom det har sagts här, att det i vissa mål är ett slöseri med kvalificerad arbetskraft att ha tre domare och att man genom att gå över till regeln med en domare och tre nämndemän kan arbeta mer än på det andra sättet. Det är ju detta förhållande som har föranlett propositionen.

Inom utskottet har man varit ense om ett ökat lekmannainflytande. Det har också på åtskilliga håll framhållits, att man skall sträva efter en sådan reform. Det är därför som jag förundrar mig över att man inte kunnat enas om att tillstyrka propositionen. Detta skulle ju inte innebära någonting annat än att man får just ökat lekmannainflytande vid rådhusrätterna — samma lekmannainflytande som redan finns i häradsrätterna.

Vidare har påvisats, att det uppstår vissa besvärligheter med bevisföringen, när lång tid förflyter från det brottet är begånget, tills dom avkunnas. Det blir svårare att skaffa bevis och svårare att få klara och sakliga uppgifter vid bevisföringen. Det är därför synnerligen angeläget att få reformen genomförd.

Jag har, som sagt, tagit ställning i denna fråga just av dessa skäl, dels för

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

att reformen är oundgängligen behövlig och dels att den inte på något sätt kommer att påverka den pågående utredningen.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru SJÖSTRÖM-BENGTSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara konstatera, att — såvitt jag har uppfattat — reservanterna icke sagt ett ord om allmänhetens intresse i detta fall.

Jag nämnde i mitt första anförande — jag vill understryka det nu — att här gäller det inte enbart ett juristersnas intresse, utan det är också ett intresse för den bland allmänheten, som har begått brott, att få sin sak avgjord inför domstol snarast möjligt. Det kan inte få vara som det är nu, att man får vänta på sin dom ända upp till ett år eller ännu längre tid.

Det är detta förhållande som främst har föranlett mig att skriva under utskottets utlåtande. Om man kunde frigöra någon av de tre jurister som nu sitter i den kollegiala domstolen och låta vederbörande tjänstgöra vid de verkligt svåra brottmålen, där det finns en stor nämnd, kanske vi skulle komma ifrån det, som i synnerhet rör de unga lagbrytarna, nämligen att det förflyter så lång tid från det de blir åtalade till dess de får sin dom, att de under tiden hinner begå en hel del brott, som förorsakar nya utredningar och som försenar deras omhändertagande.

Jag vill bara ha sagt detta, innan klubban faller.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Med anledning av vad fru Sjöström-Bengtsson sagt vill jag poängtera vad jag framhöll i mitt första anförande, nämligen att vi inom utskottet är helt ense om att man inte bör tolerera stora dröjsmål i rättsskipningen på grund av stora balanser vid domstolarna. Men vi har ju konstaterat, att situationen vid så gott som alla domstolar inte är så allvarlig. Med anled-

ning av herr Theodor Johanssons inlägg vill jag understryka att situationen har avsevärt förbättrats sedan den tidpunkt då stadsdomstolsutredningens förslag framlades och yttrandena däröver avgavs. Att det kanske ändå på en del håll förflyter lång tid, tills en person blir ställd inför rätta för brott som han har begått, beror huvudsakligen på bristande resurser inom polis- och åklagarväsendet. Det är där, inte vid domstolarna, som de stora dröjsmålen uppkommer.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på godkännande av de nu föredragna paragraferna samt vidare därpå att desamma skulle avslås; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafernas godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Gärde Widemar* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 1 kap. 11 och 12 §§ av Kungl. Maj:ts i punkten A 1 av första lagutskottets utlåtande nr 38 behandlade lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda delar av ifrågavarande lagförslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Gärde Widemar* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Lagförslag om ändring i rättegångsbalken m. m.

Ja — 89;

Nej — 38.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

6 kap. 1 och 9 §§ samt 29 kap. 1, 3, 4 och 6 §§

Godkändes.

Övergångsbestämmelsen

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationens andra alternativ.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu förevarande övergångsbestämmelsen endast yrkats, av herr *Alexanderson*, att nämnda bestämmelse skulle godkännas med det tillägg, som i andra hand förordats i den av herr *Rylander* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av övergångsbestämmelsen med den lydelse, utskottet föreslagit, samt vidare enligt herr *Alexandersons* yrkande; och förklarade herr talmannen, efter att ha varit upprepat propositionen på övergångsbestämmelsens godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner övergångsbestämmelsen i Kungl. Maj:ts i punkten A 1 av första lagutskottets utlåtande nr 38 behandlade lagförslag med den lydelse utskottet föreslagit, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes utskottets förslag till övergångsbestämmelse med det tillägg, som i andra hand förordats i den av herr *Rylander* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 38.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Ingressen och rubriken

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A 1

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkterna A 2 och B

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo utrikesutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av handelsavtal mellan Sverige och Folkrepubliken Kina; samt

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsprotokoll nr 9 till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 177, i anledning av väckta motioner om utredning och ändrad redovisning av de s. k. Guadeloupe-medlen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. löneställningen för länsskolinspektör m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa lönefrågor med anledning av ändrad organisation av den lokala och regionala skolledningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 183 framlagda förslag samt med avslag å motionerna II: 704 och II: 705,

1) godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 17 oktober 1957 förordade grunder för bestämmande av undervisningsskyldigheten för lärare i läroämnena vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter, att tillämpas tills vidare från och med läsåret 1958/59;

2) godkänna av departementschefen förordade grunder för bestämmande av antalet ordinarie lärartjänster i läroämnena vid det allmänna skolväsendet, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1958/59;

3) godkänna de av departementschefen förordade förslagen rörande löneställningen för vissa skolledartjänster m. m.;

4) bemyndiga Kungl. Maj:t att i hudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen anfört vidtagna erforderliga åtgärder för förslagets genomförande från och med den 1 juli 1958;

5) besluta, att på personalförteckning för länsskolnämnderna skulle från och med budgetåret 1958/59 vara uppförda 55 skolinspektörstjänster i lönegrad Bo 1.

Enligt det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget skulle till skolinspektör, som förordnades till länsskolinspektör, utgå särskilt årsarvode med 3 600 kronor (befattningsarvode).

I motionen II: 705, av herrar *Edlund* och *Braconier*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att lön till länsskolinspektör skulle utgå enligt lönegrad B 1 jämte en avlöningsförstärkning om 3 600 kronor.

Reservationer hade anmälts

1) av herr *Bergh*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 3 och 4 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 705 och med avslag å motionen II: 704,

3) godkänna de i reservationen förordade förslagen rörande löneställningen för vissa skolledartjänster m. m.;

4) bemyndiga Kungl. Maj:t att i hudsaklig överensstämmelse med vad i reservationen anförts vidtagna erforderliga åtgärder för förslagets genomförande från och med den 1 juli 1958;

2) av herrar *Ohlon*, *Ståhl* och *Löfroth*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr **BERGH, RAGNAR**, (h):

Herr talman! Det är inte utan bävan, som jag försöker nalkas det ganska snårbevuxna område, som vi kallar för lönesystemet i vårt land. Man frestas ibland att påminna sig en gammal elak definition på filosofi, där det heter, att filosofi är ett systematiskt missbruk av en för detta ändamål särskilt uppfunnen terminologi. Inom denna hemliga vetenskap rör man sig med begrepp och uttryck, som det är ytterst svårt för en naturlig människa att över huvud taget begripa, än mindre att förstå motiveringen till.

Jag har fäst mig vid att man i detta utlåtande rör sig med två olika benämningar på tillägg till den egentliga avlöningen. Dessa tillägg kallas ibland avlöningsförstärkning och ibland arvode, och i varje fall jag är inte i stånd att begripa, varför det heter på ett sätt i det ena fallet och på ett annat sätt i det andra fallet. Beträffande begreppet avlöningsförstärkning finner man till exempel, att det är ett lönetillägg, som är lagt till den avlöning, som är angiven genom hänvisning till vederbörandes lönegrad i avlöningsreglementet. Då kan man finna, att ett i kronor angivet belopp är avlöningsförstärkning. När man sedan går över till arvodessidan, ser man, att arvodet kan vara exakt det-

Ang. löneställningen för länsskolinspektör m. m.

samma i kronor räknat och likaledes är tillagt en avlöning, som även den är angiven genom hänvisning till avlönsreglementet.

Jag har försökt i statsutskottet att få reda på skillnaden mellan avlöningsförstärkning och arvode. De uppgifter jag fick då har andra lönemandariner under dagens lopp underkänt, och enligt den senaste tolkningen skulle det egentligen rent materiellt inte vara någon olikhet i fråga om avlöningsförstärkning och arvode. Båda skulle ha den likheten att de inte är pensionsbildande. I båda fallen behandlas de som en lön när det gäller tjänstledigheter och dylikt, och då blir det ju ännu mer obegripligt, varför man rör sig med olika uttryck.

Det finns förmodligen i denna hemliga vetenskap några outgrundliga skäl, men eftersom vi ändå skall vara med och besluta, vi som inte är initierade, vill vi gärna veta, varför man har dessa olika benämningar.

Jag har fäst mig vid att en rektor vid ett högre allmänt läroverk är placerad i lönegraden B 1 och — om det är ett större läroverk — samtidigt har en avlöningsförstärkning med 3 600 kronor. Går jag sedan till en annan grupp, de blivande länsskolinspektörerna, finner jag, att också de är placerade i B 1 och att även de har ett tillskott på 3 600 kronor, men här kallas detta för arvode.

När det gäller dessa befattningshavargrupper ligger ju i regel en ordinarie tjänst i botten, för en rektor vid läroverk oftast ett lektorat och för en länsskolinspektör oftast en skolinspektörstjänst. Båda tjänsterna är väl avsedda att vara permanenta, även om befattningshavarna förordnas på i regel sex år.

Eftersom det här inte angivits någon saklig skillnad och det endast tycks tillhöra petitesseerna inom lönekineseriet vad man kallar det ena eller det andra, kan det anses vara likgiltigt också hur man gör här. Jag har emellertid i en reservation yrkat bifall till en motion, där man hemställer att även länsskolinspektörernas lönetillägg skulle få nam-

net avlöningsförstärkning. Det är, som sagt, mycket möjligt att man kan haka upp denna skillnad på någon petitesse. Men såvitt jag förstår har man inte beaktat tillräckligt, att vad man nu än kallar tillägget, kan det trots den materiella likheten ändå få en menlig inverkan att kalla det ena tillägget för arvode.

När vi hade en diskussion här i fjol så här års om den nya regionala skolledningen, tillät jag mig att ge uttryck åt den uppfattningen, att de förhoppningar som man knöt till organisationen med länsskolinspektörer förknippade med ett inspektionsområde — om också något mindre — sannolikt skulle komma att bli en illusion. Jag påpekade att dessa tjänster helt skulle komma att kräva sin man, om den regionala skolledningen skulle infria de förhoppningar som är knutna till den nya organisationen. Det är det ena som jag tror att man bör ha i minnet när vi diskuterar detta.

Det andra är att vi samtidigt också uttalade oss för en differentierad inspektion ute i länen i all den utsträckning som var möjlig. Men därav följer också, att rekryteringsbasen för de blivande skolinspektörerna givetvis måste vidgas, eftersom dessa länsskolnämnder inte bara skall ha med folk- och fortsättningsskolväsendet att göra, utan även med en del andra läroanstalter, för vilka det kräves speciell kompetens.

Man måste följaktligen vidga rekryteringsbasen, och då kommer man till ett problem i detta pussel. Är dessa länsskolinspektörstjänster konstruerade på rätt sätt? Man tänker sig att en vanlig skolinspektör i länet kan få förordnande som länsinspektör. Man grundar väl den meningen på att länsskolinspektörens arbete inte är så artskilt från skolinspektörens. Såvitt jag förstår gör man sig då skyldig till en felsyn. Det kommer i väsentlig grad att bli andra arbetsuppgifter. Man borde enligt min mening ha tagit konsekvensen på det sättet, att man konstruerat den tjänsten med en särskild lönegradsplacering. Mot detta resonemang torde dock kunna invändas, att riksdagen i fjol lämnade utan

Ang. löneställningen för länskskolinspektör m. m.

erinran ett uttalande i propositionen, att man tänkte sig arvode. Vad riksdagen skrev den gången var framför allt att man ville ha tillbaka frågan om lönesättning. Det var ju i direkt motsättning till vad man hade räknat med från annat håll, nämligen att Kungl. Maj:t ensidigt skulle få avgöra frågan. Det hade bättre motsvarat tjänstens speciella karaktär att konstruera den som en särskild tjänst.

När man nu inte kan gå så långt tycker jag nog, att man bör också här föra in namnet avlöningsförstärkning i stället för arvode, eftersom vi vanliga människor dock lägger in något mera fast i detta än i namnet arvode. Det är denna enkla förändring som min reservation avser, alltså att man för likhetens skull kallar även det här lönetillägget för löneförstärkning. Det betyder ingenting i pengar men kan komma att ha sitt värde om man vill vidga rekryteringsbasen och få största möjliga antal sökande till dessa tjänster.

Med detta uttalande ber jag att få yrka bifall till den reservation, vid vilken mitt namn är knutet.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Eftersom jag har avgivit en blank reservation till detta utlåtande kanske jag bör med några ord förklara mig.

När detta ärende behandlades principiellt i fjol tog jag avstånd ifrån hela den byråkratiska apparat, som här kopplas in i skolväsendet. Jag menade att den var onödig och att den dessutom tillkom vid en olycklig tidpunkt. I ett läge då vi har stor brist på kvalificerade lärare bör vi enligt min uppfattning i första hand se till att vi får folk i katedrarna och sedan i andra hand avdela människor för att sköta den administrativa apparaten.

Eftersom jag i fjol yrkade avslag på organisationen som sådan, anser jag mig skild ifrån ärendet, men jag kanske ändå har rätt att anknyta vissa reflexioner till frågans behandling. Den har nämligen behandlats på ett sätt, som icke får bli normgivande i fortsättningen.

I fjol bestämde vi oss för en viss administrativ ordning, men det lämnades inga som helst upplysningar om vad det beslutet innebar i fråga om kostnadsökningar för statsverket. Jag tillät mig att vid debatten — jag tror att det var den 10 december i fjol — påpeka att det var ett otillfredsställande förfarande och att räkningen skulle komma i sinom tid. Nu har räkningen kommit, men den sammanlagda kostnadsökningen är inte medräknad, utan vi får räkningen i form av detta förslag om inplacering av dessa tjänstemän på löneskalan. Inte ens i dag vet vi vad denna reform kommer att kosta. Jag föreställer mig att den kommer att gå lös på 2—3 miljoner kronor om året.

Jag kunde, herr talman, nöja mig med dessa randanmärkningar. För information vill jag dock för kammarens ledamöter nämna, att det här är fråga om att inrätta 55 skolinspektörstjänster ute i landet i undervisningsråds lönegrad eller med en lön som med 3 600 kronor överstiger vad ett undervisningsråd har. För de kyrkligt intresserade kan jag nämna, att de 55 stycken länskskolinspektörstjänsterna medför samma eller högre lön än vad en domprost har.

I varje län skall finnas en länskskolinspektör. Han skall förutom sin chefslön, jämställd med undervisningsråds, ha ett befattningsarvode på 3 600 kronor. Det blir 24 tjänster i mer eller mindre överdirektörs ställning.

Dessutom skall på ett fyrtiotal orter inrättas skoldirektörsbefattningar. Dessa skoldirektörer skall också ha en grundlön som undervisningsråd med en avlöningsförstärkning i de större städerna av 4 800 kronor och i de andra orterna 3 600 kronor utöver vad undervisningsråd uppbar i lön. Härvidlag är dock Stockholm, Göteborg och Malmö undantagna. Man vet inte vilka löner som där kommer att utbetalas, men beloppen är i varje fall så stora att de skjuter över den nuvarande löneskalan. Det kan invändas att dessa skoldirektörstjänster är kommunala befattningar, men faktum är ju att staten skall bidra till avlöningen.

Ang. löneställningen för länsskolinspektör m. m.

Härutöver tillkommer, vill jag minnas, på minst sex orter biträdande skoldirektörer med undervisningsråds lön plus avlöningsförstärkning. I Stockholm och Göteborg blir det väl efter vad som sagts i diskussionen en hel rad biträdande skoldirektörer.

Det kan hända att något liknande denna byråkratiska ordning är erforderligt i framtiden, men jag tycker ändå att det är en smula äventyrligt att sätta i gång den, innan det finns stadgar och reglementen för hur den nya organisationen skall fungera. Någon kanske invänder, att dessa skolinspektörstjänster träder i stället för de gamla folkskolinspektörstjänsterna. Då vill jag göra den kommentaren, att ute i länsskolnämnderna skall inrättas förste-sekreterarbefattningar jämte befattningar för kontorspersonal, kanslibiträden och kontorsbiträden, samt därutöver skrivpersonal till obestämt antal. Lönestaten för denna administrativa personal ute i länsskolnämnderna torde ungefär komma att motsvara den äldre lönestaten för folkskolinspektörerna. Det är därför väsentligen här fråga om en merkostnad för statsverket.

Samtidigt som detta inträffar är rekryteringen av lärare till våra högre skolor, framför allt i de naturvetenskapliga ämnena, svårare än någonsin.

Jag kan icke finna att detta är en klok skolpolitik, varför jag tagit avstånd från den. Jag har dock, herr talman, inget yrkande, eftersom jag redan i fjol ställde ett sådant.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! De av kammarens ledamöter som deltagit i förhandlingar vet, att när en förhandling är slutförd och man lyckats komma fram till ett resultat är i regel båda parterna ungefär lika missnöjda med underhandlingarnas resultat. Så är också fallet här. Jag har träffat en rad skolmän som är missnöjda med resultatet och även en rad arbetsgivare, om jag så får kalla dem, som är missnöjda. Läget är alltså i stort sett som det brukar vara.

När herr Ohlon säger, att han anser

att det hela är en onödig apparat, så förstår jag att det inte är möjligt att få honom att tänka annorlunda. Han har sin uppfattning, och det är väl ingen som kan ta den ifrån honom. Men jag vågar ändå säga, att alla som har sysslat med dessa interna frågor under årens lopp torde ha en annan mening. Vi har nog den uppfattningen, att vi numera har kommit in i det läget, att vi måste få en decentralisering av skolfrågorna. Det har väl de flesta av de sakkunniga varit överens om.

När herr Ohlon talar om att vi får 55 stycken skolinspektörer, verkar det som om det vore 55 nya tjänster. Det är inte fråga om det. Hur många är nya av dem? Ja, det är fyra! Och varför har de tillkommit? Jo, de har tillkommit på grund av anhopningen av människor i våra största befolkningscentra, Stockholm, Göteborg och Malmö, och dessutom på grund av att man i Västmanlands län hittills har haft för litet personal. Det är den enkla sanningen om den saken.

Frågan om lönesättningen skall jag inte alls ge mig in på. Jag vet att många från arbetsgivarsidan tycker att den är hög, och jag vet att många av de anställda tycker att det här var ett väldigt försiktigt steg. Så torde det väl alltjämt komma att bli.

Sedan nämndes det också något om skoldirektörerna. Ja, hur är det med dem? Vilken lönesättning har våra skoldirektörer nu i de allra största städerna? De som representerar Stockholm kan nog tala om den saken. Men att tjänsterna behövs, det tror jag vi kan vara överens om.

Nästa punkt var skolsekreterarna. Hur många gånger har inte vi i denna kammarare och medkammaren haft uppe frågan om folkskolinspektörernas framställningar om ökad skrivhjälp? Så långt jag minns tillbaka har den frågan varit aktuell, och staten har ju också ökat på anslaget undan för undan. Nu är det meningen att man skall få ett fast kansli, så att när skolstyrelsens ordförande eller någon annan ringer till kansliet, skall de få ett klart besked och inte kanske bara

Ang. löneställningen för läns skolinspektör m. m.

få veta att skolinspektören är bortrest, som man nu ofta får. Det är för att underlätta arbetet för skolstyrelserna ute i landet som denna anordning har kommit till.

Jag vill också erinra om hur många gånger vi här har resonerat om en detalj, som gränsar nära till denna, och det är skrivhjälp åt rektorerna vid våra läroverk. Den frågan har vi haft uppe gång på gång, och om jag inte minns fel har vännen Ohlon varit överens med oss om att rektorernas arbetskraft är för dyrbar för att plottas bort på relativt enkelt skrivarbete. Vi har varit överens på den punkten. Ungefär samma sak är det här, när man anställer skrivbiträden vid expeditionerna i de olika länen.

Jag tror att organisationen som sådan är en mycket nödvändig åtgärd i vår situation, och för egen del måste jag säga, att jag beklagar att den inte har kommit till stånd förut, men bättre sent än aldrig.

Jag upprepar att jag inte vill ge mig in på frågan om lönesättningen. Det har varit en underhandling. Jag vet att det finns personer här i riksdagen, som säger att på det här sättet blir riksdagen ställd i efterhand. Ja, det är så, men jag har inte hört någon som har kunnat komma med ett bättre förslag, ty det är väl inte så att man menar att riksdagen i sin helhet skulle underhandla med personalorganisationerna. Det är ju inte möjligt, utan man måste nog ha den anordning som vi har nu, att man kommer överens om en hel rad detaljer, fastän det sedan är väldigt svårt för riksdagen att komma och ändra på dem. Jag går nu ut ifrån att man vid dessa underhandlingar liksom i de flesta andra fått släppa efter på vissa punkter och ta något på andra punkter för att till sist försöka kompromissa ihop saken. Det är ett stort pussel, som alla vet. Rycker man då bort en av pusselbitarna, då spricker hela uppgörelsen, såvitt jag förstår. Men, som sagt, ännu har ingen kommit fram med ett bättre förslag, hur man skall bära sig åt på detta område.

När det gäller hela organisationen vill jag erinra om detta: hur har inte skol-

väsendet växt under de sista åren, och hur kommer det inte att växa! Vi har fått nya skoltyper, de stora årskullarna kommer att bidra till merarbetet på ett mycket anmärkningsvärt sätt, och det är ju för att möta dessa nya förhållanden som denna nya organisation har utarbetats. Jag tror för min del att den är en mycket nödvändig anordning, och jag hoppas också att den skall fungera så som de flesta av oss har drömt om.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr **BERGH, RAGNAR**, (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad beträffar frågan om lönekonstruktionen har herr Näsström avstått från att ge någon egen mening till känna. Han har i det stycket allenast indirekt sagt, att han inte hittat något bättre förslag än det som nu vunnit utskottets majoritet. Han har i stället hänvisat till att här har vi att göra med ett förhandlingsresultat och att man måste respektera detta. Det överensstämmer med den praxis som riksdagen brukar följa. Men om man nu inte är övertygad om att förhandlingarna på arbetstagarnas sida koordinerats tillräckligt och om man i varje fall dessutom i sak har en annan mening, bör man då sträcka respekten för ett förhandlingsresultat så långt att riksdagen i princip skall fransäga sig rätten att ge uttryck åt en egen mening, såsom herr Näsström tycktes vilja göra gällande? Jag anser att detta innebär en dekapitering av riksdagens inflytande som inte bör accepteras.

Då jag har den bestämda meningen att det framlagda förslaget icke är väl utformat, anser jag det vara min skyldighet som riksdagsman att, trots att ett förhandlingsresultat föreligger, framställa det yrkande som jag från mina utgångspunkter anser vara riktigt. Det är den invändning jag har att göra, herr

Ang. löneställningen för länsskolinspektör m. m.

talman, mot herr Näsströms krav på underkastelse under ett förhandlingsresultat.

Herr **OHLON** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja anknyta till vad herr Näsström yttrade. Han ställde den retoriska frågan: »Hur har inte skolväsendet växt under den senaste tiden?» Ja, visst har det växt. Men hur skall man tillgodose den växtens mögnad? Jo, genom att skaffa lärare — inte genom att sätta i gång med en stor byråkratisk överbyggnad. Jag vet mycket väl att riksdagen är bunden av det förhandlingsresultat som föreligger. Jag vill inte kritisera lönerna i och för sig, jag har endast velat informera kammarens ledamöter om vad det är fråga om, eftersom det har visat sig att många är illa underrättade om det.

Därutöver vill jag bara konstatera att ju mera avlägsen en tjänst är från undervisning desto högre är lönen. Är det en riktig princip? Det vill jag bestrida.

Jag har inte sagt att de där 55 skolinspektörstjänsterna var nya. Tvärtom påpekade jag att det var de gamla folkskolinspektörstjänsterna som dök upp i förnyad gestalt. Vad jag sade var vidare att de nya byråsekreterartjänsterna plus annan administrativ personal i kostnad ungefär motsvarar den gamla folkskolinspektionen. Här har riksdagen beslutat inrättande av 24 förste byråsekreterare plus en extra byråsekreterare i Malmö. Skolöverstyrelsen har förklarat att den organisationen inte kommer att fungera: antalet byråsekreterare måste i själva verket ökas till minst det dubbla, säger överstyrelsen, d. v. s. minst 50 juridiska tjänster måste det finnas, och den administrativa personalen, som föreslås, räcker inte heller till.

Nå, den dagen den sorgen. Därom vet vi ingenting. Vi vet ingenting så länge som det inte finns stadgor och instruktioner för den nya organisationen. Stadgor och instruktioner har såvitt jag vet ännu i denna dag inte utfärdats.

Herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Det var en något ovanlig tongång som jag mötte i debatten i dag, då herr Ohlon gav uttryck åt den meningen att vi här egentligen hade kommit upp i ett löneläge som var så högt att det ingav honom betänkligheter. Jag noterar med en viss tillfredsställelse att herr Ohlon har givit uttryck åt en sådan uppfattning. Det bör väl få den följden, att man inte såsom hittills regelmässigt skall söka bibringa människorna den föreställningen att statens löner är så anmärkningsvärt låga som man tidigare på vissa håll har gjort gällande.

Vid behandling av den föreliggande frågan har det varit vissa nyckelpunkter som bidragit till att komplicera saken. Dels var organisationen beslutad, dels fanns speciellt i Stockholm vissa lönelägen, som man måste ta hänsyn till, och dessutom påverkades bedömningen av lönesättningen i olika avsnitt av lektorskiktets löneläge. Det fanns alltså en serie av faktorer som tillsammans försvårat arbetet på att föra förhandlingarna i hamn.

När herr Bergh här ville sätta i fråga, om dessa förhandlingar har varit koordinerade, så måste jag säga att det förvånar mig att herr Bergh kan fälla ett sådant yttrande. Det torde ju inte vara obekant för herr Bergh att förhandlingarna har förts samtidigt med TCO, SACO och SR, som är berörda av uppgörelsen, att med dem har träffats en samfäll uppgörelse och att respektive organisationer hela tiden varit medvetna om de resonemang i specialfrågor som förts med andra organisationer. Det har alltså varit en fullständig koordination i dessa förhandlingar, och därför måste jag säga att jag blev något förvånad då herr Bergh gav uttryck åt sina tvivel på den punkten.

Dessutom efterlyste herr Bergh i sitt första anförande en motivering, varför man i vissa fall talar om avlöningsförstärkning och i vissa fall om arvode. Om jag inte är alltför felaktigt underlättad, har herr Bergh inom statsut-

Ang. löneställning för länskolinspektör m. m.

skottet fått en fullt tillfredsställande förklaring på detta, men jag skall gärna upprepa den förklaring, som tidigare givits. Begreppet avlöningsförstärkning användes när i stort sett alla i en grupp ges en viss summa, under det att begreppet arvode användes i det fallet, då någon eller några inom en grupp har speciella uppgifter, som gör att man bör ge dem en summa utöver vad som är generellt medgivet.

Jag hoppas att jag nu på ett tillfredsställande sätt förklarat dessa ting för herr Bergh, och därmed också undanröjt den oro, som han tycktes hysa då han — om jag fattade honom rätt — levde i den föreställningen att de olika benämningarna på något sätt skulle spela en roll när det gäller rekryteringen till dessa tjänster. Jag vågar försäkra herr Bergh att detta avsnitt inte på något sätt påverkas av dessa benämningar.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka för den upplysning, som herr statsrådet lämnade då det gällde koordinationen vid förhandlingarna. Desto svårbegripligare blir det ju då, att de lämnade ett sådant resultat.

Det sista avsnittet, herr statsråd, var verkligen intressant. Herr statsrådet menade att det förhållandet att man gjorde dessa länsinspektörstjänster till arvodes-tjänster inte skulle komma att menligt inverka på rekryteringen. På den punkten har jag en bestämt motsatt uppfattning. Det är ju nu skolinspektörstjänsterna som ledigförklaras, och sedan får någon skolinspektör inom länet ett förordnande som länsinspektör. Det skulle väl påverka rekryteringen betydligt gynnsammare, om länsinspektörstjänsten vore konstruerad som en särskild tjänst och tillsattes efter ansökan i vanlig ordning. Då hade man vidgat rekryteringsbasen till förmån för en differentierad inspektion, vilket man ju eftersträvar.

Detta är inte bara ett lönetekniskt spörsmål utan framför allt ett rekryterings-spörsmål, och den synpunkten ty-

cker jag nog har kommit väl mycket bort i denna diskussion.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Sedan statsrådet Lindholm har bemött herr Berghs yttrande, behöver jag inte ge mig in på det utan kan inskränka mig till att säga några ord till herr Ohlon.

Statsutskottets utlåtande nr 178, som vi nu behandlar, gäller ju Kungl. Maj:ts proposition angående vissa lönefrågor med anledning av en ändrad organisation. Jag vill för min del inte i denna diskussion blanda in vår förmåga eller oförmåga att skaffa lärare. Den saken hör inte alls ihop med detta ärende, utan den får vi ta upp när statsverkspropositionen kommer; där finns det rubriker, som den frågan passar betydligt bättre under. Jag har försökt att hålla mig till det spörsmål som det här gäller.

Jag beklagar att herr Ohlon tycker att dessa löner är väsentligt för höga. Men jag är inte riktigt säker på att vännen Ohlon är så värst övertygad om den saken, ty hade han varit det, hade han nog haft sitt namn under en fast reservation och inte under vad vi brukar kalla en blank reservation.

Jag förstår mycket väl att man kan ha olika uppfattningar, om en lön är hög eller låg. Det kanske beror mera på från vilken synvinkel man ser det. Ser man det från arbetstagsidans, är det nära till hands att man tycker att den är låg, men ser man det från arbetsgivarsidan kanske man tycker att den är hög. Nu är ju herr Ohlon i den lyckliga ställningen att just nu befinna sig i ett mellanläge, eftersom han lämnat den egentliga lärartjänsten.

Men jag tror att det väsentliga i detta sammanhang är, att en överenskommelse har träffats och att vi kan få börja tillämpa denna nya organisation, som jag för min del anser vara av mycket stor betydelse. Att det inte finns stadgor och liknande redan nu kan man alltid beklaga, men eftersom den nya ordningen inte skall träda i kraft förrän den 1 juli 1958, har ju vederbörande ännu någon

Ang. utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m.

tid på sig för att få fram de olika bestämmelserna.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Jag vill skingra ett missförstånd. Jag har inte alls gett något omdöme beträffande lönernas storlek utan har endast velat berätta för kammaren, vad det är fråga om.

Sedan säger herr Näsström, att vi inte skall blanda in lärarekryteringen i detta sammanhang. Det förvånar mig att ordföranden i statsutskottets andra avdelning, vilken ju även kallas kulturavdelningen, kan komma med ett sådant påstående. Detta borde dock ytterst vara en fråga om undervisningen, inte om hur vi skall befordra mångskriveriet inom skolans förvaltning. Undervisningen gynnar man sannerligen inte genom att förkovra skolbyråkratien.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Efter herr Ohlons sista yttrande måste jag nog tyvärr säga, att det är en hopplös uppgift att söka föra en diskussion i sakfrågan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr Bergh vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 6 § förordningen den 27 mars 1954 (nr 142) om taxering för inkomst av medel, som insatts å skogs-konto, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets memorial nr 37, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Ang. utlämnande av stödlån till jordbrukare m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 1 november 1957 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 184, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen

- 1) att medge, att stödlån med anledning av 1957 års skördeskador finge utlämnas i enlighet med de grunder, som förordats i propositionen;
- 2) att medge, att den behållning å tidigare under Statens utlåningsfonder anvisade investeringsanslag till Fonden för supplementär jordbrukskredit, som kvarstode, sedan de ansökningar om lån ur fonden, som inkommit före den 1 december 1957, handlagts i nuvarande ordning, finge överföras till Fonden för låneunderstöd och under benämningen Stödlån till jordbrukare användas till bestridande av kostnaderna för stödlånen;
- 3) att lämna utan erinran vad i propositionen anförts beträffande användningen av dels de medel, som under regleringsåret 1957/58 inflöte genom upptagande av införselavgifter för fodermedel samt avgifter för oljekraftfoder, dels de medel, som under regleringsåret 1957/58 inflöte eller dessförinnan influtit genom upptagande av införselavgifter för ärtor och bönor, tjänliga till människoföda, samt hampfrö; samt
- 4) att godkänna vad i propositionen anförts beträffande slutuppgörelsen per

Ang. utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m.

den 1 oktober 1957 mellan kronan och Svenska sockerfabriks aktiebolaget.

De regler och villkor för stödlåneverksamheten, som föreslagits i propositionen, voro med få undantag desamma som riksdagen godkänt för motsvarande verksamhet i anledning av skadorna på 1955 års skörd. En avvikelse i förhållande till bestämmelserna för sistnämnda års stödlån var, att ifrågavarande lånemöjligheter nu icke föreslagits för handelsträdgårdsmästare.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 561 av herr *Åkesson* m. fl. och II: 708 av herr *Rimås* m. fl., i vilka motioner hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte besluta, att möjlighet skulle öppnas även för handelsträdgårdsmästare att erhålla stödlån i anledning av 1957 års skördeskador på samma villkor som jordbrukare;

2) de likalydande motionerna I: 562 av herr *Werner* m. fl. och II: 707 av herr *Vigelsbo* m. fl., i vilka motioner hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte

I. besluta

dels att under de två första åren rän-
tefrihet å stödlån skulle få åtnjutas för belopp upp till 4 000 kronor under förutsättning, att låntagarens brukningsenhet ej innehöle mer än 20 hektar åker samt till åker omräknad ängs- och betesmark, samt att de första två årens ränta skulle kunna avskrivas,

dels att amorteringslån skulle under samma villkor som i propositionen föreslagits beträffande jordbrukarna kunna beviljas även handelsträdgårdsmästare, som år 1957 tillfogats mera betydande skördeskador på grund av ogynnsam väderlek,

II. hos Kungl. Maj:t anhålla, att vid stödköp av brödsäd nedre prisgränsen skulle gälla och att det tillämpade värdet beträffande groddhalten — för råg

4 procent och för vete 5 procent — skulle höjas till 6 procent;

3) motionen II: 710 av herrar *Hedin* och *Lothigius*, vari yrkats, att riksdagen måtte i anledning av propositionen besluta, att lika rätt till stödlån skulle gälla även för utövare av trädgårdsnäringen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag avslå det i motionerna I: 561 och II: 708, I: 562 och II: 707 samt II: 710 framställda yrkandet, att stödlån med anledning av 1957 års skördeskador skulle på samma villkor som för jordbrukare utlämnas jämväl till handelsträdgårdsmästare;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 562 och II: 707, såvitt nu vore i fråga, medge, att stödlån med anledning av 1957 års skördeskador finge utlämnas i enlighet med de grunder i övrigt, som förordats i propositionen;

3) medge, att den behållning å förut omförmälda, tidigare under Statens utlåningsfonder anvisade investeringsanslag till Fonden för supplementär jordbrukskredit, som kvarstode, sedan de ansökningar om lån ur fonden, som inkommit före den 1 december 1957, handlagts i nuvarande ordning, finge överföras till Fonden för låneunderstöd och under benämningen Stödlån till jordbrukare användas till bestridande av kostnaderna för stödlånen;

4) lämna utan erinran vad i propositionen anförts beträffande användningen av dels de medel, som under regleringsåret 1957/58 inflyter genom upptagande av införselavgifter för fodermedel samt avgifter för oljekraftfoder, dels de medel, som under regleringsåret 1957/58 inflyter eller dessförinnan influtit genom upptagande av införselavgifter för ärtor och bönor, tjänliga till människoföda, samt hampfrö;

5) godkänna vad i propositionen anförts beträffande slutuppgörelsen per den 1 oktober 1957 mellan kronan och Svenska sockerfabriks aktiebolaget;

Ang. utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m.

B. att motionerna I: 562 och II: 707, såvitt de ej behandlats under A 1 och 2, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits av, utom annan,

1) herrar *Nord, Eskilsson, Sigfrid Larsson, Franzén, Pettersson* i Dahl, *Antby, Östlund, Rimås* och *Eliasson* i Moholm, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A 1 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 561 och II: 708, I: 562 och II: 707, sistnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom II: 710 medge, att stödlån med anledning av 1957 års skörde-skador finge på samma villkor som för jordbrukare utlämnas jämväl till handelsträdgårdsmästare;

2) herrar *Sigfrid Larsson, Franzén* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade avfattning, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under A 2 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 562 och II: 707, såvitt nu vore i fråga, medge, att stödlån med anledning av 1957 års skördeskador finge i övrigt utlämnas enligt de grunder, som förordats av reservanterna;

3) herrar *Sigfrid Larsson, Franzén* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 562 och II: 707, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att vid stödköp av brödsäd nedre prisgränsen måtte gälla och att det tilllämpade värdet beträffande groddhalten måtte höjas till 6 procent.

Herr **NORD** (fp):

Herr talman! I det föreliggande utlåtandet tillstyrker jordbruksutskottet pro-

position nr 184, angående stödlån till jordbrukare, som på grund av den ogynnsamma väderleken under skördetiden lidit väsentliga skador och förluster, varav kommit ekonomiska svårigheter. Utskottets samtliga ledamöter har varit eniga om att en sådan hjälp bör lämnas.

Däremot råder det delade meningar inom utskottet beträffande trädgårdsnäringen. Denna har tidigare jämförts med jordbruksnäringen när det varit fråga om stödåtgärder på grund av abnorma växtförhållanden, som till exempel 1955. Nu har emellertid trädgårdsnäringen ställts utanför när det gäller möjligheterna att erhålla stödlån på grund av lidna skördeförluster, vilket väckt mycket missnöje bland trädgårdsnäringens utövare. Därför har också förslag motionsvis framförts om att trädgårdsnäringen skulle i detta hänseende ha samma möjligheter som jordbruket att efter behovsprövning erhålla stödlån.

Jordbruksutskottet har inte ansett sig kunna tillstyrka dessa motioner. Jag är dock angelägen om att betona, att utskottet rent principiellt uttalar, att trädgårdsnäringen skall äga samma rätt till stödlån som jordbruket. Konsekvensen av detta uttalande borde naturligtvis ha varit, att utskottet tillstyrkt motionen om rätt för trädgårdsnäringens utövare att få del av dessa stödlån. Så har man emellertid inte gjort, och motiveringen är, att då inga framställningar om stödlån synes ha framkommit från trädgårdsnäringens sida, så skall den inte heller ha någon sådan rätt, i synnerhet som utskottet anser, att förhållandena för trädgårdsnäringen i år icke är desamma som 1955. Det är sant att förhållandena då och nu varit olika — då var det torran och nu den stora nederbörden som vållade svårigheterna. Man tycks på sina håll ha den uppfattningen, att ju mer det regnar dess bättre är det för trädgårdsnäringen. Så är emellertid inte alltid fallet — det kan komma för mycket regn även för trädgårdsnäringen. Och så har det blivit i år, med det ständiga regnandet och för litet sol. Detta har orsakat stora förluster, visserligen kanske

Ang. utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m.

inte i form av kvantitetsminskning men så mycket mer i fråga om produkternas kvalitet och hållbarhet. Framför allt gäller detta kanske — som det anföres i motionen — blomkål, bönor och gurkor, vilka till och med kan ruttna innan de är färdiga att skördas ute på trädgårdslanden.

Då det enligt reservanternas mening är obestriddligt att även trädgårdsnärings utövare på detta sätt lidit i vissa fall mycket stora förluster, anser vi att stödlån bör kunna utgå också till trädgårdsnärings utövare.

Med denna motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 1 under utskottets utlåtande.

Herr LARSSON, SIGFRID, (cp):

Herr talman! Att de exceptionellt svåra skördeaskador, som inom stora områden drabbat jordbrukarna, nödvändiggör att det allmänna ingriper för att lämna de hårdast drabbade hjälp, därom torde väl alla vara ense. Beträffande utvägarna att lämna den hjälpen är utskottet enigt i sin tillstyrkan av vad departementschefen föreslagit, men i fråga om den närmare utformningen av hjälpåtgärderna råder däremot i några avseenden olika mening. Det har gjort att till utskottsutlåtandet har fogats några reservationer.

En bland de åtgärder som omnämnes i propositionen, och en åtgärd av stort värde för att hjälpa de drabbade, är stödköpen av groddskadad brödspannmål. Dessa stödköp verkar gynnsamt på två olika sätt. De som nu har fått sin gröda skadad men kanske delvis inte värre än att den är användbar för mjölförställning har när det gäller vete och råg tack vare anordningen med stödköp kunnat få ut ett något bättre pris för denna brödsäd än han annars skulle ha fått. Vidare hjälper dessa köp jordbrukarna i ett annat avseende. Genom att de partier brödsäd, som nu tack vare dem kommer in i den kategorien, blir använda åtminstone delvis som kvarnvara, så lättas läget på fodersädsmarknaden. Man kunde annars ha riskerat att

brödsäden skulle ha gått ut som fodersäd och vållat starka utbud med lägre priser som följd.

Denna princip med stödköp gillas alltså även av oss reservanter. Vad vi emellertid beklagar är att man satt så höga krav på kvaliteten på de partier som skall stödköpas, högst 4 procent groddskador på vete och 5 procent på råg. Det är klart att med det skördeväder vi haft så har det trots alla åtgärder från vederbörandes sida inte varit möjligt att kunna få in spannmålen med en så låg groddskada. Det kan ha blivit något större skador. Vi har motionsledes föreslagit, att man skulle ha satt gränsen vid 6 procent.

Nå, säger någon, men en sådan spannmål kan väl inte användas för framställning av bagerimjöl? Ja, om jag inte är fel underrättad, så ligger det så till att det inte enbart är halten av groddade kärnor, som bestämmer om varan kan användas för framställning av mjöl för bageriändamål, utan det är också andra egenskaper som det är fråga om. Jag medger att risken för att säden inte blir användbar för mjölförställning naturligtvis ökas något av högre groddhalt, men det är också säkerligen så att även vid en groddhalt på sex procent kan spannmålen i många fall användas som brödsäd.

Vidare är vi reservanter också litet förvånade över att man för den spannmål som nu köps in betalar så lågt pris att det endast motsvarar 32 kronor för vete och 29 kronor för råg vid inlösen tidpunkten den 1 april. då den nedre prisgränsen samma tid utgör 37 respektive 33 kronor. Nyssnämnda priser ligger alltså 5 respektive 4 kronor lägre än den nedre prisgränsen.

Beträffande maximibeloppet för de under två år räntefria stödlånen till brukare med högst 20 hektar åker eller med i vissa fall till åker omräknad äng och betesmark har man föreslagit 3 000 kronor, d. v. s. samma belopp som gällde år 1955, då det också som alla vet på grund av skördeaskador var nödvändigt med stödlån. Ett skäl för att höja detta maximibelopp är givetvis att det har skett en

Ang. utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m.

penningvärdeförsämring sedan 1955. Ett annat skäl är det låga producentprisindex, som gäller för spannmål. Detta låga index har givetvis försämrat jordbrukarnas ekonomiska motståndskraft mot skörde-skador. Det höga ränteläget har för övrigt också bidragit härtill.

Det motionsledes framförda yrkandet om höjning av det räntefria beloppet från 3 000 till 4 000 kronor förefaller därför vara synnerligen välgrundat. Vi har också i motionen föreslagit att möjligheter beredes att efter särskild prövning bevilja räntefrihet även för stödlån som inte faller inom den för räntefriheten angivna ramen. Det finns säkerligen fall då en räntefrihet även för en brukare av något större jordbruk, då det också kan gälla större belopp, skulle effektivisera hjälpen högst väsentligt, effektivisera den i den meningen att vederbörande inte blir hjälpt enbart för stunden utan fick större möjlighet att klara upp sin ekonomi även på litet längre sikt.

Jag kommer slutligen till den tredje punkten, där reservanternas är av annan mening än utskottsmajoriteten. Jag kan fatta mig kort om den. Herr Nord har redan framhållit de skäl, som talar för att även trädgårdsmästare skulle kunna erhålla stödlån. Jag vill bara understryka, såsom herr Nord också gjorde, att utskottsmajoriteten har sagt ifrån att det är principiellt riktigt att trädgårdsnäringsen får samma rätt till stödlån som jordbruket. Det är därför svårt att förstå, att utskottsmajoriteten inte har gått in för det som i denna del motionsledes har begärts. Man försvarar sig med att trädgårdsnäringsen i år inte lidit några väsentliga förluster på grund av felslagen skörd — något som den gjorde år 1955 — och man betraktar då trädgårdsnäringsen som helhet. Det är riktigt — jag tvivlar inte på det. Men när det gäller dessa stödlån är det ju inte fråga om trädgårdsnäringsen i sin helhet, utan det gäller här enskilda trädgårdsodlare som drabbats av skörde-skador i den omfattning att det skulle berättiga till stödlån. Av herr Nords anförande framgick, att

sådana fall uppenbarligen finns. Det är väl av mindre betydelse om det här rör sig om fem, tio eller hundra fall — om det finns skadelidande, borde de ha samma rätt till hjälp som en jordbrukare får. Jag vill gå så långt att jag anser, att även om det så småningom befines att inte en enda trädgårdsmästare drabbats av skörde-skador i en omfattning, som berättigar till stödlån, är utskottets inställning felaktig, ty vi kan inte nu garantera att det inte finns någon. Skulle det mot förmodan inte finnas någon, vilken effekt får då beslutet att trädgårdsmästarna inte skall få stödlån? Jo, eftersom det inte finns någon, kommer det inte att bli tal om något stödlån.

Herr talman! Jag skall inskränka mig till detta och ber att få yrka bifall till de med 1, 2 och 3 betecknade reservationerna vid jordbruksutskottets utlåtande nr 39.

Herr HANSSON (fp):

Herr talman! Jag tänkte be att få börja med den med 1 betecknade reservationen, som alltså gäller frågan om stödlån till handelsträdgårdsmästarna. Den har tydligen väckt en viss uppmärksamhet, betydligt större uppmärksamhet än som är rimligt, och frågans behandling har ju onekligen också haft sina poänger alldeles fränsett att mitt ställningstagande har väckt en viss förvåning. Jag ber därför att under några minuter få ta kammarens uppmärksamhet i anspråk just för denna fråga.

Till att börja med vill jag gärna deklarera, att jag anser att jordbrukets och trädgårdsnäringsens utövare i fråga om hjälp från det allmännas sida vid verkligt liden skörde-skada bör behandlas helt lika. De är ju båda beroende av väder och vind. Gränsdragningen näringarna emellan är mycket svår, och en sådan gränsdragning blir i framtiden ännu svårare med den utveckling vi har av specialodlingar av trädgårdsväxter och bär.

I konsekvens härmed skulle jag också vilja deklarera, att jag anser att trädgårdsmästare och jordbrukare över hela

Ang. utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m.

linjen bör jämföras, så att om de verkligen lider skada, bör de även få del av andra stödåtgärder, t. ex. av det slag som avses i propositionen nr 194, som kommer upp till behandling nästa vecka.

Kanske bör jag redan här inskjuta att jag ser på dessa stödåtgärder över huvud taget med mycket stort allvar. Jag menar därmed att det är frågor av sådan vikt, att lånerätten inte får missbrukas. Jag har tidigare i annat sammanhang här i kammaren sagt ifrån och jag vidhåller bestämt den meningen, att det är de verkligt skadelidande och nödställda som skall få den avsedda hjälpen, och inga andra.

Grunderna för låneunderstöden i år är som bekant i allt väsentligt utformade i överensstämmelse med de regler, som gällde år 1955. En avvikelse föreligger emellertid och det är den som det ståt strid omkring, nämligen att lånemöjligheter i motsats till år 1955 inte ansetts behöva öppnas för handelsträdgårdsmästare. Jag har redan understrukit min principiella inställning om ett likaberättigande i detta avseende för jordbrukets och trädgårdsnäringsens ötvåre, och jag har — som jag också antydde — inte tagit lätt på denna fråga och avvikelser i år. Jag skulle därför gärna vilja redovisa de skäl, som har föranlett mig att ta den ståndpunkt jag nu har tagit och som alltså innebär att jag delar utskottets uppfattning.

Som första skäl vill jag då nämna, att statens jordbruksnämnd — sedan nämnden blivit ålagd att göra en undersökning — i samråd med lantbruksstyrelsen har funnit, att trädgårdsnäringsen inte har lidit några så väsentliga skador på grund av årets väderlek, att den ansetts behöva stöd. För det andra vill jag peka på att jordbrukets förhandlingsdelegation till synes har biträtt denna uppfattning. — I detta sammanhang skulle jag gärna vilja framhålla, att jag anser det vara en brist i förhandlingsdelegationens sammansättning att trädgårdsnäringsen inte är representerad i delegationen. — För det tredje vill jag åberopa, att alla informationer som jag har förskaffat mig — och i det fallet har

jag verkligen ansträngt mig — tyder på att trädgårdsnäringsen har haft ett gott år. Det fjärde skälet är att inte heller, mig veterligt, några krav på stödlån har rests från handelsträdgårdsmästarnas sida. För det femte vill jag peka på att i den allmänna debatten — jag syftar då på debatten efter den första november, då propositionen är daterad — ingen erinran riktats mot förslaget i det här avseendet. I pressen och, såvitt jag förstår, på jordbrukarhåll i allmänhet har framkommit stor tillfredsställelse med den utformning stödåtgärderna har fått. Jag har följt pressen, och fram till den tidpunkt då vårt utskottsutlåtande justerades har jag inte funnit några som helst invändningar mot att handelsträdgårdsmästarna i år utesluts från lånemöjligheterna.

När nu utskottet förra onsdagen justerade utlåtandet, inträffade onekligen en liten överraskning. Jag nödgas, herr talman, att något röja den lydelse som det då föreliggande förslaget till utlåtande hade. Jag vill också påpeka att jag för min del inte kunde godkänna förslaget. Det var kort, litet onödigt kärvt. Inledningen lydde så här: »Utskottet ansluter sig för sin del till den av departementschefen framförda, av jordbruksnämnden utfalade uppfattningen, vilken lantbruksstyrelsen och jordbrukets förhandlingsdelegation biträtt...» Vi inom utskottet levde alltså ännu vid tiden för justeringen i den förvissningen, att jordbrukets förhandlingsdelegation hade biträtt avvikelser rörande handelsträdgårdsmästarna. Men herr Ahlsten i andra kammaren, som tyvärr hade varit sjuk under utskottsbehandlingen, tog tillfälligt plats vid bordet under justeringen. Han förklarade, att han såsom ledamot av förhandlingsdelegationen levde i den tron, att trädgårdsmästarna liksom år 1955 var bland de stödlåneberättigade. Herr Ahlsten sade sig inte kunna komma ihåg att denna fråga över huvud taget hade dryftats vid förhandlingarna. Jag tror naturligtvis att herr Ahlstens deklARATION är ärlig och riktig, men uppgifterna i propositionen och från jordbruksnämnden och lantbruksstyrelsen säger någonting

Ang. utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m.

annat. Uppgift står här mot uppgift. Jag har ännu i dag inte fått klarhet, och man har rätt att efter känt föredöme fråga: Vad är sanning?

Jag har närmast kommit till det resultatet, att frågan såsom icke kontroversiell har slunkit igenom litet hastigt, men för mig är det inte oväsentligt hur saken ligger till, även om mitt ställningstagande inte rubbas av om det gått till så eller så. Eftersom jag ser att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet är närvarande vill jag säga, att det kunde vara intressant att få ett klarläggande på denna punkt.

Herr Ahlstens meddelande väckte naturligtvis en viss uppståndelse i utskottet. För egen del får jag säga, att om det hade klart styrkts, att jordbrukets förhandlingsdelegation hade intagit en annan ställning än den som propositionen redovisar, hade förmodligen fler än jag omprövat sin inställning. Nu blev emellertid resultatet, att utskottet utan votering godkände en sådan motivering för sitt avstyrkande av motionerna som jag kunde godta. Utskottsutlåtandet täcker alltså helt den mening som jag efter moget övervägande har kommit fram till på premisser, som herr Ahlstens meddelande inte kunde rubba.

Jag ber kammarens ledamöter att se på formuleringen av tredje stycket på s. 20. Jag behöver kanske inte läsa upp stycket. Där säger vi klart ifrån, att »vid lidna skördeuskador utövare av trädgårdsnäringen principiellt skall äga samma rätt till stödlån som jordbrukare». Så kommer i mjuka vändningar motivet för vårt avstyrkande av motionerna. Men jag vill inte rikta något direkt klander mot reservanterna. Hade jag fått något som helst belägg för att handelsträdgårdsmästarna på grund av väderleken lidit onormala, väsentliga skördeuskador, hade jag givetvis stått på deras sida. Men allt tyder på, såsom jag redan har framhållit, att trädgårdsnäringen haft ett gott — på sina håll mycket gott år.

Nu säger herr Sigfrid Larsson, att det är svårt att förstå att handelsträdgårdsmästarna har uteslutits, och han påstår att man kan visa på vissa skador. Ja, det

är ju klart att det inträffar skador att, om man så vill, åberopa även goda år. Vi har helt säkert en normal frekvens av skadegörelse även i år. Det kan t. ex. finnas någon gurkodlare i västeråstrakten som har fått mindre god skörd av gurkor, men kammarens ledamöter vet nog att odlingen av smågurkor alltid är äventyrlig. Två år av tre slår den mer eller mindre fel. Det kan också hända att pepparrotten slagit fel i enköpingstrakten eller någon lökodling på Öland. Men det är inte detta som saken gäller. Det är inte fråga om ifall några enstaka lokala odlingar misslyckas mer eller mindre, utan avgörande är väl om vi har fått en sådan frekvens av skadegörelsen, att den verkligen kan åberopas för särskilt stöd i år. Jag vill då understryka min grundinställning, nämligen att så väsentliga skördeuskador skall ha uppstått på grund av ogynnsam väderlek, att de överstiger vad brukarna rimligen kan bära; med andra ord att brukarna utan egen förskyllan har drabbats så hårt att de bör hjälpas av det allmänna.

Nu litar kanske inte alla på min bedömning av frågan. Om kammarens ledamöter har följt med trädgårdsodlarnas egen press under senare tid har de funnit att den har understrukit att frågan har väckt en alldeles orimlig uppmärksamhet och att man konstaterat att ingen nämnvärd skadegörelse förekommit. Om någon tvivlar ytterligare och behöver omvändas till en ny ståndpunkt ber jag att få hänvisa till en kvällstidning s. 6 längst ned på sidans högra del — vill jag minnas. Där förekommer en intervju med sekreteraren i Svenska handelsträdgårdsmästareförbundet — eller vad nu organisationen heter — som säger att det inte har varit någon skadegörelse.

Jag kunde kanske göra ytterligare några reflexioner. Jag skall dock inte göra dem här. Men jag vill gärna tillägga att jag ser allvarligt på dessa frågor — även om de har en helt underordnad betydelse — med hänsyn till det enligt min mening allvarliga statsfinansiella läge som vi befinner oss i. Vi har inte i dag råd till något välvilligt överdåd. För mig har

Ang. utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m.

ett fastslående av den principiella likställigheten vid verkligen lidna skördeskador mellan jordbrukets och trädgårdsnäringens utövare varit det väsentliga. Då utskottet även i övrigt delar den uppfattning jag har i detta ärende ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i denna första punkt, alltså avslag på motionerna.

Beträffande de två andra reservationerna har jag inte mycket att säga. Jag vill bara understryka att jordbrukets förhandlingsdelegation är nöjd med uppgörelsen. Det har kammarens ledamöter fått se i pressen, där det förekommit uttalanden av herr Liedberg och andra. Om en sådan förhandlingsuppgörelse träffats vill det mycket till för att rubba den. Jag kan hålla med herr Sigfrid Larsson om att groddhaltsprocenten kan diskuteras, men vi har ju redan hunnit i det läget att stödköpen till betydande del är gjorda. För övrigt äger jordbruksnämnden själv kompetens att avgöra denna fråga. Även i det fallet synes vi därför böra finna oss i vad jordbrukets egna förtroendemän har kunnat ernå vid sina förhandlingar med myndigheterna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottsutlåtandet i dess helhet.

Herr NORD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det finns ingen anledning att tvivla på herr Hanssons försäkran att han ärligt och uppriktigt har prövat betingelserna i denna fråga. Jag vill särskilt notera att han för sin del har slagit fast, att det skall vara likställighet mellan jordbrukets och trädgårdsnäringens utövare när det gäller stödlån. När han sedan säger, att förhandlingsdelegationen har tagit avstånd från trädgårdsnäringen, så tror jag att han är fel underrättad. Såsom redan tidigare nämnts meddelade herr Ahlsten vid utskottets sammanträde att förhandlingsdelegationen inte haft uppe detta ärende till behandling. Jag tror att han har fullkomligt rätt i det fallet.

Går vi tillbaka till 1955 finner vi i den proposition som då förelåg i fråga om stödlån och som bär numret 203 på sid.

4 finns följande yttrande av departementschefen: »I en till jordbruksdepartementet den 10 september 1955 inkommen skrivelse har Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund anhållit att Kungl. Maj:t i fråga om stödåtgärder i anledning av skördeskador, måtte låta samma principer som kommer att fastställas för jordbruket gälla för tillämpliga delar av trädgårdsodlingen.» På sid. 23 i samma proposition säger departementschefen: »Såsom Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund anfört bedrives odling av köksväxter, jordgubbar och hallon såväl fältmässigt inom jordbruket som på friland i handelsträdgårdar. Med hänsyn härtill bör beträffande stödlån i anledning av skördeskador på dessa odlingar samma principer kunna tillämpas oavsett om odlingen bedrives inom jordbruket eller i handelsträdgård.»

År 1955 var frågan inte uppe till underhandlingar inom förhandlingsdelegationen, och det torde vara klart att så inte heller var fallet i år.

Det var endast detta jag ville lägga till rätta.

Herr LARSSON, SIGFRID, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad över att herr Hansson och jag är överens i långa stycken. Han sade att om en trädgårdsmästare utan egen förskyllan får väsentliga skördeskador bör han ha stödlån lika väl som en jordbrukare. Ja, det är också min mening. Nu nämnde herr Hansson att vi inte behöver bry oss om att besluta någonting för trädgårdsmästarna, därför att ingen trädgårdsmästare hade lidit skördeskador av den omfattning det här är fråga om. Ja, är det på det sättet är det ganska likgiltigt, men jag tycker nog att herr Hansson tar på sig ett tungt ansvar när han går i god för att det inte finns någon trädgårdsmästare i detta land som har fått skördeskador av en sådan omfattning att han för att behålla sin rörelse och nödortfiktigt kunna klara ekonomin är beroende av stödlån.

Vidare nämnde herr Hansson att det borde gälla andra bestämmelser vid stöd-

Ang. utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m.

köpen. Man skulle ha tolererat högre procenttal beträffande groddhalten. Ja, det menar vi också. Men, säger han, köpet är gjort. Ja, jag erkänner att det kan vara besvärligt att reglera detta i efterhand, men det bör dock vara möjligt att göra det.

Man kan naturligtvis säga som herr Hansson, att om förhandlingsdelegationen har godkänt förslaget, skall inte vi röra vid saken mera. Vi hade ett ärende här för inte så lång stund sedan i denna kammare som gällde en lönefråga, och där förde man fram samma sak: har det varit underhandlingar får inte riksdagen lägga sig i det längre. Men om man finner att en justering i det ena eller andra fallet kan vara berättigad, må vi väl här i riksdagen ha lov att påpeka detta och kräva en ändring.

Herr HANSSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande frågan hurvida handelsträdgårdsmästarnas skördeskador har behandlats vid överläggningar mellan jordbruksnämnden och förhandlingsdelegationen står uppgift mot uppgift. Jag tror att det är riktigt att frågan har nämnts vid överläggningarna. Att jag berörde den berodde på att den påverkat överläggningarna inom utskottet. Frågan är dock för mig av underordnad betydelse, ty hur jag än resonerar kommer jag fram till att trädgårdsnäringen haft ett sådant år, att trädgårdsmästarna inte rimligen kan ställa krav på stödåtgärder. Det är enligt mitt sätt att se fullkomligt orimligt att jämföra trädgårdsnäringens läge med de katastrofala skador som jordbruket lidit. Det vore som att volymmässigt jämföra en mygga med en elefant eller något i den stilen. Har vi sådana län att tänka på som t. ex. Västmanlands län, som år efter år har drabbats av allvarliga skador eller som i höst av ren katastrof, och det händelsevis skulle finnas någon trädgårdsmästare som har fått någon odling mer eller mindre fördärvad i år, så kan respektive kalamiteter inte nämnas på samma dag. Enligt pressuppgifter har handelsträdgårdsmästareförbundet be-

kräfat att trädgårdsnäringen inte lidit nämnvärda skador. Har det inträffat någon skada på någon odling, har den kompenserats av de andra sortimenten.

Jag vill därför till slut säga att jag med sympati har sett att jordbruksministern med stöd av de undersökningar, som jordbruksnämnden och lantbruksstyrelsen gjort, har givit ett klart besked, att handelsträdgårdsmästarna inte fyller förutsättningarna för stödet. Detta vet de. Därför har jag oreserverat kunnat gå på utskottets linje.

Jag vill alltså konstatera detta att handelsträdgårdsmästarna enligt min mening så att säga inte fyller det primära kravet på skadegörelse för att bli berättigade till särskilt stöd.

Herr JONSSON (s):

Herr talman! Efter vad herr Hansson sagt särskilt vad gäller den första reservationen angående trädgårdsnäringen har jag inte mycket att tillägga.

Jag är herr Nord tacksam för det korta genmäle han kom med, ty det gav en exemplifiering av skillnaden mellan den situation som rådde 1955 och den situation som nu råder. Herr Nord nämnde att efter 1955 förelåg en skrivelse från trädgårdsodlarna, vari det omtalades att trädgårdsnäringen befann sig i ett sådant besvärligt läge på grund av torkan, att den ville komma i åtnjutande av hjälp på ungefär samma sätt som jordbruket. Trädgårdsnäringen fick då begärd hjälp.

Jag vill också säga att jag lägger in i den princip som uttalats i utskottsutlåtandet det, att om trädgårdsodlingen i år hade drabbats i samma utsträckning som 1955 och om framställning om hjälp kommit, skulle nog den ha beaktats. I år har det inte kommit någon sådan framställning, utan vad jordbruksnämnden och sedan också statsrådet haft att ta ställning till är framställningar från jordbruket. Dessa framställningar har grundats på omfattande undersökningar av skördeskador, som från jordbruksnämnden och lantbruksstyrelsen har verkställts genom hushållningssällska-

Ang. utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m.

pens försorg. Dessa undersökningar har visat att många jordbrukare genom det regnande som förekommit i höst har drabbats av beklämmande och starkt tryckande ekonomiska svårigheter. Hur frågan sedan har behandlats vid jordbruksnämndens råds förhandlingar, tycker jag inte spelar så stor roll. Jag har en känsla av att den har varit på tal mellan jordbrukets förhandlingsdelegation och jordbruksnämnden, men när det inte fanns något förslag från trädgårdsodlingen att behandla, kunde det inte heller bli så mycket resonemang om denna fråga.

Herr Nord sade, att det rådde stor oro bland trädgårdsmästarna. Jag vill också hänvisa till vad herr Hansson sade och vad som står i en kvällstidning. Där säger en trädgårdsodlare, att skördekadorna hos handelsträdgårdsmästarna är mycket ringa, och en ombudsman inom trädgårdsarbetsgivarföreningen förklarar, att det inte har kommit några anmälningar om större skördekadorna för trädgårdsnäringen. Under sådana omständigheter tycker jag inte man behöver säga, att trädgårdsnäringen är så illa behandlad.

Jag vill, herr talman, göra följande reflexion. Antag att det inte hade blivit några skördekadorna för jordbruket i år. Är det någon som tror, att man med hänsyn till de ringa skördekadorna, som åsamkats trädgårdsnäringen, då skulle ha kommit på den idén att göra framställning om hjälp från statsmakternas sida? Jag tror inte det. Orsaken till att framställningar härom har kommit är att jordbruket fått sådan hjälp. Trädgårdsodlarna fick hjälp 1955, och då anser man att de skall vara med nu också. Jag tror, att vi får ha litet sinne för realiteter i det här sammanhanget. Majoriteten i utskottet anser att trädgårdsnäringen är en näring som alla andra, och givetvis bör statsmakterna i den mån de anser det nödvändigt och riktigt lämna den stöd, när den kommer i ett besträngt läge, men då måste också dessa förutsättningar föreligga.

När det gäller reservation nr 2 tycker jag, att man kan ta lätt på den. Det är

ingen stor sak det här är fråga om, det gäller ränteuppskjutningarna. Dessutom har en lättnad nu skett. Det var nämligen så, att både lantbruksstyrelsen och statens jordbruksnämnd föreslog, att ingen räntelättnad skulle ske, men jordbruksministern har i sitt förslag tagit samma princip som gällde 1955, nämligen att vi inte behöver betala ränta de första två åren. Detta gällde belopp under 3 000 kronor. Nu har från bondeförbundets sida väckts motioner om att detta belopp skulle höjas till 4 000 kronor. Jag tycker att vi bör hålla på samma grunder som tidigare. Om det hade varit så, att jordbruksministern hade accepterat den uppfattning, som lantbruksstyrelsen och jordbruksnämnden haft, hade det kanske funnits skäl att motivera, eftersom detta hade inneburit en försämring mot 1955.

Jag vill i detta sammanhang också ta upp följande fråga. Såväl i motionen som i reservationen sägs att jordbruket befinner sig i ett besvärligt läge. Det har på grund av vissa omständigheter inte kunnat följa med riktigt, och jordbrukarna är missnöjda med de verkningar, som det nya systemet har fått. Jag erkänner att särskilt mjölkproduktionen nog har det litet besvärligt i fråga om sin lönsamhet. Men de problemen måste lösas i ett annat sammanhang, nämligen nästa höst, när man tar upp förhandlingar härom. Här gäller det skördekadehjälp, och då kan man inte hänga på en massa andra frågor.

Den tredje reservationen här har lämnats av tre bondeförbundare, som framhåller att man bör höja procenten för groddskadorna, när det gäller vete från 5 till 6 procent och när det gäller råg från 4 till 6 procent. Om den framställningen hade gjorts tidigare, innan stödköpen började och innan Sveriges spannmålshandel och kvarnarna började köpa in brödsäden, skulle man ha förstått den. Men enligt vad jag erfarit har kvarnarna köpt inemot 400 000 ton vete och 150 000 ton råg, ungefär hälften av vad de brukar köpa. De har köpt efter de bestämmelser, som propositionen går på, nämligen 4 procent. Jag vill höra Sigfrid

Ang. utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m.

Larsson förklara här, hur man på dessa kvantiteter som är sålda och kanske sammanförda i stora silos, där man inte kan säga vad som är Petterssons, Anderssons eller Lundströms vete och råg, skall kunna komma underfund med hur stor kvantitet av vad de levererat, som hållit mellan 5 och 6 procent när det gäller vetegroddskada och mellan 4 och 6 procent när det gäller råggroddskada. Det finns väl ingen möjlighet att klara det, utan de ändrade bestämmelserna måste i så fall komma att gälla de kvantiteter, som skall säljas därefter. Men detta bleve orättvist mot dem, som redan har sålt. Detsamma gäller för de över 200 000 ton, som har stödköpts till ett pris av 18—21 kronor. Även här skulle det bli en besvärlig omräkning. Jag tycker att man är litet sent ute i denna fråga. Man bör ta de grunder som utskottets majoritet har enats om och som också propositionen föreslår. Det tror jag är det riktiga.

Reservanternas förslag kommer naturligtvis att kosta pengar — man vet inte riktigt hur mycket. Man hänvisar till att dessa pengar skall tas av de regleringsmedel som finns fonderade. Vi har i dag i jordbruksutskottet haft att behandla en motion från bondeförbundshåll. Då menade man att kostnaderna för det ändamålet skulle täckas med statsmedel i vanlig ordning, därför att man var rädd för att jordbrukets pengar ändå skulle gå åt.

Jag förstår, herr talman, mycket väl att många jordbrukare kan ha det besvärligt. Vi kan dock inte komma ifrån att jordbrukarna förutom dessa stödlån på sammanlagt 40 miljoner kronor kommer att få hjälp i flera olika former. Bl. a. föreligger ju en proposition om att lätta villkoren för uppsägning av medel på skogskonto så att man kan få ut pengar därifrån lättare och snabbare än vad som är möjligt enligt de ursprungliga bestämmelserna. Utskottet har vidare tillstyrkt en proposition om att jordbrukare som redan tidigare fått skördeskadelån skall äga rätt att uppskjuta återbetalningen därav för att de inte skall ris-

keras att drabbas av alltför stora ekonomiska svårigheter.

Med hänvisning till vad jag nu sagt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NORD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Av herr Jon Jonssons anförande fick jag nästan den uppfattningen, att han tycks anse att det egentligen ingenting är att fästa sig vid om några få trädgårdsmästare lidit skada på grund av väderleksförhållandena. Det har ju dock en gång för alla fastslagits, att jordbrukare och trädgårdsnärings utövare skall vara likställda i fråga om stödåtgärder ifrån statsmakternas sida. Därför bör hjälp i detta fall utgå också till trädgårdsmästare, även om det bara skulle vara några få som drabbats av dessa skador. Herr Jonsson förefaller mig uppträda på samma sätt som den där kaptenen som Fröding berättar om och som då en man spolades över bord från fartyget bara sade: Jaså! Även om en del trädgårdsmästare på grund av de ogynnsamma väderleksförhållandena skulle ha råkat i ekonomiska svårigheter anser herr Jonsson tydligen att man inte behöver bry sig om dem.

Herr LARSSON, SIGFRID, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Jonsson i Fjäle sade, att som argument för en höjning av maximibeloppet för räntefria stödlån borde vi inte här återropa, att det allmänna ekonomiska läget för jordbruket på grund av prisutvecklingen är dåligt. De svårigheterna får ordnas upp i annat sammanhang, sade herr Jonsson. Vi hoppas också att det skall bli möjligt att få till stånd ytterligare stöd för jordbrukarna, men nu gäller det ju att hjälpa dem i dagen situation. Eftersom vi är överens om att det ekonomiska läget för jordbruket just nu är dåligt, så måste väl detta vara ytterligare ett skäl för att jordbruket måste få effektiv hjälp för skördeskadorna. Jag tycker därför inte att det kan vara olämpligt att i detta

Ang. utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m.

sammanhang hänvisa till det dåliga allmänna ekonomiska läget för jordbruket.

Herr Jonsson i Fjäle sade vidare, att det är svårt att efteråt reglera groddskadorna. Jag ger honom rätt i att det kan bli besvärligt att göra en sådan reglering i efterhand, men det är ingalunda omöjligt att göra det. Man har säkerligen för all skadad spannmål som kommit in till centralföreningar och lokal-föreningar räknat ut groddprocenten och antecknat alla övriga kvalitetsegenskaper. Man brukar ju alltid förfara på det sättet. Det finns alltså anteckningar härom, och då bör det inte vara omöjligt att göra en efterbetalning för groddskadorna.

Det gäller här två problem. Jag har för det första yrkat på ett högre pris och för det andra att man skall ta emot spannmål som har högre grad av groddskador än de fyra, fem procent som nu fastställts som gräns. Den första saken kunde ordnas relativt lätt, föreställer jag mig, och även det andra problemet kunde säkert lösas på tillfredsställande sätt. Många jordbrukare som inte kunnat sälja sitt vete eller sin råg som brödsäd på grund av att groddprocenten är för hög har säkerligen spannmålen kvar hemma i sina magasin. Hörde man nu den tillättna procentsiffran för groddskador skulle även dessa jordbrukare kunna sälja sin spannmål som brödsäd. Jag är dock medveten om att det kan bli svårt att reglera saken för sådana jordbrukare som redan sålt en del brödsäd med exempelvis 5,5 procent groddskador till fodersäd.

Herr JONSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är naturligtvis mycket lätt att som herr Sigfrid Larsson bara säga, att det här kan naturligtvis alltid ordnas. Jag har för min del talat med både spannmålshandlare och kvarnar och därvid fått det beskedet, att man anser det vara synnerligen besvärligt att i efterhand kunna avgöra vem som skulle ha tilläggsbetalning och i så fall hur mycket. Vi kan nog, herr talman, alla vara överens om att det skulle medföra

stora besvärligheter att göra en sådan här reglering i efterhand.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Denna meningsmotsättning emellan utskottets majoritet och reservanterna bakom reservation nr 1 botten enligt min mening egentligen i den konstlade uppdelningen av växtodlarna i de båda grupperna jordbrukare och trädgårdsmästare. Utvecklingen har ju i själva verket under senare årtionden gått i sådan riktning att vi inte längre kan dra en skarp gräns mellan dessa båda kategorier. Om två personer odlar låt mig säga potatis och den ene t. ex. i telefonkatalogen står som jordbrukare och den andre som trädgårdsmästare och de båda på grund av skördeskador skulle lida väsentliga förluster av den art, att de blir berättigade till stöd i en eller annan form, måste vi naturligtvis behandla dem båda lika. Det är därför av värde att utskottet nu uttalar, att »vid lidna skördeskador utövarna av trädgårdsnäringen principiellt skall äga samma rätt till stödlån som jordbrukare». Jag hoppas att detta skall bli inledning till att man hädanefter inte upprätthåller denna konstlade indelning. De som ägnar sig åt växtodling på friland — de må sedan kallas jordbrukare eller trädgårdsodlare — skall behandlas lika. Utskottet har nu emellertid konstaterat, att då det inte vederligen rests några krav från handelsträdgårdsmästarnas sida, ansluter det sig till departementschefens uppfattning. Men departementschefen har ju egentligen i detta avseende endast uttalat, att några lånemöjligheter i år icke synes vara erforderliga för handelsträdgårdsmästare.

Om man nu sammanställer uttalandet, att det icke synes vara erforderligt med stödlån, med utskottets uttalande, att utövarna av trädgårdsnäringen principiellt skall äga samma rätt till stödlån som jordbrukare, måste jag för min del tolka det så, att om det dyker upp ett fall som är av den beskaffenheten, att det verkligen är av behovet påkallat med ett stödlån, föreligger inte någon svårighet

Ang. utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m.

för departementet att med detta uttalande från utskottets sida ge ett stödlån åt den som verkligen behöver det. Följaktligen borde, menar jag, uttalandet från utskottets sida vara till fyllest. Om det skulle dyka upp något fall, där det föreligger ett behov av stödlån, tycks det åtminstone mig, som om departementet skulle ha möjlighet att handla på det sätt som utskottet ansett vara det principiellt riktiga.

Även om jag, herr talman, måste säga att jag tycker att utskottsmajoritetens uttalande är något inkonsekvent, vill jag ansluta mig till utskottets mening.

Herr statsrådet NETZÉN:

Herr talman! Jag är ledsn över att behöva förlänga debatten med ett inlägg, som kanske skulle kunna vara överflödigt efter det som redan har hunnit sägas av företrädarna för de olika meningsriktningarna. Det finns emellertid två skäl som gör att jag vill ta till orda. Det ena skälet är, att jag är direkt uppfordrad av herr Hansson i Ronneby, och det andra är att jag anser mig delaktig i ansvaret för propositionen — delaktig tillsammans med min företrädare — vilket gör att det kan vara på sin plats att anföra ett par synpunkter.

I första hand vill jag understryka det som redan har framförts under debatten, nämligen att utskottet i praktiskt taget alla avseenden ansluter sig till de bevekelsegrunder, som förestavat min företrädares välbetänkta åtgärd att redan den 20 september föranstalta om en undersökning rörande skördeskadornas omfattning, men inte i väntan på resultatet låtit sig nöja utan öppnat de stödlånemöjligheter, som dagens ärende anger.

I allt väsentligt har jordbruksutskottet anslutit sig till dessa synpunkter. Den meningsskiljaktighet, som här kom till uttryck i de synpunkter som framförts av utskottsmajoriteten respektive reservanterna, kan således lätt överdimensioneras. Det bör påpekas att diskussionen gäller en mycket liten detalj, som ur saklig synpunkt näppeligen har någon

betydelse i det aktuella läget. Herr Nord menade, att det kunde finnas fall, där trädgårdsföretag drabbats av skada och var berättigat till hjälp. Herr Nord formulerade det så, att han tyckte sig märka mycket missnöje bland trädgårdsmästarna och att de drabbats av stora förluster. Det är icke styrkt, herr Nord, av några uppgifter från deras sida, som är närmast berörda. Jag vill hänvisa till en artikel i en tidning i dag med intervjuer med såväl Handelsträdgårdsmästarnas riksförbunds sekreterare som med Svenska trädgårdsarbetsgivareföreningens ombudsman, och jag har dessutom i min hand en framställning från Handelsträdgårdsmästarnas riksförbund vid en uppvaktnings i går. Vid uppvaktningsstillfället betonades det, att såvitt de visste, förelåg inga fall av skördeskador, som hade drabbat handelsträdgårdsmästare i år. Däremot är det självklart, att man var angelägen att få inhösta en bekräftelse på att samma metod, som tillämpades 1955, borde tillämpas även nu.

Det har redan sagts i pressen — och jag vill här understryka att det är riktigt — att jag korrigerade propositionen på denna punkt och tog bort handelsträdgårdsmästarna. Jag gjorde detta av två skäl. Det ena var att det från det hållet inte förelåg några som helst framställningar om att skördeskador av så väsentlig omfattning inträffat, att de kunde jämföras med de allvarliga hemsökelser jordbrukarna drabbats av. Det andra skälet, som för mig spelade lika stor roll, var att detta inte heller fanns med i det förslag som jordbruksnämnden hade framfört.

Därmed är jag framme vid det svar som herr Hansson i Ronneby efterlyste. Jag är underrättad om meningsskiljaktigheterna i utskottet om vad som verkligen är sanning när det gäller jordbruksnämndens och jordbrukets förhandlingsdelegations befattning med denna fråga. Jag har erhållit uppgifter från såväl jordbruksnämnden som från förhandlingsdelegationen som visar att man där varit alldeles på det klara med att frågan har redovisats under deras överläggningar. Det behöver inte betyda att

Ang. utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m.

herr Ahlsten skulle — en sådan insinuation vore det sista han borde utsättas för — ha vare sig missuppfattat vad som förekommit eller velat framställa sin synpunkt med en felaktig tendens. Personligen tror jag inte detta ett ögonblick. Antagligen får väl det hela förklaras med att frågan, såsom här redan har påpekats under diskussionen, tillskrevs en så ringa betydelse att man snabbt gick förbi den. Detta var så mycket naturligare som det inte förelåg någon som helst framställning i den riktningen, varför varken jordbruksnämnden eller förhandlingsdelegationen ansåg sig ha speciell anledning att ta upp frågan särskilt ingående.

Jag anser att den överenskommelse, som här har träffats, är av den naturen att det bör krävas utomordentliga anledningar för att man skulle rygga den. Jag tror att vi gör klokt i att räkna med att om man här i oträngt mål korrigerar en redan träffad preliminär överenskommelse mellan två auktoriserade parter sådana som det här är fråga om, får man också vara beredd på den konsekvensen att korrigeringar är tänkbara även i den andra riktningen. Jag är inte alldeles övertygad om att det vore välbetänkt med hänsyn till vad som kan inträffa i framtiden. Jag tror att man ändå bör tänka sig för mer än en gång, innan man går ifrån överenskommelsen. För mig personligen har detta varit ett av skälen till att jag har velat återgå till det förslag som jordbruksnämnden baserade sin hänvändelse på.

I själva verket är det kanske inte mycket mer att tillägga. Möjligen skulle jag vilja tillfoga några ord i anslutning till vad som sagts om orättvisan i förslaget. Herr Nord var inne på att handelsträdgårdarna vid tidigare tillfällen skulle ha inbegripits i liknande stödlåneaktioner. Detta är nog inte alldeles riktigt. Det är rätt beträffande 1955, men detta berodde på den speciella karaktär som skördeskadorna den gången fick genom högsommartorkan. Det är alldeles uppenbart att den tidpunkt då anledningen till skördeskadorna inträffar är avgörande för den direkta effekten av skadorna, och dessa

drabbade den gången inte bara jordbrukarna utan även trädgårdarna i mycket hög grad. Det väsentliga i år är inte att handelsträdgårdarna är övergivna därför att det råkat regna i motsats till när det torkar, utan att skördeskadorna i år har inträffat huvudsakligen efter den 31 augusti. Det är egentligen dessa skador som utlöst diskussionen om ersättningen. Efter den tidpunkten är det ju inte totalgrödan i handelsträdgårdarna som är i farozonen, och därför är det begripligt om handelsträdgårdsmästarnas egen organisation menar att det i regel är möjligt att kompensera trädgårdarnas skördeskadador på ett annat sätt än jordbrukarna med sina begränsade variationer i fråga om odlingsvalet kan. Även detta är ju ett skäl som det lär vara mycket svårt att bestrida.

Av de föreliggande omständigheterna har jag för min del fått det intrycket, att man inte kan generellt och utan vidare säga, att det som i det stycket gäller för den ena gruppen också gäller för den andra. Jag tror att även om man accepterar herr Osvalds distinktion om att det är växtodlingen det gäller, är det ändå principiellt riktigt att man för framtiden har det förbehållet, att graden av hjälpåtgärder, även stödlån, bör göras beroende av behovet i varje särskilt fall. Detta är min personliga synpunkt på denna frågas handläggning i fortsättningen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i det nu förevarande utlåtandet gjorda hemställan.

I fråga om punkten A 1, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och

Ang. utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m.

förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nord* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 39 punkten A 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Sigfrid*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 55.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Härefter gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten A 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Sigfrid Larsson m. fl.* vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Sigfrid*, begärde votering, i anledning varav uppsattes, upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 39 punkten A 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Sigfrid Larsson m. fl.* vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Sigfrid*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 102;

Nej — 21.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna A 3—A 5 hemställt.

Slutligen gjordes enligt de beträffande punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Sigfrid Larsson m. fl.* vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 384, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till viss för

krigsförhållanden avsedd beredskapslagstiftning inom finansdepartementets verksamhetsområde, såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet;

nr 385, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 27 § 3 mom. och 69 § 1 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272); samt

nr 386, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 6 § förordningen den 27 mars 1954 (nr 142) om taxering för inkomst av medel, som insatts å skogskonto.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 391, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning, att utskottets hemställan i utlåtande nr 39 bifölles även av andra kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.59.

In fidem

G. H. Berggren